

บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง

สุเทพ เชื้อสมุทร

งานนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการเมืองการปกครอง

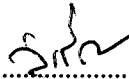
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ธันวาคม 2560

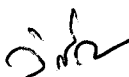
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

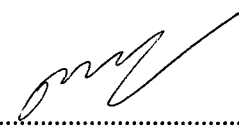
อาจารย์ผู้ควบคุมงานนิพนธ์และคณะกรรมการสอบงานนิพนธ์ ได้พิจารณา
งานนิพนธ์ของ สุเทพ เชื้อสมุทร ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการเมืองการปกครอง ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมงานนิพนธ์

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจเอก ดร.วิเชียร ต้นศิริคองค)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจเอก ดร.วิเชียร ต้นศิริคองค)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ โปธิสว่าง)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) พันตำรวจเอก ดร.ปกรณ์ มณีปกรณ์)

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ อนุมัติให้รับงานนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการเมืองการปกครอง ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร)

วันที่ 19 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2560

ประกาศคุณูปการ

งานนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง จากพระมหาวิระชัย ชยวิโร
ดร. พระครูเกษม อรรถถาวร ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่กรุณาตรวจค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-ObjectiveIndex : IOC)
และคณะกรรมการควบคุมงานนิพนธ์ ซึ่งประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ โปธิสว่าง
และรองศาสตราจารย์ (พิเศษ) พ.ต.อ. ดร. ปกรณ์ มณีปกรณ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร.ต.อ.
ดร. วิเชียร ต้นศิริคชกุล ที่ได้สละเวลาอันมีค่าให้การแนะนำช่วยเหลือ และตรวจสอบแก้ไข
ข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งมาโดยตลอดขอขอบพระคุณประธานกรรมการ
ตรวจสอบงานนิพนธ์ และคณะกรรมการสอบงานนิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะ
ที่เป็นประโยชน์ และตรวจสอบแก้ไขงานนิพนธ์ให้เกิดความถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและแนะนำในการทำงานนิพนธ์
ตลอดถึงเจ้าหน้าที่ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลสำหรับการงานวิจัยครั้งนี้ คุณค่า
และประโยชน์อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของคณาจารย์
ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน

สุเทพ เชื้อสมุทร

58910065: สาขาวิชา: การเมืองการปกครอง; ร.ม. (การเมืองการปกครอง)

คำสำคัญ: บทบาท/ การปกครอง/ คณะสงฆ์/ พระสังฆาธิการ/ อำเภอเมือง/ ระยอง

สุเทพ เชื้อสมุทร: บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง (THE ROLES PARENTS OF SANGHA IN MUANG DISTRICT, RAYONG PROVINCE) คณะกรรมการควบคุมงานนิพนธ์: วิเชียร ต้นศิริคงคล, ร.ค., ไพฑูรย์ โพธิสว่าง, ร.ค., ปกรณ์ มณีปกรณ์, ป.ค., 106 หน้า. ปี พ.ศ. 2560.

งานวิจัยเรื่องบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยองการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง และเพื่อเปรียบเทียบบทบาทด้านการปกครองของคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยจำแนกตามโดยจำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม การวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 275 รูป วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว (One-way analysis of variance)

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง พบว่า พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ทั้ง 3 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป ซึ่งอันดับที่ 1 ได้แก่ ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย รองลงมาได้แก่ ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ และอันดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านการปกครองภายในวัด ($\bar{X} = 3.56, 3.49$ และ 3.42) ตามลำดับ และ 2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล โดยภาพรวม มีผลทำให้บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

58910065: MAJOR: POLITICS AND GOVERNMENT; M.POL. SC. (POLITICS AND GOVERNMENT)

KEYWORDS: ROLES/ SANGHA ADMINISTRATION/ SANGHA ADMINISTRATORS/ RAYONG PROVINCE.

SUTEP CHUESAMUT: THE ROLES OF SANGHA ADMINISTRATION OF THE SANGHA ADMINISTRATORS IN MUANG DISTRICT, RAYONG PROVINCE.. ADVISORY COMMITTEE: PITOON POTISAWANG, PH.D., VICHIEEN TANSIRIKONGKHON, PH.D., PAKORN MANEEPRAKORN, PH.D., 106 P. 2017

The objectives of this research were 1. to study of the roles of Sangha administration of the Sangha administrators in Muang district, Rayong province 2. to compare the opinion of the roles of Sangha administration of the Sangha administrators in Muang district, Rayong province classified by personal factors 3. to study the problems, obstacles and suggestions in the roles of Sangha administration of the Sangha administrators in Muang district, Rayong province

This research was a Mixed Research Method. We used both quantitative research and survey research. The populations used in this study were 275 monks. The tool used to collect the data was questionnaire. We analyzed the data to find out the frequency, percentage, mean and standard deviation. We used One way Analysis of Variance to find out the result of F - Test. The qualitative research was done by In-Depth Interview of 9 Key Informants and was analyzed by Content Analysis Technique.

The result of this research found that;

Monks' opinions on the role of monks in the monastery in Rayong. It was found that the monks in Amphoe Mueang, Rayong had opinions on the administrative role of monks in the district. Rayong province on all three sides. Overall, the mean was 3.49. Is moderate No. 1 is the discipline of discipline. Secondly, there was the legal administration of the monks. And the last one was the administration within the temple. (X = 3.56, 3.49 and 3.42 respectively).

Comparative Results of the Roles of the Sangha Monks in Muang District, Rayong Province Classified by Personal Status Found personal factors As a whole, the role of the monastic government of the monks in Muang District Rayong, classified by personal status, was as follows. This has led to the role of monastic government. The monks in Muang district, Rayong. it was found that personal factors as a whole. This has led to the role of monastic government. The monks in Muang District, Rayong Province were not significantly different at the statistical significance level of 0.05, which negated the hypothesis.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
สมมติฐานการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	5
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
2 แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น	6
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	16
บทบาทด้านการปกครอง	24
การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย	37
แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	58
การปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง	60
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	63
กรอบแนวคิดในการวิจัย	67
3 วิธีดำเนินการวิจัย	69
รูปแบบการวิจัย	69
ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	69
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	71
ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ	72

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การหาคุณภาพเครื่องมือ	73
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	74
การวิเคราะห์ข้อมูล	74
4 ผลการศึกษาวิจัย.....	75
สถานภาพส่วนบุคคลของตอบแบบสอบถาม	75
ผลการวิเคราะห์บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง	77
ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	81
5 สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	87
สรุปผลการวิจัย.....	87
อภิปรายผลการศึกษา	88
ข้อเสนอแนะ.....	91
บรรณานุกรม	93
ภาคผนวก	99
ประวัติย่อของผู้วิจัย	106

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 เขตการปกครองคณะสงฆ์แบ่งตามภาค	47
2 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม	75
3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยภาพรวม	77
4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้าน การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย	78
5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ ..	79
6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ด้านการปกครองภายในวัด	80
7 เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครอง คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามอายุ	82
8 เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่สังกัดอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามพรรษา	83
9 เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ	84
10 เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม	85
11 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง	86

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	68

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นสังคมที่มีศาสนาประจำชาติวัฒนธรรมเป็นส่วนมากพระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญกับทุกองค์การจึงมีผู้บริหาร หรือผู้จัดการในระดับต่าง ๆ คนได้นับถือพระพุทธศาสนา มาเป็นเวลายาวนานจึงเห็นได้ว่าบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของคนไทยทุกยุคทุกสมัย พระสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งทางพระศาสนา จึงควรจะมีบทบาทสำคัญที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้ อธิบายหลักธรรมให้แก่ประชาชนได้เข้าใจ และนำไปปฏิบัติเพื่อทำให้การดำเนินงานของหน่วยงาน ต่าง ๆ ภายในองค์การ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิผล การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและดำรงอยู่ อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนากับสังคมไทย คือการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความราบรื่น รวดเร็ว เรียบร้อย และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดพระสงฆ์มีบทบาทหลักในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนถือเป็นหน้าที่หลักที่พระสงฆ์ จะต้องทำให้เกิดขึ้นต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อความศรัทธา เลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชนที่พบเห็น และเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัดรักษาศีล ปฏิบัติธรรมองค์การคณะสงฆ์จึงต้องพัฒนางานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย หรือให้เป็นไปในทิศทางที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ จะต้องมียุทธศาสตร์ในการบริหารงานทุกคนในองค์การ ก็จะมีความสุขและความพึงพอใจด้วยกันทุกฝ่าย เพื่อที่จะเพิ่มพูนศักยภาพในชีวิตและพัฒนาจิตใจ ให้ห้องใสสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุขได้ก็คือวัด (สำนักงาน พระพุทธศาสนา, 2550, หน้า 9) และพระสงฆ์ผู้มีบทบาทด้านการปกครอง ที่เรียกว่า พระสังฆาธิการ จึงมีหน้าที่ในการปกครองและการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ให้เป็นไปด้วยความ เรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะรุ่งเรืองสืบไป ก็ด้วยการอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการ เป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชนและมีบทบาทโดยตรงต่อการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป (สำนักงานพระพุทธศาสนา, 2550, หน้า 2) พระสังฆาธิการ ผู้มีหน้าที่บริหารและปกครองวัดที่อยู่ใกล้ชิดชาวบ้านมากที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญเรื่อง ก็ เพราะความเลื่อมใสของชาวบ้านเจ้าอาวาสย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสังฆาธิการจะต้องเป็นบุคคลที่ประชาชน เคารพนับถือเป็นที่ศรัทธาของประชาชนในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ระบุ

ไว้ในมาตรา 5 ทวิ ว่าคณะสงฆ์หมายความว่าบรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระ
 อุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะปฏิบัติ
 ศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร (กองทุนเพื่อกิจกรรมของคณะสงฆ์, 2545, หน้า 25) ในหมวด
 ที่ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ได้ระบุไว้ในมาตรา 20 ว่าคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของ
 มหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม
 5 ทั้งนี้ จากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ได้ระบุให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
2. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
3. ควบคุมและส่งเสริมการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่ การสาธารณูปการ
 และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
4. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
5. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามบทที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติหรือกฎหมายอื่น เพื่อการนี้ให้
 มหาเถรสมาคม มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับวางระเบียบออกคำสั่งมีมติหรือออก
 ประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้และจะมอบให้พระภิกษุรูป
 ใด หรือคณะกรรมการหรืออนุกรรมการตามมาตรา 9 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ จาก
 พระราชบัญญัตินี้ทำให้พระสังฆาธิการมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้นในการจรจร โลง
 พระพุทธศาสนาและช่วยสงเคราะห์สังคมตามวิถีทางและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา (พระปลัด
 เกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, 2548, หน้า 108)

จังหวัดระยอง เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับ
 จังหวัดชลบุรี จังหวัดจันทบุรี สังกัดคณะสงฆ์ การปกครองภาค 13 ปกครอง มี 4 จังหวัด ซึ่ง
 ประกอบด้วยจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด และจังหวัดระยอง มีวัด
 ทั้งสิ้น 240 วัด และอำเภอเมืองระยอง มีวัดจำนวน 50 วัด มีพระสงฆ์จำนวน 881 รูป (สำนักงาน
 พระพุทธศาสนาจังหวัดระยอง, 2559, หน้า 1) การปกครองคณะสงฆ์ยึดตามเขตการปกครองของ
 บ้านเมือง และวิธีการปกครอง คณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และกฎหมายมหาเถรสมาคม เป็นหลัก
 ของการปกครองคณะสงฆ์ มีผู้บริหารคณะสงฆ์ภายในจังหวัด คือ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ
 เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสวัด เหล่านี้ ทั้งหมดล้วนเป็นพระสังฆาธิการ

แต่การปกครองของพระสังฆาธิการ ในปัจจุบันมีปัญหาทางด้านการควบคุมความ
 ประพฤติของพระภิกษุ สามเณร เพราะว่าปัจจุบัน สังคมทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว
 พระสงฆ์บางรูปก็มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปตามสังคม ให้ความสำคัญต่อพระธรรมวินัย
 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบวินัยของวัด ขาดความสำรวม มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมแก่
 ความเป็นบุคคล ที่ประชาชนศรัทธา ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ย่อมนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่ตัวบุคคล หมู่
 คณะ และองค์กรสงฆ์หรือคณะสงฆ์ ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความมัวหมองได้ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้
 ต่อไปประชาชนที่พบเห็นพฤติกรรมดังกล่าว ย่อมไม่ศรัทธาในพระสงฆ์ได้ ดังนั้น พระสังฆาธิการ

ควรตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น และควรหาแนวทางแก้ไขอย่างจริงจัง เพื่อรักษาไว้ ซึ่ง ศรัทธาของสาธุชนให้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างไม่เสื่อมคลาย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มี ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เพื่อเป็น ข้อมูลในการวางแผนและพัฒนากิจการงานของคณะสงฆ์ให้ เป็นไปอย่างมีคุณภาพ เทียบเท่ากับ องค์การข้างนอก ทั้งนี้ ยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารงานของคณะสงฆ์ต่อไป

คำถามการวิจัย

1. ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆา ธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง เป็นอย่างไร
2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ เมือง จังหวัดระยอง โดยจำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษาทาง ธรรม มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษายบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทด้านการปกครองของคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ เมือง จังหวัดระยอง โดยจำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษาทาง ธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยการทบทวนเอกสารจากและ ตำราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ 2505 และ 2535 และกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะ สงฆ์ ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน 1. ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย 2. ด้านการปกครองตาม กฎหมายคณะสงฆ์ 3. ด้านการปกครองภายในวัด

ขอบเขตด้านตัวแปร

1. ตัวแปรต้น (Independent variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ 1.อายุ 2.พรรษา 3.วุฒิการศึกษาสายสามัญ 4.วุฒิการศึกษาทางธรรม
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มี บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ประกอบด้วย 1. ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย 2. ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ 3. ด้านการปกครองภายในวัด

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากร คือพระภิกษุที่สังกัดอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง สังกัดเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 13 จำนวน 881 รูป
2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามของการวิจัยคั้งนี้ได้แก่พระภิกษุที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำนวน 275 รูป ซึ่งได้มาโดยใช้สูตรของ ยามาเร่ (Yamane, 1973) ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ 95 % สักส่วนความคลาดเคลื่อนที่ 0.05

ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่ในการศึกษาวิจัยโดยเฉพาะวัดในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2559 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2560 รวมระยะเวลา 10 เดือน

สมมติฐานการวิจัย

1. พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง แตกต่างกัน
2. พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง แตกต่างกัน
3. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง แตกต่างกัน
4. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง แตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การแสดงออก พฤติกรรม หรือการกระทำที่ส่งผลถึงสิ่งรอบข้างให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ในที่นี้ หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รวมถึงเจ้าอาวาส ที่รับภาระงานในพระพุทธศาสนาด้านการปกครองภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครองของตนเอง

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุผู้บวชจำพรรษาตามวัดในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ภายใต้การปกครองของเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดระยอง

พระสังฆาธิการ หมายถึง เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบภาระงานตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา ในอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง การปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการดูแลคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎหมายมหาเถรสมาคมข้อบังคับระเบียบคำสั่งมติประกาศของมหาเถรสมาคมและตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย หมายถึง แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการที่ใช้หลักพระธรรมวินัยที่เป็นพุทธบัญญัติของพระพุทธเจ้า เป็นเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์

ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ หมายถึง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ พระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราช พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ 2505 และ 2535 และกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

ด้านการปกครองภายในวัด หมายถึง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่พระสังฆาธิการผู้ปกครองภายในวัดเป็นผู้ร่างขึ้น หรือกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณรที่อยู่ภายใต้การปกครอง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงบทบาทการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย 2. ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์
3. ด้านการปกครองภายในวัด
2. เพื่อทราบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่ตอบบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยได้ทำการวิจัย กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎี ดังต่อไปนี้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

บทบาทด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย

แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

การปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกด้าน ความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่อยู่บนความแน่นอนหรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคล จะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงผลสนับสนุน หรือปกป้องความคิดนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็น ผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริงซึ่งขึ้นอยู่กับคุณสมบัติประจำตัวของแต่ละบุคคล เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นนี้อาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้ ดังนั้นความคิดเห็น จึงเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้เพราะความคิดเห็นมี ลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นเป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่อาจแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการกระทำ ทัศนคติแตกต่างกับความคิดเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกได้อย่างเปิดเผย หรือตอบสนองอย่างตรงๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

แนวคิดและความหมายของความคิดเห็น

กู๊ด (Good, 1973, p. 338) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อ ความคิด หรือ การลงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่สามารถบอกได้ว่า ถูกต้องหรือไม่

โคเลสนิค (Kolesnik, 1970, p. 320) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็นเป็นการออกซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า หรือทัศนะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

เบส (Best, 1981, p. 171) ได้ให้ความเห็นว่า ในการวัดความคิดเห็นซึ่งเป็นการวัดการแสดงออกทางด้านความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยการเขียนหรือการพูดนั้น กระทำได้ในหลาย ๆ วิธีวิธีที่ใช้กันโดยทั่วไปก็คือ การตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ซึ่งถือว่ามีวิธีที่ง่ายที่สุดในการที่จะบอกถึงความคิดเห็นก็คือ การแสดงให้เห็นถึงจำนวนร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่า ความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะเช่นไร จึงจะสามารถทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้นได้ หรือการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการใด ๆ ก็ตาม ความคิดเห็นที่วัดออกมาได้ จะทำให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจว่า เห็นสมควรหรือไม่ ในการที่จะดำเนินการตามนโยบายหรือลี้มเล็กไป

ชาว และ ไรท์ (Shaw & Wright, 1967, p. 320) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออก ซึ่งเป็นการตัดสินใจจากการประเมินค่า (Evaluation judgment) หรือทัศนะ (Point of view) เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลของทัศนคติ

จัม (Jum, 1950, p. 285) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป ต่อขนบธรรมเนียมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขา และได้กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่าความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ท้ายที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่าความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ

เครจซี่ และ มอร์แกน (Krejcic & Morgan, 1971) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษา ความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใดๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่างๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน

กู๊ด (Good, 2006, p.17) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้หลายความหมาย ได้แก่

1. ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือ ทัศนะที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือกล่าวกว้าง ๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้

2. ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจาก แหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้

3. ความคิดเห็นสาธารณะ (Public opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยรวม ๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง

เรมเมอร์ เกจ และรัมเมล (Remmers, Gage & Rummel, 1965, p. 154) ได้ให้แนวคิด เกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นมี 2 ประเภท คือ

1. ความคิดเห็นเชิงบวกสุด - เชิงลบสุด เป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้ และ ประสบการณ์ ซึ่งสามารถทราบทิศทางได้ ทิศทางบวกสุด ได้แก่ ความรักจนหลงบูชา ทิศทางลบสุด ได้แก่ รังเกียจมาก ความคิดเห็นเหล่านี้รุนแรงเปลี่ยนแปลงได้ยาก

2. ความคิดเห็นจากความรู้ความเข้าใจ การมีความคิดต่อสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความ เข้าใจที่มีต่อสิ่งนั้น เช่นความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบ ยอมรับ ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบ ยอมรับ ความรู้ความเข้าใจในทางไม่ดี ไม่ชอบ รังเกียจ ไม่เห็นด้วย การวัดระดับความคิดเห็น สามารถวัดได้โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า

ฟรีแมน (Freeman, 2001, p. 609) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความ พร้อมทางด้านจิตใจที่จะตอบสนองต่อบุคคล สถานการณ์ วัตถุและความคิดเห็น โดยมีลักษณะที่ คงที่แน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และมีรูปแบบการตอบสนองอย่างเดียวกัน

อีแซค (Isaak, 1981, p. 203) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือ คำตอบที่บุคคลได้แสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากคำถามที่ได้รับ ทักๆ ไป โดยปกติแล้วความคิดเห็นจะแตกต่างจากทัศนคติ คือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ ขณะที่ทัศนคติจะเป็นเรื่องทั่วไป ซึ่งจะมีความหมายที่กว้าง

เอนเกล และสเนล โกรฟ (Engle and Snellgrove, 1969, p. 593) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกทางด้านเจตนาที่ออกมาเป็นความพูดเป็นการสรุปหรือการลงความคิดเห็น โดย อาศัยพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่

เฮลล็อก (Hurlock, 1995, pp. 145 - 148) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่ได้อยู่บน ความแน่นอนหรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดง เหตุผลสนับสนุน หรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปล ความหมายของข้อเท็จจริง ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ ในการทำงาน สภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็น อาจจะได้รับยอมรับ หรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้

กฤษณี มหาวิรุฬห์ (2553, หน้า 37) กล่าวว่าความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่อยู่บนความแน่นอน หรือความจริงแต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้างหรือการแสดงเหตุผลสนับสนุน หรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ซึ่งขึ้นกับคุณสมบัติประจำตัวของแต่ละบุคคล เช่น พื้นความรู้ประสบการณ์ในการทำงานสภาพแวดล้อม เป็นต้น และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นนี้อาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้

อุทัย หิรัญโต (2553, หน้า 80-81) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคติ (Attitude) นั้นเป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่วไปไม่เฉพาะอย่าง ซึ่งมีอยู่ในตัวของบุคคลทุกคน ส่วนความคิดเห็นที่ไม่ลึกซึ้งและเป็นความเห็นเฉพาะอย่าง และมีอยู่เป็นเวลาอันสั้น เรียกว่า Opinion เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อย เกิดขึ้นง่ายแต่สลายตัวเร็ว

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2554, หน้า 3) กล่าวว่าความคิดเห็นถือว่าเป็นการแสดงออกทางด้านทัศนคติอย่างหนึ่ง การแสดงความคิดเห็นมักมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ และเป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกริยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสถานการณ์ภายนอก การแสดงออกดังกล่าว เป็นการแสดงออกของความเชื่อ ว่าอะไรถูก อะไรผิด ชอบหรือไม่ชอบ

เรืองวิทย์ แสงรัตนา (2554, หน้า 20) กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาศัยการพูดหรือเขียน โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และสภาพแวดล้อม ซึ่งการแสดงข้อคิดเห็นนี้อาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้

วิทย์ เทียงบูรณธรรม (2552, หน้า 602) ให้ความหมายของความคิดเห็นไว้ว่า เป็นคำที่มีความหมายในพจนานุกรมอังกฤษไทย ว่า Opinion ซึ่งหมายถึงข้อคิดเห็น ความคิดเห็น ความเชื่อ ความแน่ใจ ทัศนะ ข้อเสนอ ข้อวินิจฉัย ซึ่งได้อธิบายความหมายของความคิดเห็นไว้ 3 ประการคือ

1. ความคิดเห็นเป็นความเชื่อที่คนยึดถือโดยปราศจากพิจารณาด้วยอารมณ์หรือความต้องการและสามารถกลับมาทบทวนใหม่ ถ้าหากว่ามีหลักฐานที่มายืนยันและน่าเชื่อถือความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้วยท่าทางตามสภาพแวดล้อมในขณะนั้น มีความเป็นตัวเอตน้อยที่สุด เข้าใจว่าความคิดเห็น ได้แยกตัวออกจากทัศนคติ ความคิดเห็นส่วนมาก เป็นการแสดงออกของความต้องการ ในส่วนบุคคลมากกว่า ที่จะเป็นความเชื่อถือของคนทั่วไป แต่ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลของสิ่งเร้าหรือด้วยตนเอง ความคิดเห็นก็เป็นการกล่าวถึงเรื่องราวที่จะนำไปสู่ความรู้ และสามารถวัดเกี่ยวกับความจริงที่ปรากฏอีกในหนึ่ง ความคิดเห็นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงขณะหนึ่ง

2. ความคิดเห็นมีความหมายในตัวเอง เป็นคำพูดทั่วไปที่อาจจะคำนึงถึงหรือไม่ก็ได้

3. ความคิดเห็นมีความหมายเหมือนกับทัศนคติ ความคิดเห็นมักใช้แสดงความคิดเห็นถึงทัศนคติหลักใช้แทนกันโดยทั่วไป ความคิดเห็นมักใช้กับงานที่ต้องใช้สมองทัศนคติใช้เกี่ยวกับการประเมินค่า

จากคำจำกัดความดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปความคิดเห็นว่าความคิดเห็นเป็นความรู้ที่ความเชื่อเฉพาะบุคคลที่แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียนหรืออาศัยพื้นความรู้ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น โดยความคิดเห็นนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ถ้าหากมีหลักฐานและข้อเท็จจริงที่ปรากฏ ซึ่งความคิดเห็นเป็นแนวโน้มการแสดงออกต่อสิ่งเร้าและการกระทำของบุคคลต่อบุคคลรวมไปถึงสภาพแวดล้อมของบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางบวก คือชอบ เห็นด้วย พอใจ สนับสนุน หรือในทางลบคือ ไม่ชอบ ไม่เห็นด้วย ไม่พอใจ ไม่สนับสนุน และความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้น สามารถสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้

ความสำคัญของความคิดเห็น

เบสท์ (Best, 2012, p. 17) กล่าวว่าในการศึกษาถึงความคิดเห็นต่าง ๆ ส่วนมากจะใช้วิธีแบบวิจัยได้แก่การสอบถาม ซักถาม บันทึกลง และรวบรวมไว้เป็นข้อมูล ซึ่ง Best ได้เสนอแนะว่าวิธีที่ดีที่สุดในการที่จะบอกถึงความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะเช่นไร และจะได้สามารถทำตามข้อคิดเห็นนั้นได้หรือในการวางนโยบายใดๆ ก็ตามความคิดเห็นที่วัดออกมาได้ จะทำให้ผู้บริหารเห็นควรหรือในอันที่จะดำเนินนโยบายหรือล้มเลิกไป

ชาติชาย โทสิทธิ (2555, หน้า 15) กล่าวว่า ความคิดเห็นโดยทั่วๆ ไป ต้องมีสิ่งประกอบ 3 อย่าง คือบุคคลที่จะถูกวัด สิ่งเร้า และมีการตอบสนองซึ่งจะออกมาเป็นระดับสูงต่ำมากน้อย วิธีวัดความคิดเห็นนั้นโดยมากจะใช้การตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยผู้ที่จะตอบคำถามหรือเลือกแบบสอบถาม

จิตรจางง สุภาพ (2554, หน้า 239) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็น มีอิทธิพลครอบงำและมีบทบาทกำหนดวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์เป็นอย่างมาก สามารถนำชีวิต สังคม หรือมนุษย์ชาติทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงามหลุดพ้น หรือนำไปสู่ความเสื่อมความพินาศก็ได้ ดังจะมองเห็นในชีวิตของบุคคล ทิฐิ (ความเห็น) เป็นตัวชักจูง และกำหนดวิถีชีวิตทั้งในด้านรับเข้า และด้านแสดงออกกล่าวคือ จะมองเห็น โลกและชีวิตเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติต่อโลกและชีวิตนั้นอย่างไร เริ่มตั้งแต่การแปลความหมายของประสบการณ์ที่รับเข้ามาใหม่อย่างไร จะตีค่าจะตัดสินวินิจฉัยอย่างไร จะหันไปหาหรือเลือกรับสิ่งใด ส่วนใด ในแง่ใด จะเห็นด้วยหรือไม่ จะอยู่ฝ่ายใด และชักนำแนวความคิด การพูด การกระทำที่จะสนองตอบได้ แสดงปฏิกริยาออกไปเองว่าจะเอาอย่างไร พูดหรือทำอะไรกับบุคคล สิ่งของสภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์นั้น ๆ พร้อมทั้งสร้างเหตุผลประกอบสำหรับการที่จะพูดจะทำเช่นนั้น

ติน ปรัชญาพุทธ (2552, หน้า 24 - 25) ได้แบ่งทฤษฎีการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative theory) ทฤษฎีนี้เน้นการเป็นผู้แทนของผู้นำ และถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้ นำเป็นเครื่องหมายของการรับประกันกับการบริหารที่ดี ทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบันเพื่อเป็นเครื่องหมายให้ผู้ตามเข้ามา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่าง ๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้งส่วนผู้ตามเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy theory) ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงแค่การเข้าไปพิจารณาการเลือกตั้ง หรือการถอดถอนผู้ นำเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงในทุกขั้นตอนของการวางนโยบายยิ่งกว่านั้นทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและ พัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบ นั่นคือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่ถือ ว่าเป็นการคุกคามเสรีภาพของผู้อื่น

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2554, หน้า 3) กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้าน ทักษะคิดอย่างหนึ่ง แต่การแสดงความคิดเห็นนั้นมักจะมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบและเป็นส่วนที่ พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟุ้ง (2556, หน้า 31) กล่าวว่า ทักษะคิดจะปรากฏอยู่ในความคิดเห็นซึ่ง เป็นเรื่องการตัดสินใจเฉพาะในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง การเรียงลำดับจากค่านิยมไปสู่ทัศนคติและ ความคิดเห็นเป็นการก้าวจากเรื่องทั่วไปไปยังเรื่องเฉพาะจากสภาพจิตหรือความโน้มเอียงที่เริ่ม กว้าง ๆ และแคบจนในที่สุดแสดงออกมาเป็นความคิดเห็นเฉพาะเรื่อง ความความคิดเห็นขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ความคิดเห็นมักเป็นผลที่สลับซับซ้อนของทัศนคติหลายอย่าง ความคิดเห็นของบุคคลที่ แสดงถึงความกดดันในสถานการณ์หนึ่งจะไม่มีผลผูกพันจริงจัง ดังจะเห็นได้จากการที่สมาชิกนิติ บัญญัติ ซึ่งเปลี่ยนความคิดเห็นของแต่ละคนไปตามอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ และบรรยากาศความ คิดเห็นที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ประสาท หลักศิลา (2558, หน้า 98 - 99) กล่าวว่า ความคิดเห็นของคนเราเกิดจากการ ปะทะสังสรรค์ประจำวัน แต่ก็มีภูมิหลังทางสังคมจำกัดอยู่ ภูมิหลังทางสังคมของแต่ละคนย่อมเป็น ผลถึงการมีคนเรากระทำตอบสนองต่อเหตุการณ์และเกิดความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ๆ

อุทัย หิรัญโต (2553, หน้า 80 - 81) กล่าวว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ ได้แก่ ระดับผิวเผินหรือลึกลับ ซึ่งความคิดเห็นที่ไม่ลึกลับซึ่งเป็นความคิดเห็นเฉพาะอย่างและมีอยู่ระยะสั้น ไม่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ มักขึ้นอยู่กับอารมณ์และเกิดขึ้นได้ง่าย เรียกว่า Option สำหรับความคิดเห็นที่ลึกลับซึ่งจะเป็นความคิดเห็นระดับทัศนคติจะติดตัวเป็นระยะเวลานาน

สรุปความสำคัญของความคิดเห็นได้ว่าความคิดเห็นนั้นเป็นประโยชน์ในการกำหนดแบบแผนการวางนโยบายต่าง ๆ ให้เป็นไปตามนโยบายเพื่อให้งานดำเนินไปอย่างเรียบร้อย ซึ่งได้มาจากการสำรวจความคิดเห็นและรวบรวมไว้เป็นข้อมูล

ลักษณะของความคิดเห็น

สงวนศรี สุทธิเลิศอรุณ (2558, หน้า 92) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็น เป็นเรื่องของความรู้สึก การตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ โดยเห็นได้จากการที่นักวิชาการ ได้ให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ความคิดเห็นมีลักษณะในทิศทาง 2 มิติ ซึ่งลักษณะของความคิดเห็นจะเป็น 2 มิติ คล้ายๆ กับวัตถุ ซึ่งเป็นมิติความกว้างและมิติความยาว ลักษณะของความคิดเห็นจะประกอบด้วยมิติ ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ทิศทางมีอยู่ 2 ทิศทาง คือ ทางบวกและทางลบ ทางบวก ได้แก่ ความรู้สึกหรือท่าทางในทางที่ดี ชอบหรือพึงพอใจ ส่วนทางลบ ก็เป็นไปทางตรงกันข้าม ได้แก่ ความรู้สึกหรือท่าทางในทางที่ไม่ดี ไม่ชอบและไม่พึงพอใจ

2. ความเข้มข้นมีอยู่ 2 ขนาด คือ ความเข้มข้นมาก และความเข้มข้นน้อย เช่นบางคนมีความรู้สึกชอบสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยมาก แต่บางคนมีท่าทีไม่เต็มใจ ถ้าบุคคลมีความคิดเห็นที่มีความเข้มข้นมาก จะเป็นอุปสรรคในการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น

กูด (Good, 2006, p. 136) กล่าวว่าความคิดเห็นมี 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ความคิดเห็นเชิงบวกสุด - เชิงลบสุด เป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งสามารถสร้างทิศทางได้

1.1 ทิศทางบวกสุด ได้แก่ ความรักจนหลงบูชา

1.2 ทิศทางลบสุด ได้แก่ รังเกียจมาก ความคิดเห็นนี้รุนแรงเปลี่ยนแปลงได้ยาก

2. ความคิดเห็นจากความรู้ความเข้าใจการมีความคิดต่อสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งนั้น เช่น ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดีชอบ ยอมรับความรู้ความเข้าใจในทางไม่ดีไม่ชอบ รังเกียจ ไม่เห็นด้วย

นวม สงวนทรัพย์ (2554, หน้า 51) ได้สรุปเกี่ยวกับความคิดเห็นว่า ความคิดเห็นมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความคิดเห็น คือ ความพร้อมทางจิตหรือระบบประสาท กล่าวอีกนัยหนึ่งความคิดเห็น คือ การแสดงออกแห่งภาพทางสมองทางจิตเกี่ยวกับวัตถุ ปัจเจกชน และสถานการณ์ต่าง ๆ

2. ความคิดเห็นไม่ใช่สิ่งติดมาแต่กำเนิด หากเป็นการเรียนรู้ของมนุษย์

3. ความคิดเห็นทำหน้าที่กระตุ้นหรือเร้าให้บุคคลควรประพฤติ หรือแสดงปฏิกิริยาในอาการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อปัจเจกชน วัตถุ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ การเกิดความคิดเห็นของบุคคลจะได้รับอิทธิพลตั้งแต่เด็กจากบุคคลในครอบครัว คือ จากแม่ พ่อ พี่น้อง และญาติ เมื่อเข้าโรงเรียนจะ

ได้รับอิทธิพลจากครูและเพื่อน รวมทั้งประสบการณ์ตรงที่ได้รับเป็นส่วนตัวและจากสื่อมวลชน ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น องค์ประกอบของสถาบัน ได้แก่ โรงเรียน หน่วยงานองค์กร สมาคม และการติดต่อสื่อสารจากบุคคลอื่น

อ็อกแคมป์ (Oskamp, 2006, p. 165) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเกิด ความคิดเห็นว่ามาจากปัจจัยหลายประการดังนี้

1. ปัจจัยทางพันธุกรรมและสรีระ คือ อวัยวะต่าง ๆ ของบุคคลใช้รับรู้ความผิดปกติของอวัยวะ ความบกพร่องของอวัยวะสัมผัส ซึ่งมีผลต่อความคิดเห็นไม่ติดต่อบุคคลภายนอก
2. ประสบการณ์โดยตรงของบุคคลคือบุคคลได้รับประสบการณ์ด้วยตนเอง การกระทำด้วยตนเอง หรือได้พบเห็นทำให้บุคคลมีความพึงใจและเกิดความคิดต่อประสบการณ์เหล่านั้นต่างกัน
3. อิทธิพลของผู้ปกครองคือเมื่อบุคคลเป็นเด็กผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและให้ข้อมูลแก่เด็กได้มาก ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมและความคิดเห็นของเด็กด้วย
- 4.ทัศนคติและความคิดเห็นของกลุ่มคือเมื่อบุคคลเจริญเติบโตย่อมต้องมีกลุ่มและสังคม ดังนั้นความคิดเห็นของกลุ่มคือเมื่อบุคคลเจริญเติบโตย่อมต้องมีกลุ่มและสังคม ดังนั้นความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อนหรือแตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อความคิดเห็นของบุคคลด้วย
5. สื่อมวลชน คือ สื่อต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของเรามากขึ้น ดังนั้นสื่อเหล่านั้น ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความคิดเห็นบุคคล

การสำรวจความคิดเห็นเป็นการศึกษาความรู้สึกรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อ ความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งการฝึกหัดการทำงานด้วยเพราะจะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของคนในองค์กร

ในการศึกษาความคิดเห็นต่าง ๆ ส่วนมากจะใช้วิธีแบบวิจัย โดยการวางแผนสอบถาม (Questionnaire) ไปสัมภาษณ์ซักถามกลุ่มประชากรตัวอย่างแล้วนำมาวิเคราะห์หรือรวบรวมไว้เป็นข้อมูล ซึ่งเบสต์ (Best, 2002, p. 210) ได้เสนอแนะว่า วิธีที่ง่ายที่สุดในการที่จะบอกถึงความคิดเห็น นั่นก็คือการแสดงให้เห็นถึงจำนวนร้อยละของคำตอบแต่ละข้อความเพราะจำทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะใดและจะสามารถทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้นได้หรือไม่ ในการวางแผนนโยบายต่าง ๆ ความคิดเห็นที่วัดออกมาจะทำให้ผู้บริหารเห็นสมควรหรือไม่ในอันที่จะดำเนินนโยบายหรือล้มเลิกไป

สรุปได้ว่า ลักษณะความคิดเห็น จะแสดงออกมาต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคน วัตถุหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในแง่บวกและลบ คือ ความรู้สึกที่ดี - ไม่ดี ชอบ - ไม่ชอบ พอใจ - ไม่พอใจ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ สภาพแวดล้อมในสังคมนั้น ๆ ที่กระตุ้นให้แสดงความรู้สึกนึกคิดออกมา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น

จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ พบได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นนั้น มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2552, หน้า 50) ได้กล่าวว่า “อายุ มีผลต่อเจตคติของบุคคลส่วนใหญ่ มักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้ยาก ซึ่งทำให้มีผลต่อเจตคติของเขาเอง นอกจากอายุแล้วยังมีตัวแปรอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ปฏิภานของบุคคลต่อสิ่งเร้า ข่าวสาร เป็นต้น บุคคลที่แตกต่างกัน จะมีปฏิภานไม่เหมือนกัน ผลที่จะมีต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความคิดย่อมแตกต่างกันไปด้วย”

รัชนี พิทักษ์ญาติ (2556 หน้า 20) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

1.1 ระดับการศึกษา การศึกษามีอิทธิพลมากต่อการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นเพราะ การศึกษาจะทำให้บุคคลนั้น ๆ มีความรู้เรื่องต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น คนที่มีความรู้มากมักจะมีความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

1.2 ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในการยอมรับต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันออกไป เช่น ความเชื่อในการนับถือศาสนา เป็นต้น

1.3 สถานภาพทางสังคม หมายถึง สิทธิและหน้าที่ที่มีต่อผู้อื่น และต่อสังคมหรือกลุ่มเป็นส่วนรวม

1.4 ประสบการณ์ เป็นสิ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจในหน้าที่และความรับผิดชอบของงาน ซึ่งจะส่งผลต่อความคิดเห็น

2. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

2.1. การอบรมของครอบครัว หมายถึง การที่พ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัวสั่งสอน โดยทางตรงหรือทางอ้อม ให้สมาชิกของกลุ่มได้เรียนหรือรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มนั้นได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติ และความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมนั้น

2.2. กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง มีอิทธิพลต่อบุคคลอย่างมาก เพราะเมื่อบุคคลอยู่ในกลุ่มใด หรือสังคมใดก็จะต้องยอมรับ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคมนั้น และในที่สุดก็มักจะมีความคิดเห็นคล้ายตามไปกับกลุ่มและสังคมนั้นด้วย

2.3. สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะเป็นสิ่งที่สร้างความคิดให้เกิดขึ้นได้ทั้งทางด้านบวกและด้านลบ

จำเรียง ภาวิจิตร (2556, หน้า 13) ได้กล่าวว่าสาธารณชนหรือมหามหาชน หมายถึงทัศนคติความรู้สึกและความคิดเห็นของประชากรกลุ่มต่าง ๆ เฉพาะกลุ่มเกี่ยวข้องกับประเด็นความสนใจหรือปัญหาประเด็นใดประเด็นหนึ่งช่วงเวลาหนึ่ง สาธารณชนประเด็นใด ๆ ก็ตามไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นมติหรือความคิดเห็นของประชาชนทั้งหมดในประเทศ แต่เป็นความคิดเห็นของประชากรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผลมาจากสิ่งที่ขัดแย้งกันไม่ได้ จำเป็นต้องมีการถกเถียงหาเหตุผลมาอภิปรายกันให้เห็นทั้งข้อดีและข้อเสียในที่สุดเกิดการตัดสินใจร่วมกันเป็นมติออกมา คุณภาพของมหามหาชนหรือสาธารณชนขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประเด็นดังนี้ คือ

1. การอภิปรายของสาธารณชน ซึ่งต้องมีความกระตือรือร้น มีประสิทธิภาพและสามารถเปลี่ยนมติไปในทิศทางหนึ่งทิศทางใดได้

2. มีข่าวสารและข้อมูลที่เพียงพอ

3. มีเสรีภาพในการคิดและการแสดงออก

4. คุณภาพของภาวะความเป็นผู้นำต้องดี เพราะความคิดเห็นของผู้นำและผู้เชี่ยวชาญจะมีอิทธิพลต่อสาธารณชน

5. กลุ่มกดดันจะแสวงหาผลประโยชน์หรือข้อได้เปรียบจากความสนับสนุนของผู้มีอำนาจในสังคมนอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อสาธารณชนซึ่งมีปัจจัยหลายประการ เช่น

ภูมิหลังทางสังคม (Social background) กลุ่มคนที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยทั่ว ๆ ไป ย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกันไปด้วย เช่น ความคิดเห็นระหว่างผู้สูงอายุกับผู้เยาว์ ระหว่างชาวชนบทกับชาวเมือง และระหว่างผู้มีรายได้น้อยกว่ากับผู้มีรายได้สูง

กลุ่มอ้างอิง (Reference groups) โดยปกติจะคบหาสมาคมกัน หรือกระทำสิ่งใดให้แก่ผู้ใดนั้น ความคิดที่มักจะคำนึงถึงก็คือ มีอะไรร่วมกันได้ หรืออ้างอิงกันได้ เช่น มีอาชีพแบบเดียวกันเป็นสมาชิกสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนเดียวกัน แต่ละคนย่อมกำหนดหรือระบุกลุ่มที่ตนเองเป็นสมาชิกหรือเป็นกลุ่มที่ตนเองมีความรู้สึกว่าคุณอยู่ในกลุ่ม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ กลุ่มดังกล่าวมีอิทธิพลต่อสาธารณชน

กลุ่มกระตือรือร้นและกลุ่มเฉื่อยชา (Active and passive groups) ผู้ที่สนใจและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ย่อมมีความกระตือรือร้นเป็นพิเศษและก่อให้เกิดเป็นกลุ่มประโยชน์ได้ในที่สุด และสามารถมีอิทธิพลต่อสาธารณชนโดยเฉพาะการจูงใจให้คนเห็นด้วย

หรือไม่เห็นด้วยในประเด็นต่าง ๆ ได้ ซึ่งตรงกันข้ามกับกลุ่มเชื้อชาติที่ไม่มีบทบาทอะไรนักต่อสาธารณสมบัติ

สรุปได้ว่า การตัดสินใจ ประเมินค่า หรือแสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องหนึ่งเรื่องใดของแต่ละบุคคล ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นจะประกอบปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อม ปัจจัยส่วนบุคคลจะประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ สถานภาพทางสังคม และประสบการณ์ ปัจจัยแวดล้อมประกอบด้วย ครอบครัว สังคม และสื่อมวลชน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ทฤษฎีและความหมายของบทบาท

จากการทบทวนเอกสาร ที่เกี่ยวกับความหมายของบทบาท มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้ บทบาทหมายถึงการประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งความคาดหวัง หรือตามหน้าที่แสดงจริง (ขนิษฐา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรีรงค์, 2548, หน้า 89) กล่าวว่า การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคนซึ่งคนอื่นคาดคิด หรือคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง (ประภาพิศ สัตยชาติเจตน์, 2549, หน้า 89) บทบาทนั้นมี 2 นัย คือทางด้านโครงสร้างบทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ ส่วนทางด้านการแสดงบทบาทหรือการมีปฏิสัมพันธ์ บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, 2546, หน้า 18)

ปราชญา กล้าผจญ (2550, หน้า 34) กล่าวว่า สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายเป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสม สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก หรือลงมือปฏิบัติตามคาดหวังของผู้อื่น ตามสถานภาพและตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้น ๆ

พัชนี วรกวิน (2546, หน้า 52) กล่าวว่า แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่งหรือสถานภาพของบุคคลอันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป

พัทยา สายหู (2549, หน้า 47) การกระทำต่างๆ ตาม“บท” ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำ ครอบคลุมที่ยังอยู่ใน “บท” นั้นเปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้น ๆ เป็นตัวอะไรมีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร”

ไพบุลย์ ช่างเรียน (2546, หน้า 29 – 30) กล่าวว่า บทบาทของคนในสังคม ย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคลบทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตาม

ลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มวลเหตุจูงใจ การอบรม ขัดเกลา ความพอใจ

วราคม ทีสุกะ (2548, หน้า 29) กล่าวว่า สิ่งที่เราทำหรือหน้าที่ที่เราต้องทำเมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม หรือตามลักษณะการรับรู้ หรือตามที่แสดงจริง และได้แบ่งลักษณะบทบาทออกเป็น 5 ประเภทคือ

1. บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาท ที่สังคมกลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาท หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่นนักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยเหลือปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด

3. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็นซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

5. บทบาทผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง

สงวนศรี สุทธิเลิศอรุณ (2555, หน้า 58) กล่าวว่า บทบาทมีความหมายใกล้เคียงกับสถานภาพมากบทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ พึงกระทำนั้นคือเมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างใดแล้วบุคคลในสถานภาพนั้น ๆ จะต้องประพฤติ หรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้”

สุชา จันทรเอม (2550, หน้า 46) กล่าวว่า การแสดงออก หรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง โดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้น เป็นมูลฐาน บทบาทที่ทำให้คนในสังคมสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไร จากคนทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงานร่วมกันเป็นทีม

โสภา ชูพิกุลชัย (2552, หน้า 45) กล่าวว่า พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานภาพของบุคคลในสังคมบทบาทเป็นแบบแผนความต้องการเป้าประสงค์ความเชื่อทัศนคติค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

งามตา สุขประเสริฐ (2542, หน้า 50) กล่าวว่า ผู้ที่เข้าใจบทบาทหน้าที่และการเข้าใจ ทัศนคติบทบาท จะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ได้ดี ดังนั้น สมาชิกทุกคนในสังคม จึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของกันและกันว่าเมื่อไร เวลาไหน และที่ใดบุคคลควรที่จะแสดงบทบาท อย่างไรจึงจะเหมาะสม อันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่ายซึ่งมีรายละเอียดของทัศนคติบทบาทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ โดยนักวิชาการได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ

1. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The socially prescribed or ideal role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

2. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำ ในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทอุดมคติทุกประการและอาจแตกต่างกันไป แต่ละบุคคลก็ได้

3. บทบาทที่กระทำจริง (The performed role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริง ตามความเชื่อความคาดหวังตลอดจนความกดดันและ โอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งการสร้างผู้นำ จะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์ร่วมกันทั้งนี้เพราะผู้นำ เป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคนจูงใจคนไป จุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำ อาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่าผู้นำปฏิฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัตคือ เคลื่อนไหวงานอยู่เสมอ (Dynamic leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดี คือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่าผู้นำนิเสธ (Negative leader)

กรรณิกา ขวัญอารีย์ (2535, หน้า 10) กล่าวว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (Ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของ สังคมควรปฏิบัติและเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติบุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง อารมณ์ ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ปฏิบัติของที่เกี่ยวข้อง

ทิตยา สุวรรณชฎ (2547, หน้า 43) ได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่งและบทบาททางสังคมไว้ ดังนี้

1. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคมและมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง
2. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
3. วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการ กำหนดฐานะตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
4. ฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้น ได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น
5. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้น ไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกันพฤติกรรมที่เป็นจริง ของคนที่ครองฐานะตำแหน่งเพราะพฤติกรรมจริง เป็นผลของปฏิบัติของคนที่ครองตำแหน่ง

ที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรม และ เครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

พาร์สัน (Parsons, 1967, p. 320) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ในสังคมทำให้ มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลที่มีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาท ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่ม บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการ ตัดสินใจ ได้แก่

1. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal roles) ได้แก่ บทบาทของความ เป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (Figurehead role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่าง ๆ บทบาทการ แสดงออกในฐานะผู้นำ (Leader) ได้แก่ การจ้างงานการอบรมการกระตุ้นใจ และการรักษา ระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนบทบาทสุดท้ายคือบทบาทการประสานงานในกลุ่ม (Liaison role) ได้แก่ การกระทำกิจกรรม ซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดของข้อมูล ด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็น การติดต่อประสานงานกันภายในองค์กร แต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงาน ของบริษัทอื่น ก็ถือเป็น การประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

2. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information roles) ผู้บริหารมีหน้าที่ หรือ บทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากในและนอกองค์กรของตน กระทำได้โดยการอ่าน วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์แล้ว นำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ เช่น องค์กรคู่แข่งชั้นมีการ วางแผนอะไรในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่ มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (Monitor role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator role) ก็เป็น อีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหาร ในการดำรงตนเปรียบเสมือน ช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่าง ๆ ไปยัง สมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กร หรือสถาบันอื่น ๆ ผู้บริหารจะต้อง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spoken role) ขององค์กรด้วย

3. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional roles) ด้านนี้ไว้ 4 ประการ คือ บทบาทในฐานะ ผู้ประกอบการ (Entrepreneurs) คือผู้ดูแลโครงการใหม่ ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กร ให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวาย หรือปัญหาต่าง ๆ (Disturbance handles) ที่เป็นปัญหา เกิดขึ้น อยู่นอกเหนือความคาดหมาย (Unforeseen problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากรคนสิ่งของ และเงินไปตามส่วนต่าง ๆ ขององค์กรและสุดท้าย คือ บทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (Negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียง และ เจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นสภาพแรงงานผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่

มินเบอร์ก (Mintzberg, 1971, p. 283) กล่าวว่า ตำแหน่งสถานภาพ เป็นผู้กำหนดบทบาท ผู้ที่มีตำแหน่ง จะปฏิบัติหน้าที่ได้ สมบทบาทหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างเช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาทลักษณะของสังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคม”

สรุปได้ว่า ทฤษฎีบทบาท หมายถึง พฤติกรรม หรือการกระทำของบุคคลซึ่งอยู่ในฐานะ หรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติบทบาท และสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กันนั่นคือ สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้น ๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไรส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่สังคมได้กำหนดไว้ในแต่ละสถานภาพการแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคมในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมายเมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ตลอดจนมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด โดยที่ไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อนจากการกระทำของตน กล่าวคือกระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์

ประเภทของบทบาท

ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดบทบาทไว้ว่า บุคลิกภาพแต่ละบุคคล จะมีผลต่อการแสดงบทบาทของบุคคลมาก โดยบุคคลจะเลือกบทบาทตรงกับบุคลิกภาพของตนเอง จะไม่แสดงบทบาทที่ขัดกับบุคลิกภาพของตนที่ไม่ถนัด บทบาทภายในกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มจะมีบทบาทแตกต่างกันออกไป เช่น บทบาทของผู้นำ บทบาทของเลขานุการ บทบาทของประชาสัมพันธ์ หรือบทบาทของสมาชิก เป็นต้น บุคคลหรือหมู่คณะในสังคมจะแสดงบทบาทต่าง ๆ แตกต่างกันไป โดยที่การแสดงบทบาทของบุคคลหรือหมู่คณะจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะของบุคคลหรือหมู่คณะนั้นได้ ตามความต้องการแต่ละประเภทหรือแต่ละอย่าง จึงมีผู้แบ่งลักษณะและประเภทของบทบาทไว้ดังต่อไปนี้

อรุณ รักรธรรม (2556, หน้า 18) ได้แบ่งบทบาทออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. บทบาทจริง (Actual role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของบุคคล ที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญญาในการปฏิบัติงาน
2. บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งทางหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด
3. บทบาทที่คาดหวัง (Expectation role) เป็นความคาดหวังของบุคคลอื่น หรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้น ๆ

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2555, หน้า 37) ได้กล่าวถึงลักษณะของบทบาทไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or enacted role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

อนันต์ เกตุวงศ์ (2553, หน้า 31 – 32) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับนักบริหารว่าควรมีบทบาทในสองลักษณะ คือ

1. บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง เป็นผู้ที่สามารถวินิจฉัยปัญหาของระบบสังคมที่ต้องการให้เปลี่ยนแปลง สามารถประเมินสิ่งจูงใจและสมรรถภาพที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และสามารถประเมินสิ่งจูงใจและศักยภาพที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอยู่สามารถแนะนำสังคมเลือกเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

2. บทบาทผู้นำหัวสมัยใหม่ หมายถึง เป็นผู้ปลุกฝังและยึดถือคตินิยม ที่จะช่วยให้เกิดภาวะทันสมัยขึ้น เป็นผู้จัดระบบทรัพยากรเพื่อใช้ตามเป้าหมายของการพัฒนาที่กำหนดไว้เป็นผู้เชื่อมกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้เข้ากันได้ และเป็นผู้ควบคุมกลไกการใช้อำนาจทั้งหลายในสังคม

พัทธา สายหู (2558, หน้า 46) สถานภาพและบทบาททางสังคมของบุคคลว่าเป็นเรื่องของตำแหน่งและหน้าที่ ซึ่งกำหนดความเป็นบุคคล ในขณะที่คนใดคนหนึ่งมีการกระทำทางสังคมเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคนอื่นคนหนึ่งนั้น ซึ่งต่างฝ่ายย่อมปฏิบัติตามหน้าที่ของตน การกำหนดบทบาทสำหรับแต่ละสถานภาพของสังคม เกิดจากการตกลงร่วมกันของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กันตามที่เห็นว่าสะดวกและเหมาะสมให้ประโยชน์ที่ต้องตอบสนองกันได้ การตกลงเช่นนี้เมื่อเวลาผ่านไปผู้อื่นเห็นพ้องด้วยดีและร่วมใช้ จึงกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีที่เอาอย่างและทำตามถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งบทบาทตามแต่ละสถานภาพทางสังคมนั้น มีการกำหนดไว้ ดังนี้

1. บทบาทในข้อตกลงของกลุ่มกระทำสัมพันธ์กันในเรื่องนั้น ๆ
2. บทบาทในกฎเกณฑ์ข้อบังคับของหมู่คณะที่ร่วมทำกิจกรรมอย่างเดียวกัน
3. บทบาทในประเพณีธรรมเนียมนั้น ๆ
4. บทบาทในตัวกฎหมายของบ้านเมืองนั้น ๆ

ประกอบ มีโคตรกอง (2551, หน้า 31) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้น จะถูกคาดหวังจากสังคมนั้นๆ ซึ่งเป็นกระบวนการจัดเกลาทางสังคม (Socialization) และการแสดงบทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ที่มีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใดขึ้นกับปัจจัย 3 ประการ ดังนี้

1. ความเข้าใจบทบาทที่ตนเองแสดงหรือปฏิบัติ
2. ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท
3. บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาท

เปลี่ยน พากเพียร (2557, หน้า 110) ได้สรุปบทบาทผู้บริหารไว้ 4 ประการ คือ

1. เป็นนักหุมนำสิ่งใหม่ เป็นผู้มีบทบาทในการริเริ่มทำสิ่งใหม่ ซึ่งช่วยให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ ที่วางไว้

2. เป็นผู้แนะนำแนวทาง เป็นผู้ให้คำแนะนำปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ คอยช่วยเหลือและวิเคราะห์ความต้องการของบุคคลในองค์กร และให้ข่าวสารแนะนำผู้ตาม ทั้งนี้ความเชื่อถือในตัวผู้นำ จะอยู่ที่ความสามารถของผู้นำเอง

3. เป็นผู้จัดการกิจกรรมขององค์กร เป็นผู้มีหน้าที่ในการก่อตั้ง และบำรุงรักษาให้องค์กรยังคงอยู่ตลอดไปมากกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ในองค์กร เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์กร ให้การสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกเป็นต้น

4. เป็นสัญลักษณ์ ผู้นำหรือผู้บริหารที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้ตาม และอุทิศตนเองในการทำงาน เมื่อเป็นที่ชื่นชอบของบรรดาผู้ตาม และถือว่าเขาเป็นแบบอย่างแล้ว ผู้นำก็จะเพิ่มความกระตือรือร้นและกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติตาม เมื่อผู้นำลดบทบาทสัญลักษณ์ลงผู้ตามก็จะหันไปสนใจตนเองแทนความเป็นสัญลักษณ์ก็จะเสื่อมไป

เดโช สวานานนท์ (2550, หน้า 11) กล่าวว่า บทบาท อาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. บทบาทที่รัดกุม คือ บทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตามที่แน่นอนตายตัว ยึดหยุ่นไม่ได้ เช่น บทบาทของเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน บทบาทของนายกรัฐมนตรี เป็นต้น พฤติกรรมที่จะต้องแสดงออกตามบทบาทนั้น ๆ อำนาจหน้าที่รับผิดชอบอาจจะมีระบุไว้ชัดเจนในรูปของกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน

2. บทบาทที่ยืดหยุ่นได้ คือ บทบาทที่ยอมให้พฤติกรรมอันสัมพันธ์กับบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงได้ตามสมควร ไม่มีข้อกำหนดตายตัว เช่น บทบาทของบิดาแสดงได้ดีถึงฐานะของบิดา เป็นต้น แต่พฤติกรรมของบิดาค่อยๆ อาจแปรผันได้มากพอสมควรระหว่างบิดาแต่ละคน

สมพงษ์ เกษมสิน (2556, หน้า 54) กล่าวว่า บทบาทมีความสำคัญในการใช้เป็นแนวในการปฏิบัติให้สมาชิกของกลุ่มคาดหวังทำที่จากบทบาทของสมาชิกแต่ละคนได้สามารถแยกสมาชิก

กลุ่มออกจากผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกกลุ่มได้ อีกทั้งอาจทำให้เกิดมีการบังคับให้สมาชิกแต่ละคนยอมรับ และปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของตนอีกด้วย

มิลเลอร์ และคณะ (Miller et al, 1999, p. 17) ได้กล่าวว่า โดยจำแนกบทบาทของผู้พัฒนา ผู้เรียนเป็นประเภท 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. บทบาทผู้บริหาร (Administrator) บทบาทนี้ จะเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นที่ว่า ผู้เรียนจะพัฒนาได้เต็มที่ภายใต้โครงการบริหารที่เอื้ออำนวย การจัดการที่ดีจะนำการพัฒนาผู้เรียน ให้บรรลุผลตามเป้าหมายของโปรแกรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ภาระงาน (Tasks) ของบทบาทนี้ ได้แก่

- 1.1 การวางแผน (Planning)
- 1.2 การจัดระบบระเบียบ (Organizing)
- 1.3 การจัดกำลังคน (Staffing)
- 1.4 การนำ (Leading)
- 1.5 การประเมิน (Evaluating)
- 1.6 การพัฒนา (Developing)

2. บทบาทนักแนะแนว/ ที่ปรึกษา (Counselor/ Consultant) บทบาทนี้เป็นการป้องกัน ปราบปราม ปัญหาต่าง ๆ ของผู้เรียน อันอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ภาระงาน (Tasks) ของบทบาทนี้ ได้แก่

- 2.1 การวิเคราะห์ (Analysis)
- 2.2 การสังเคราะห์ (Synthesis)
- 2.3 การวินิจฉัย (Diagnosis)
- 2.4 การปฏิบัติการแก้ไข (Prognosis)
- 2.5 การแนะแนว (Counseling)
- 2.6 การติดตามผล (Follow-up)

บทบาทผู้บริหารเน้นองค์กร คือ สถานศึกษา ส่วนบทบาทนักแนะแนว/ที่ปรึกษานั้นเน้น เอกลักษณ์บุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนหรือเยาวชน

3. บทบาทนักการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน (Student development educator) บทบาทของ ผู้สอนประเภทนี้สะท้อนความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้และการพัฒนาการของ มนุษย์ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ทั้งด้านสติปัญญา วัฒนธรรม อารมณ์ กายภาพ จริยธรรม และการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นั่นคือ บทบาทผู้สอนในการพัฒนาผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ ภาระงาน (Tasks) ของบทบาทนี้ ได้แก่

- 3.1 ประเมินสถานภาพปัจจุบันของผู้เรียนเพื่อเป็นฐานะในการพัฒนา

3.2 ตั้งเป้าหมายการพัฒนาของผู้เรียนแต่ละคน หรือแต่ละชั้น ฯลฯ

3.3 วางแผน โปรแกรมและการสอน

3.4 ประเมินผลและให้ข้อมูลย้อนกลับ และ

3.5 บันทึกพัฒนาการของผู้เรียน

กิจกรรมเพื่อพัฒนาตามบทนี้ อาจเป็นไปได้ใน 4 รูปแบบ คือ

1. วิชาที่สอนตามหลักสูตร
2. วิชาเสริมเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง โดยอาจจะไม่มีคะแนนก็ได้
3. กิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เช่น ทักษะศึกษา
4. โอกาสสำรวจและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มนอกชั้นเรียนในสถานศึกษา เช่น ชมรม

ต่าง ๆ

4. บทบาทผู้ออกแบบสิ่งแวดล้อม (Environmental designer) ผู้พัฒนาเยาวชนอาศัย บทบาทนี้ในการปรับสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้สนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ภาระงาน (Tasks) คือ การออกแบบและวางแผนตลอดจนจัดการให้สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้เกิดองค์ประกอบสำคัญ ๆ ต่อการพัฒนาผู้เรียน 3 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ คือ

4.1 โอกาส (Opportunities)

4.2 ทรัพยากร (Resources)

4.3 รางวัล (Rewards)

สรุปว่าบทบาทของแต่ละประเภทรูปแบบนั้นเป็นผลสืบเนื่องที่มีแบบของการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปฏิสัมพันธ์นั้น บทบาทเป็นวิธีการแสดง พฤติกรรมของบุคคลว่าควรปฏิบัติอย่างไร หรือคาดหวังว่าบุคคลอื่นจะปฏิบัติต่อตนอย่างไร บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนเป็นอยู่ บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มุมเหตุจิตใจ การอบรม ความพอใจและตำแหน่งหน้าที่ บทบาทที่จริงนั้น เป็นผลแห่งปฏิกริยาแห่งบุคลิกภาพของบุคคลที่ ครอบสภาพของบุคคลที่มีส่วนร่วมในพฤติกรรม และสิ่งกระตุ้นต่าง ๆ ที่มีในเวลาและสถานที่ ที่ซึ่ง มีการแสดงบทบาทแตกต่างกันตามหน้าที่ที่กำหนดไว้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขและ อำนาจหน้าที่

บทบาทด้านการปกครอง

การปกครองทางพระพุทธศาสนา หรือการปกครองทางคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันหนึ่งใน หกงานที่คณะสงฆ์ไทยต้องรับผิดชอบ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยถือว่าเป็นงานของ

พระสังฆาธิการที่ต้องรับผิดชอบในการปกครอง เพื่อให้เกิดความสงบ เรียบร้อยแก่คณะสงฆ์ และเพื่อรักษาสัทธาของพุทธบริษัทให้มีความเลื่อมใสตลอดไป ดังนั้นในงานวิจัยเรื่องดังกล่าวผู้วิจัยจึงขออธิบายการปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละยุค เพื่อให้เกิดความรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน โดยเริ่มตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาล ส่วนในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่กรุงสุโขทัย จนถึงยุคกรุงรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

เจ้าชายสิทธัตถะ พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงเสวยสละความสุขส่วนพระองค์ เพื่อประโยชน์ของหมู่มวลมนุษยชาติ โดยอุทิศพระวรกายด้วยปณิธานในการที่จะหาทางพ้นทุกข์ เสด็จออกผนวชค้นหาสัจธรรมแห่งชีวิต ทรงบำเพ็ญเพียรปฏิบัติเป็นเวลา 6 ปี จนพบหนทางแห่งความหลุดพ้นจากกิเลส บรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกของโลก ด้วยวิสัยทัศน์ ที่มีพระเนตรยาว ไกล ย้อนอดีตคำนึงถึงอนาคต พิจารณากำหนดเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อพิจารณากระบวนการวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้า ทรงให้ความสำคัญแก่การยกย่องสรรเสริญของวิญญูชน การยกย่องสรรเสริญของวิญญูชนนั้นเป็นมาตรฐานในการกำหนดทิศทางแห่งการปฏิบัติดำเนินงานของสังคม การยกย่องสรรเสริญ หรือการดิฉินนินทาของคนพาล ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะท่านสอนว่าอย่าให้หวั่นไหว เพราะผู้ที่เป็นคนพาลนั้น ไม่ได้พิจารณาให้รอบคอบถี่ถ้วน พุดไปตามกระแสบ้าง ตามความรู้สึกนึกคิด ผลประโยชน์บ้าง แต่วิญญูชน หรือบัณฑิตพิจารณาตามหลักการด้วยปัญญาแล้ว ตำหนิหรือยกย่องตามความเป็นจริงแห่งสัจธรรม คำตำหนิของบัณฑิตในเรื่องใด พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญในเรื่องนั้นว่า ไม่ควรทำ ถ้าหากว่าบัณฑิตยกย่องสรรเสริญในเรื่องใด เรื่องนั้นก็เป็มาตรฐานในทางสังคม ว่าควรทำ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้นโยบายนี้ในการประกาศให้ชาวพุทธยกย่องพระเป็นเอตทัคคะ คือความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ เช่น ยกย่องพระสารีบุตรว่าเป็นผู้เลิศในทางปัญญา ยกย่องพระมหากัสสปะ ว่าเป็นผู้เลิศในทางตรงซื่อความเคร่ง ยกย่องพระอนนทว่า เป็นผู้คงแก่เรียน เป็นต้น ซึ่งก็เป็นผลทำให้ผู้ใฝ่รู้ใฝ่ปัญญา ต้องเข้าหาพระสารีบุตร ผู้ที่ใฝ่ในการปฏิบัติเคร่งปฏิบัติตรงก็ฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของท่านพระมหากัสสปะ ผู้ใฝ่การศึกษาเล่าเรียนก็ไปหาท่านพระอนนท เป็นต้น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2555)

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (2553, หน้า 57) กล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น ยังไม่เป็นรูปแบบในลักษณะที่เป็นองค์กรบริหารจัดการตั้งตามลักษณะองค์กรบริหารทั่ว ๆ ไป เหมือนในปัจจุบัน แต่เป็นการทำหน้าที่ของพระภิกษุทุกรูปที่อยู่ร่วมกันในอารามนั้น ๆ มีสิทธิเท่าเทียมกันในการช่วยเหลือทำหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการให้ชีวิตความเป็นอยู่ จากการกระทำของภิกษุแต่ละรูป ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ เรียกว่า เป็นการปกครองโดยธรรมวินัย โดยภาพรวมแล้วสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้า ทรงดำเนินการปกครอง

ด้วยวิธีการคัดเลือกกัณฑ์กรองบุคลาการมาบวชในพระพุทธศาสนา มีพระธรรมวินัยเป็นฐานรองรับ ทรงให้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเอง

1. การบวช การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่เป็นสมาชิกของสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคม บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ถ้าไม่สามารถฝึกฝนอบรมจิตใจของตนให้หลุดพ้น หรือดเว้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลงได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ย่อมจะเกิดความขัดแย้งในหมู่มุคณนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันรับผิดชอบ และเข้มงวดกับการคัดเลือกสมาชิกที่เข้ามาในสังคม สงฆ์ ด้วยกฎหมาย หรือแบบแผนจารีตประเพณีกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องรองรับ สถานภาพแห่งการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ กฎหมาย และแบบแผนที่คนส่วนใหญ่ของสังคมให้ความสำคัญ เห็นชอบร่วมกันว่าสามารถใช้เป็นมาตรการ มาตรฐานแนวทางการควบคุมความประพฤติปฏิบัติแต่ละ บุคคลให้อยู่ในกรอบเขตอาณาเขตที่ถูกต้อง และตั้งตามประเพณี ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สังคมสงฆ์ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข และไม่ก่อให้เกิดจลาจลกระทำการอันไม่ควร ที่เรียกว่า อภินทนาการในภายใน

จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงแผ่ข่ายคือพระญาณอันยาวไกล ทรงทราบถึงอนาคต เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับศาสนาของพระองค์เอง อาศัยพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ ทรงวางไว้เป็นตัวแทนของพระองค์ เหมือนคราวที่พระอานนท์ทูลถามว่า “พระพุทธองค์ปรินิพพาน ไปแล้วจะมอบอำนาจหน้าที่การดูแลคณะสงฆ์แก่ผู้ใด” พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูก่อน อานนท์ พระธรรมและวินัยใดที่เราได้แสดงและบัญญัติไว้ เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว พระธรรมและ วินัยนั้นแหละ จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย”

แสวง อุดมศรี (2553, หน้า 15) กล่าวว่า การปกครองพุทธบริษัทสี่ ในพระพุทธศาสนา นั้น พระพุทธองค์ทรงมีความระมัดระวัง และพิถีพิถันเป็นอย่างยิ่งในการรับสมาชิกเข้าสู่หมู่คณะ หรือสถาบันสงฆ์ในยุคแรก ๆ พระองค์ทรงคัดเลือกสมาชิก ที่เข้ามาใหม่ด้วยพระองค์เอง คือทรง ประทานการอุปสมบทแก่พระปัญจวัคคีย์ มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้นจากนั้นก็ทรงมอบอำนาจ แก่คณะสงฆ์ในการคัดเลือกคฤหัสถ์สมาชิกที่มาอยู่ใหม่ด้วยยุติติจตุตถกรรม แต่ถึงกระนั้นก็มี มาตรการที่รัดกุมมาก เช่น ผู้ที่จะอุปสมบทต้องเป็นผู้ชาย มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และเป็นคนที่ มีอวัยวะสมบูรณ์ไม่พิการ ไม่เป็นโรคที่สังคมรังเกียจ เป็นต้น และพระองค์ยังทรงกำหนด คุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์และพระสงฆ์ ที่จะกระทำการยอมรับสังฆกรรมแห่งการรับสมาชิกใหม่ หรือพระภิกษุ โดยทรงบัญญัติให้พระภิกษุใหม่แต่ละรูปมีพระอุปัชฌาย์ คือเมื่อจะบวชต้องมีพระ อุปัชฌาย์ เป็นผู้ดูแล นั้นหมายถึงพระภิกษุผู้บวชใหม่ ต้องมีพระอุปัชฌาย์เป็นผู้ดูแล เหมือนบิดา ดูแลลูก ดังที่พระพุทธองค์ตรัส กับพระภิกษุตอนประกาศพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ว่า ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์จักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในสัทธิวาริกเหมือนบุตร สัทธิวาริกจัก

เข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในอุปัชฌาย์เหมือนบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว อุปัชฌาย์ และสัทธาวิหาริก จักมีความเคารพยำเกรงประพฤติกถมเกลียวกัน จักถึงความเจริญงอกงามไปพลุลย์ในธรรมวินัยนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2552, หน้า 54) กล่าวว่า ผู้บวชใหม่ ยังไม่รู้หลักการและแนวทางในการศึกษาปฏิบัติที่ถูกต้อง ควรแนะนำ ให้ ความรู้พื้นฐานเบื้องต้น ยิ่งเมื่อมาอยู่รวมกันมากๆ ขึ้น ก็มีปัญหว่าผู้เข้ามาใหม่นั้นบางคนเข้ามาแล้วอาจจะมีความรู้สึกเคืองคว้าง ไม่ได้รับการแนะนำให้ฝึกฝน ศึกษา เรียนรู้ ทำให้ไม่ได้รับประโยชน์จากคณะสงฆ์เท่าที่ควร เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติให้มีอุปัชฌาย์ขึ้นมา

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน ป.ธ.๕), (2550, หน้า 95) กล่าวว่า การรับกุลบุตรเข้ามาอยู่เป็นสมาชิกของหมู่คณะสงฆ์ ที่เรียกว่าพระภิกษุมิ 4 รูปแบบ คือ

1. เอหิภิกขุอุปสัมปทาการอุปสมบท หรือการบวชด้วยวิธีนี้ เป็นวิธีการเฉพาะพระพุทธองค์เท่านั้นที่จะทรงประทานการอุปสมบทแบบ เอหิภิกขุได้ เหล่าอริยสาวกรูปอื่น ไม่สามารถที่จะกระทำได้ พระพุทธองค์ทรงประทานการอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นรูปแรกในพระพุทธศาสนา แต่เป็นที่น่าสังเกต คือในส่วนที่บุคคลจะเข้ามาบวชด้วยวิธีนี้ส่วนมากเป็นพระอรหันต์หรือไม่ก็เป็นพระอริยบุคคลชั้นใดชั้นหนึ่งมาก่อนแล้ว

เอหิภิกขุอุปสัมปทามี 2 ประเภท คือ

1.1 บุคคลที่ยังไม่ได้บรรลุพระอรหันต์หรือคุณธรรมขั้นสูงสุด พระพุทธองค์ทรงประทานอุปสมบท ด้วยพระวาจาว่า “เธอจงเป็นภิกษุมารเกิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” เช่น ทรงประทานการอุปสมบท แก่พระอัญญาโกณฑัญญะผู้ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว เป็นพระโสดาบันแต่ยังไม่บรรลุพระอรหันต์

1.2 แต่ถ้าบุคคลนั้น ได้บรรลุพระอรหันต์ หรือคุณธรรมขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ ก็จะทรงประทานการอุปสมบทด้วยพระวาจาว่า “เธอจงเป็นภิกษุมารเกิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด” เช่น ทรงประทานการอุปสมบทแก่พระยสะ ผู้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วบรรลุพระอรหันต์ ด้วยพุทธดำรัสดังกล่าวนี้ กุลบุตรที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ ในพระพุทธศาสนา ก็จะเป็นพระภิกษุ โดยสมบูรณ์

2. ติสระณคณุปสัมปทา คือ การอุปสมบทด้วยวิธี ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ พระสงฆ์เหล่าอริยสาวกของพระองค์ดำเนินการกันเอง สืบเนื่องจาก ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ จนบรรลุเป็นพระอรหันต์ จากนั้นไม่นาน ก็มีผู้บวชและตรัสรู้ตามถึง 60 รูป พระองค์เห็นว่ามิพุทธสาวกมากพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แผ่ขยายให้กว้างขวางต่อไป จึงกำหนดเป้าหมายในการประกาศพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนด้วยพุทธดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก

เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูป คือกิเลสในจักษุน้อย เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” และปรากฏว่ามีกุลบุตร ที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ขออุปสมบท หรือบวชกับเหล่าพระอริยสาวกเหล่านั้น ทำให้ลำบากในการเดินทางนำกุลบุตรผู้มีศรัทธาเข้าเฝ้า พระพุทธองค์แล้วกราบขอให้ พระพุทธองค์ทรงประทานการบรรพชาอุปสมบทแก่ผู้มีศรัทธาเหล่านั้น พระพุทธองค์ทรงคำนึงถึงความยากลำบากของเหล่าพระอริยสาวกแล้ว ทรงประทานการอุปสมบทด้วยวิธีติสรณคมนุปสัมปทา คือ อนุญาตให้สาวกของพระองค์ทำการอุปสมบทแก่กุลบุตร ผู้มีศรัทธาได้ กล่าวคือ ถ้ากุลบุตรผู้มีศรัทธาขอบวช ขอให้กุลบุตรผู้ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทปลงผมและหนวด ทุ่มหม่ม ผ่ากาสาวพัสตร์ให้เรียบร้อยแล้วก้มลงกราบพระภิกษุ แล้วประนมมือกล่าวคำปฎิญาณตนตามคำของภิกษุ 3 ครั้งว่า “ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง เมื่อกุลบุตรกระทำเช่นนี้แล้ว การอุปสมบทเป็นพระภิกษุสมบูรณ์แบบตามพุทธประสงค์

3. การรับ โอวาท 3 ข้อ การอุปสมบทด้วยวิธีนี้ พระพุทธเจ้าทรงประทานแก่พระมหากัสสปะเพียงรูปเดียวเท่านั้น กล่าวคือ เดิมท่านชื่อปิปลิมาณพแต่งงานกับนางภัททกาปิลาณี ทั้งสองหลังจากแต่งงานกันแล้วไม่ได้อยู่เยี่ยงสามีภรรยาผู้อื่น ด้วยใจรักความสงบจึงคิดว่า การที่เราอยู่ครองเรือน จะประพฤดิพรหมจรรย์ให้ถึงที่สุดได้อย่างยิ่ง จึงปลงผมทุ่มหม่ม ผ่ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนแล้ว อธิฐานบวชเป็นบรรพชิตเจาะจงเฉพาะพระอรหันต์ที่มีอยู่ในโลก จากนั้นจึงเดินค้นหาพระอรหันต์ในแดนต่าง ๆ จนกระทั่งได้พบพระพุทธเจ้า ขณะกำลังประทับอยู่ที่พหุุตตเจดีย์ ซึ่งอยู่ระหว่างกรุงราชคฤห์ กับหมู่บ้านนาลันทา พระมหากัสสปะ จึงเดินตรงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วกราบแทบพระบาทของพระองค์ พร้อมทั้งกล่าวว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอเป็นสาวกของพระองค์” จากนั้นพระพุทธองค์จึงประทานการอุปสมบทด้วยโอวาท 3 ข้อ แก่พระมหากัสสปะรับไปศึกษาและปฏิบัติ มีใจความว่า

- 3.1 เราจักเข้าไปตั้งหิริโอตตัปปะ ในภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ นวกะและมัชฌิมะ
- 3.2 เราจักฟังธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ประกอบด้วยกุศล
- 3.3 เราจักไม่ละกายคตาสติที่ประกอบด้วยความสำราญ อันเป็นกุศล

4. ญัตติจตุตถกรรมวาจา คือ การอุปสมบทหรือการบวชด้วยการสวดญัตติโดยต้องใช้จำนวนสงฆ์ในการกระทำ สืบเนื่องจากที่พระพุทธองค์ทรงประทานการอุปสมบทด้วยวิธีติสรณคมนุปสัมปทา โดยให้เหล่าพระอริยสาวกของพระองค์ทำการอุปสมบทให้กับกุลบุตรผู้มีศรัทธา

เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ต่อมาปรากฏว่ามีข้อบกพร่องบางประการที่ทำให้พระพุทธศาสนาว่าหมองพระพุทธองค์จึงทรงห้ามไม่ให้ทำการอุปสมบทด้วยวิธีติสรณคมนุปสัมปทา และก็ทรงอนุญาตให้กระทำการอุปสมบทด้วยวิธีอุตติจตุตถกรรมวาจา โดยกำหนดดังต่อไปนี้

1. ในชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญให้ประมุขสงฆ์อย่างน้อย 5 รูป 2. ในตัวเมืองหรืออยู่ในถิ่นเจริญให้ประมุขสงฆ์อย่างน้อย 10 รูป ขึ้นไป การอุปสมบทให้แก่กุลบุตรด้วยวิธีนี้ คณะสงฆ์ต้องร่วมกันพิจารณา และผู้ที่จะเป็นอุปัชฌาย์ หรือประธานสงฆ์นั้น จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ คือ ฉลาด สามารถ และมีพรญา 10 ขึ้นไป ส่วนกุลบุตรที่จะขอทำการอุปสมบทนั้นจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี บริบูรณ์ และไม่เป็นโรคติดต่อ เช่น โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมือกร้อ โรคลมบ้าหมู และไม่มีหนี้สิน ไม่เป็นโจรผู้ร้าย ได้รับการอนุญาตจากบิดามารดาของตนเสียก่อน มีอัฐบริวารสมบูรณ์ครบถ้วน และการอุปสมบทด้วยวิธีนี้ใช้สืบมาตราจนทุกวันนี้

จึงสรุปได้ว่า การบวชในพระพุทธศาสนา มีวิธีการบวช 4 แบบ คือ เอหิภิกขุอุปสัมปทา ติสรณคมนุปสัมปทา, การรับโอวาท 3 ข้อ, และอุตติจตุตถกรรมวาจา สำหรับกุลบุตรผู้ที่จะบวชในพระพุทธศาสนาต้องมีความพร้อมที่จะเสียดสละความสุขส่วนตนที่เป็น โลกียสุข แล้วมุ่งหวังเข้าประพฤติปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ และงัดเว้นจากความชั่วทางกาย วาจา และใจ การบวชนั้น มีกระบวนการกลั่นกรองผู้ที่จะเข้ามาบวช โดยคณะสงฆ์เป็นผู้พิจารณาร่วมกัน และให้การยอมรับในที่ประชุมสงฆ์ จึงเป็นที่ยุติ หลังจากนั้นก็มีมอบภาระหน้าที่การดูแลอบรมสั่งสอนผู้บวชใหม่ให้กับอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนา มีกระบวนการที่รัดกุมและเข้มงวดในการกลั่นกรองรับผู้ที่จะเข้ามาบวช เพราะว่าผู้ที่บวชแล้วต้องอยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยเดียวกันอันเป็นหลักการดำเนินชีวิตนั่นเอง

การปกครองคณะสงฆ์หลังพุทธกาล

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ทำให้เหล่าพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นพระเสขะบุคคลต่างก็พากันเสร้างาโคก ไม่มีสมาธิที่จะปฏิบัติธรรม พากเพียรในการศึกษาธรรมของพระองค์ ดังเช่นกับบุตรผู้ขาดบิดามารดา บรมครูของตนสิ้นไป ก็เหมือนกับกำลังใจที่จะทำความดีหมดสิ้นไปด้วย ในช่วงที่ประชุมเพลิงพระบรมสรีระศพของพระพุทธเจ้านั้น ได้ก็มีพระภิกษุผู้เฒ่ารูปหนึ่ง ชื่อว่าสุภทัตตะ ได้กล่าวทักท้วงห้ามไม่ให้ใครเสร้างาโคกหาพระองค์ผู้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วนั้น ให้พวกภิกษุทั้งหลายดีใจกับการจากไปของพระพุทธเจ้า เสร้างาโคกทำไมควรดีใจที่พระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว เมื่อสมัยก่อนเราจะทำอะไรจะพูดจะคิดอะไร ก็ไม่ได้เป็นอิสระแห่งตนเองกระทำความผิดพลาดอะไร ๆ ก็มักถูกกำหนดติเตียนโดยใจความว่า “พอที่เกิด พวกท่านอย่าเสร้างาโคกเลย อย่าคร่ำครวญเลย พวกเรารอดพ้นดีแล้วจากพระมหาสมณะรูปนั้น ที่คอยจู้จี้จ้ำไชพวกเราอยู่ว่า สิ่งนี้ควรแก่เธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่เธอ บัดนี้พวกเราปรารถนาสิ่งใด ก็จักทำสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใด ก็จักไม่ทำสิ่งนั้น” ฝ่ายพระมหากัสสปะ ได้ยินถ้อยคำอย่างนั้น มีความรู้สึกเป็นห่วง

ต่อกับ พระพุทธศาสนาอย่างยิ่งนักจึงปรารถนาขอติดอยู่ที่ท่ามกลางสงฆ์ ว่าพวกเราควรทำสังคายนา
 ธรรมวินัยกันเถิด ภายหน้าสภาวะมิใช่ธรรม จะรุ่งเรืองธรรม จะเสื่อมถอย สภาวะมิใช่วินัยจะรุ่งเรือง
 วินัย จะเสื่อมถอย ภายหน้าอธรรมวาทีบุคคล จะมีกำลัง ธรรมวาทีบุคคลจะเสื่อมกำลัง อวินัยวาที
 บุคคลจะมีกำลัง วินัยวาทีบุคคลจะเสื่อมกำลังลง เพราะมอญนัที่พระองค์มิได้มอบอำนาจแห่งการ
 ปกครองให้แก่ใครเลย ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูกรอานนท์ธรรมวินัยใด ที่เรา
 แสดงบัญญัติไว้แก่พวกเธอธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลายเมื่อเราสิ้นไป” (พระ
 พรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554, หน้า 32)

การทำสังคายนาครั้งที่ 1 ทำเมื่อพุทธศักราชที่ 1 หลังจากพุทธปรินิพพานแล้วได้ 3 เดือน
 ทำที่สัตตบรรณคูหาใกล้กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธประเทศอินเดีย พระมหากัสสปะเถระเป็นประธาน
 ดำเนินการทำสังคายนา และพระมหากัสสปะสาวกขอให้สงฆ์สมมติตัวท่านเอง เป็นผู้สอบถามธรรม
 วินัย ให้พระอุบาลีเป็นผู้ตอบข้อซักถามเกี่ยวกับวินัย และสมมติตัวท่านเองเป็นผู้ถามข้อหลักธรรม
 แล้วให้พระอานนท์ เป็นผู้ตอบข้อซักถามหลักธรรม ในการทำสังคายนาครั้งนั้น มีพระอรหันต์ 500
 องค์กระทำ 7 เดือน จึงสำเร็จ โดยมีพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์ตลอดการทำสังคายนา
 ครั้งที่ 1 การทำสังคายนาครั้งที่ 1 นี้ ได้เริ่มต้นสังคายนาพระวินัยเป็นเบื้องต้นเพราะถือว่าวินัย ก็คือ
 อายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยคงอยู่พระศาสนาก็ชื่อยังคงอยู่ โดยที่พระมหากัสสปะเป็น
 ผู้ซักถามพระวินัยแล้วพระอุบาลีเป็นผู้ตอบส่วนพระธรรมนั้นพระอานนท์เป็นผู้ตอบหลังจากนั้น
 พระอานนท์ได้เสนอให้ที่ประชุมรับทราบถึงพระบรม พุทธานุญาติ ที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสกับ
 พระอานนท์ว่า ดูก่อนอานนท์เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว สงฆ์ยังหวังอยู่จะพึงถอนสิกขาบทเล็กน้อยก็ได้
 และด้วยสาเหตุที่พระอานนท์ยกประเด็นขึ้นมาออกกล่าวเท่า นั้นทำให้เหล่าพระอรหันต์บางรูป ทำ
 การปรึกษาหารือว่า อะไร คือสิกขาบทเล็กน้อยแล้ว จะกำหนดบทไหนอย่างไรที่จะพึงเพิกถอนได้
 บ้าง หลังจากที่มีความคิดแตกต่างกันไปนานาประการ จนหาที่สุดแห่งข้อยุติมิได้ เพื่อป้องกันวาทะ
 ของบุคคลนอกศาสนา กล่าวได้ว่าสิกขาบทที่พระสมณโคดมทรงบัญญัติขึ้นอยู่ตราบเท่าที่พระองค์
 ทรงมีชีวิตอยู่เท่านั้น จะมีระยะยาวเหมือนควัน ไฟที่จางหายไปงายสิ้นพระองค์ ก็เหมือนสิ้นทุกอย่าง
 ดังนั้น พระมหากัสสปะผู้เป็นประธานสงฆ์ จึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยฉันทิตุติยกรรมวาจาว่า
 ท่านทั้งหลายขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าสิกขาบทของพวกเราที่ปรากฏแก่ฤหัสถ์มีอยู่ แม้พวกฤหัสถ์ก็รู้
 ว่า สิ่งนี้ควรแก่พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร สิ่งนี้ไม่ควรถ้าพวกเราจักถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสีย
 จักมีผู้กล่าวว่าพระสมณโคดมบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลายชั่วคราเพราะศาสดาของพระสมณะ
 เหล่านี้ยังดำรงอยู่ตราบใดสาวกเหล่านี้ยังศึกษาในสิกขาบททั้งหลายตราบนั้น เพราะเหตุที่พระ
 ศาสดาของพระสมณะเหล่านี้ ปรินิพพานแล้วพระสมณะเหล่านี้จึงไม่ศึกษาในสิกขาบททั้งหลายใน
 กาลบัดนี้ถ้าความพร้อมพรุ่งของสงฆ์ ถึงที่สุดแล้วสงฆ์ไม่พึงบัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติ ไม่พึงถอน

พระบัญญัติ ที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พึงสมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติแล้วนี้ เป็นญัตติ (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554, หน้า 34)

พระมหากัสสปะ ยังได้สวดซ้ำและถามสงฆ์ว่าการไม่บัญญัติสิ่งไม่ทรงบัญญัติไม่ถอน พระบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้แล้วสมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติแล้วชอบแก่ผู้ใดท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่งไม่ชอบใจแก่ผู้ใด ขอผู้นั้นพึงพูดผลปรากฏว่าไม่มีใครพูดอะไรเลยทุกรูปหนึ่งเงียบในที่สุด เมื่อไม่มีใครคัดค้านเลย พระมหากัสสปะ จึงใช้อำนาจสงฆ์ทั้งหมดให้สงฆ์ ยอมรับข้อมติดังกล่าว จึงสวดสรุปว่า สงฆ์ไม่บัญญัติ สิ่งไม่ทรงบัญญัติไม่ถอนพระบัญญัติที่ทรง บัญญัติไว้แล้ว สมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติแล้วชอบแก่สงฆ์เหตุนี้จึง นิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้ เมื่อปัญหาเกี่ยวกับสิกขาบทข้อเล็กน้อยจบลงเท่านั้นพระเถระ หลายรูปต่างมีความคิดเห็นเช่นเดียวกันว่าพระอาณนที่ต้องอาบัติทุกกฏ 5 สถาน คือ

1. ไม่ทูลถามให้ชัดเจนว่าสิกขาเล็กน้อยคืออะไรบ้าง
2. เหยียบผ้าอาบนํ้าฝนของพระพุทธเจ้า
3. ปลอ่ยให้สตรีถวายบังคมพระสรีระศพก่อน
4. ไม่ทูลวิงวอนให้พระพุทธเจ้าให้ทรงมีอายุต่อไป
5. ดำเนินการให้สตรีบวชในพระบวรพุทธศาสนา พระอาณนที่ ยินดีน้อมรับอาบัติ

เหล่านั้นด้วยความเกรงใจพระเถระ และได้ชี้แจงข้อสงสัยที่ตนต้องทำไปเพราะเหตุผลคือ 1. ระลึก ไม่ได้ 2. เหยียบผ้าอาบนํ้าฝนด้วยความเคารพ 3. สตรีไม่ควรอยู่ในเวลาคึกคัก 4. ถูกมารดลใจ 5. พระนางปชชาติเป็นผู้ทรงคุณูปการต่อพระพุทธองค์อย่างยิ่ง (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554, หน้า 35)

ด้านพระปุราณะพร้อมด้วยพระภิกษุประมาณ 500 รูปท่องเที่ยวไปในทักษิณาคิริชนบท ไปพักอยู่ที่วัดเวฬุวันในกรุงราชคฤห์ได้ทราบข่าวพระมหาเถระได้ทำสังคายนาโดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธานและพระเถระเหล่านั้น ก็บอกว่าขอให้ท่านรับรองข้อที่ทำสังคายนาครั้งนี้ ด้วยนับว่าเป็นประเด็นน่าสนใจกล่าวคือมีความแตกแยกแนวความคิดเห็นกันบ้างแล้วเพราะพระปุราณะตอบว่าพระธรรมวินัยเป็นอันพระเถระทั้งหลายสังคายนาดีแล้วแต่ยังมีบางสิกขาบทที่ผมได้รับฟังมาจาก พระผู้มีพระภาคเจ้าต่อพระพักตร์ข้าพเจ้าก็จะถือข้อปฏิบัติอย่างนั้นคือจะปฏิบัติตามได้ ยินได้ฟังมา คือ

1. การเก็บสิ่งของมีเกลื่อนน้ำมันข้าวสารเป็นต้นไว้ภายในที่อยู่
2. การปรุงอาหารภายในที่อยู่
3. การปรุงอาหารด้วยตนเอง
4. การหยิบสิ่งของที่ยังไม่ได้รับประเคน
5. สิ่งของที่นำมาจากที่นิมนต์

6. สิ่งของที่รับประเคนไว้ก่อนถึงเวลานั้น

7. สิ่งของที่เกิดในป่า

8. สิ่งของที่เกิดในสระ(พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554, หน้า 39)

การสังคายนาครั้งที่ 2 กระทำที่วาฬิการามเมืองเวสาลี แคว้นวัชชีพระยสภากัณฑกบุตร เป็นผู้ชักชวนพระเถระที่เป็นผู้ใหญ่เห็นแก่พระธรรมวินัยร่วมมือในการนี้พระสงฆ์ประชุมกัน 700 รูปกระทำอยู่ 8 เดือน จึงแล้วเสร็จสังคายนาครั้งนี้ กระทำภายหลังที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว 100 ปี โดยมีพระเวทชะ เป็นผู้ถาม พระสัพพกามี เป็นผู้แก้ปัญหา พระเจ้ากาลาโศกราชทรงอุปถัมภ์ ในการทำสังคายนาครั้งนี้ มีพระภิกษุพวกวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีแสดงวัตถุ 10 ประการ (ซึ่งมีความผิดจากพระวินัย) ว่าเป็นของควรรหรือถูกต้องตามธรรมวินัย (นนท์ ธรรมสถิต, 2555, หน้า 55) คือ

1. สิ่งกิลอนกัปปะ คือ เก็บเกลือในเขาสัตว์ เอาไว้ฉันกับอาหารได้ (ความจริงต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะเมื่อเก็บไว้ค้างคืนแล้วนำมาปนกับอาหารอาหารนั้นก็เหมือนค้างคืนด้วย)

2. ท้วงคูลกัปปะ คือ ตะวันฉายไปแล้ว 2 นิ้ว ฉันอาหารได้ความจริงต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะฉันอาหารในเวลาวิการ คือเที่ยงไปแล้ว

3. ความมั่นคงกัปปะ คือ ภิกษุฉันอาหารในที่นิมนต์ จนบอกพอไม่รับอาหารที่เขาเพิ่มเติมแล้ว คิดว่าจะเข้าบ้านฉันอาหารที่ไม่เป็นเดนได้ (ความจริงไม่ได้ต้องอาบัติปาจิตตีย์)

4. อวาสาทกัปปะ คือ ภิกษุอยู่ในสีมาเดียวกันทำอุโบสถแยกกันได้ (ความจริงไม่ได้ต้องอาบัติทุกกฏ)

5. อนุมติกัปปะคือ สงฆ์ยังมาประชุมไม่พร้อมกัน แต่ครบจำนวนพอจะทำการกรรมได้ ก็ควรทำไปก่อนได้ แล้วขออนุมติ หรือความเห็นชอบจากภิกษุผู้มาทีหลัง (ความจริงไม่ได้ไม่ควร)

6. อาจฉนกัปปะ คือเรื่องอุปัชฌายะอาจารย์เคยประพฤติมาแล้วใช้ได้ (ความจริงถ้าถูกก็ใช้ได้ถ้าผิดก็ใช้ไม่ได้)

7. อมถิตกัปปะ คือ นมสดที่แปรแล้ว แต่ยังไม่เป็นนมส้มภิกษุฉันในที่นิมนต์ จนบอกไม่รับอาหารที่เขาถวายเพิ่มให้แล้วคงดื่มมนั้นได้ (ความจริงไม่ได้ต้องอาบัติปาจิตตีย์)

8. ชโลคิ คือ น้ำเมาอย่างอ่อน ที่มีรสเมาเจืออยู่น้อยไม่ถึงกับจะทำให้เมาควรดื่มได้ (ความจริงไม่ควร)

9. อทสกนีสิทนะคือ ผ้าปูนั่งที่ไม่มีชายควรใช้ได้ (ความจริงไม่ควร)

10. ชาตฺรุปรชตะ คือทองเงินควรรับได้ (ความจริงไม่ควร ถ้ารับต้องอาบัติปาจิตตีย์) พวกภิกษุวัชชีบุตรเอาเอาดใส่่น้ำ เทียวเรียไรเงินพวกอุบาสกที่มา ในวันอุโบสถ เพื่อเป็นค่าบริวารของพระสงฆ์พระยสภากัณฑกบุตร ซึ่งเป็นพระมาจากที่อื่นกล่าวห้ามอุบาสกเหล่านั้น ว่าไม่ควรให้แต่เพราะไม่รู้วินัยเขา จึงให้ไปตามที่เคยให้มาตกกลางคืนภิกษุเหล่านั้นแบ่งเงินกันแล้วเฉลี่ยมาให้

พระยสกกัณท์ทกบุตร ท่านปฏิเสฐก็เลยพากัน โกรธมากหาว่า ท่านค่าอุบาสกเหล่านั้น จึงประชุมกันลงปฏิสารณียกรรม คือ ให้ไปขอมาชาวบ้านพระยสกกัณท์ทกบุตร จึงอ้างวินัยว่าจะต้องมีพระเป็นทูตไปด้วย 1 รูป เมื่อภิกษุวัชชีบุตร สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุรูปหนึ่งมอบให้ไปแล้ว พระยสกกัณท์ทกบุตร ก็เข้าไปหาอุบาสกเหล่านั้นชี้แจงข้อที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้หลายแห่ง หลายสถานที่เกี่ยวกับเครื่องเส้าหมองของสมณพระพราหมณ์ 4 ประการ โดยยกอ้างหลักฐานว่าสมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวันวิหาร พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลายสิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์มัวหมอง ไม่ส่องแสงไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง 4 ประการ (นันท ธรรมสถิต, 2555, หน้า 58) คือ

1. เมฆเป็นสิ่งมัวหมอง ที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่รุ่งเรือง
2. หมอกเป็นสิ่งมัวหมอง ที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์มัวหมอง ไม่ส่องแสงไม่รุ่งเรือง
3. ควันและฝุ่นละออง เป็นสิ่งมัวหมอง ที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์มัวหมอง ไม่ส่องแสงไม่รุ่งเรือง
4. ราหู เป็นจอมอสูร เป็นสิ่งมัวหมอง ที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่รุ่งเรือง ภิกษุทั้งหลายอุปมาเหมือนความเศร้าหมองของอุปกิเลสที่ทำให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง 4 ประการคือ
 - 4.1 ภิกษุทั้งหลายสมณพราหมณ์พวกหนึ่งดื่มสุราและเมรัยไม่เว้นขาดจากการดื่มสุราเมรัยนี้ เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง
 - 4.2 ภิกษุทั้งหลายสมณพราหมณ์ พวกหนึ่ง เสพเมถุนธรรม ไม่เว้นขาดจากการเสพเมถุนธรรมนี้เป็นอุปกิเลส ที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่สง่าไม่ผ่องใสไม่รุ่งเรือง
 - 4.3 ภิกษุทั้งหลายสมณพราหมณ์พวกหนึ่งยินดีทอง และเงินไม่เว้นขาดจากการยินดีทอง และเงินนี้ เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง
 - 4.4 ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ดำเนินชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ไม่เว้นขาดจากการเป็นมิจฉาชีพนี้ เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใสไม่รุ่งเรือง ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสพระคาถาว่า สมณพราหมณ์พวกหนึ่งถูกราคะ และโทสะปกคลุม ถูกอวิชาหุ่มห่อ ยินดีรูปที่น่ารักดื่มสุรา และเมรัยเสพเมถุนธรรม ینگเขลายินดีเงินและทอง สมณพราหมณ์พวกหนึ่งดำเนินชีวิตด้วยมิจฉาชีพพระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์ พระอาทิตย์ตรัสอุปกิเลสที่ ทำให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มัวหมอง ไม่สง่าเป็นทาสแห่งตัณหา ถูกค้นหาชักนำไป อัดภาพหยาบ เจริญเติบโตยอม ยินดีการเกิดใหม่

ฝ่ายอุบาสกอุบาสิกาที่ได้ยินเช่นนั้นก็เลื่อมใส พระยสภากัณทกบุตร และกล่าวประณาม ภิกษุวัชชีบุตรเมื่อกลับจากที่นั่น ภิกษุที่เป็นทูตร่วมไปด้วยก็แจ้งให้ภิกษุวัชชีบุตรทราบต่างพากัน โกรธเคืองพระยสภากัณทกบุตรอ้างว่า การที่พระยสภากัณทกบุตร ไปพูดกับคนเหล่านั้น เป็นการ ไปแจ้งความแก่คฤหัสถ์โดยมิได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์เห็นควรลงอุกเขปนิยกรรม คือ ยกเสียจากหมู่ ไม่ให้ใคร คบด้วยพระภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ ประมาณ 60 รูป ภิกษุชาววันตีทักขิณาบถ ประมาณ 80 รูปได้มาประชุมปรึกษากันที่โอโคง คบบรรพตท่านพระเวตตะ ได้ทราบการที่ภิกษุทั้งหลาย ปรึกษากันเพื่อวินิจฉัยอธิกรณ์แล้วคิดว่าตัวท่านมีอาจะดูตายได้ ถ้าถูกขอร้องแต่การขู่เกี่ยวกับ อธิกรณ์นั้นควุ่นวายท่านจึงหนีไปเมืองอื่นเสียภิกษุทั้งหลายผู้มีฉันทะร่วมกันจะวินิจฉัยอธิกรณ์ได้ คิดตามท่านพระเวตตะ ไปจนพบแล้ว ท่านพระยสภากัณทกบุตรได้เข้าสอบถามเรื่อง วัตถุ 10 ประการ ว่าควร หรือไม่ควร พระเวตตะตอบว่าไม่ควร ทั้งหมดแล้วท่านพระยสภากัณทกบุตรได้แจ้ง ให้ท่านพระเวตตะ ทราบว่า พวกภิกษุวัชชีบุตรแสดงวัตถุ 10 ประการนี้ ในกรุงเวสาลีแล้วขอให้ท่าน พระเวตตะ ช่วยกันวินิจฉัยอธิกรณ์ท่านพระเวตตะก็รับคำ เมื่อพระสาวกทั้งหลายได้กระทำการ สังคายนาพระธรรมวินัยครั้ง 2 เสร็จแล้วช่วงระยะเวลาก่อนจะถึงการสังคายนาครั้ง 3 ระหว่าง พ.ศ. 100 –200 พระพุทธศาสนาเริ่มแตกแยกเป็นฝักฝ่าย จนลุกลามกลายเป็นมหาเภท คือการแตกแยก ครั้งใหญ่ สาเหตุมาจากพวกภิกษุวัชชีบุตรชาวกรุงเวสาลี พากันประพฤตีสมาทานวัตถุ 10 ประการ ถูกท่านพระยสภากัณทกบุตร กับพวกขับออกจากคณะสงฆ์แล้ว พระมหาเถระทั้งหลายได้มีมติให้ กระทำการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 2 พวกภิกษุวัชชีบุตร เมื่อถูกขับออกจากคณะสงฆ์เดิมก็ได้ ไปรวมตัวกันที่กรุงโกสัมพีรวบรวมพรรคพวกได้ประมาณ 1 หมื่นรูปได้กระทำการสังคายนาแข่ง กับฝ่ายพระมหาเถระทั้งหลายการสังคายนาของภิกษุวัชชีบุตรนั้น มีพระภิกษุเข้าร่วมมากที่สุดเป็น ประวัติการณ์จึงเรียกว่า“มหาสังคีติ” หรือ“มหาสังฆิกสังคายนา” แล้วเรียกคณะสงฆ์ของตนว่า “มหาสังฆิกะ” หรือ “มหาสังคีติกะ” นับแต่นั้นมาพระพุทธศาสนาก็เริ่มแตกแยกเป็น 2 ฝ่ายคือ

1. นิกายเถรวาทนิกายเดิม ในพระพุทธศาสนายึดหลักธรรมคำสอนเดิม โดยไม่มีการ ประยุกต์เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม หรือตัดทอนแต่ประการใด หมายถึง กลุ่มพระเถระที่กระทำสังคายนา ครั้งที่ 2 มีพระยสภากัณทกบุตรเถระ เป็นต้น

2. นิกายมหาสังฆิกวาทนิกาย ที่แยกออกจากนิกายเดิม คือพวกภิกษุวัชชีบุตรมีการ ประยุกต์เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม และตัดทอนพระพุทธพจน์ตามความเห็นชอบของพวกตนซึ่งเป็นจุด เริ่มแรกของการแตกแยกนิกายในพระพุทธศาสนาซึ่งเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 100 อันเป็นปีที่กระทำ ทุติยสังคายนาหลังจากนั้น นิกายมหาสังฆิกะของพวกภิกษุวัชชีบุตร ก็แตกแยกอีก 2 นิกายคือ 1. นิกายโลกุติกะ 2. นิกายเอกัฟโพหาริกะ ต่อมาในนิกายโลกุติกะ เกิดแตกแยกออกไปอีก 2 นิกาย คือ 1. นิกายปณณัตติวาท หรือนิกายปัญญุตติวาท 2. นิกายพาหุติกะ หรือนิกายพหุสสุติกะต่อมาในปี พ.ศ. 200 นิกายเถรวาทได้แยกอีกเป็นครั้งที่ 2 ทำให้เกิดนิกายใหม่ขึ้น 2 นิกาย คือ 1. นิกาย มหิศาส

กะ 2. นิกายวัชชีปุตตะ ต่อมาในนิกายมหิสาสะกะแตกแยกออกไปอีก 2 นิกาย คือ 1. นิกายสัพพัตถิกวาท 2. นิกายธัมมคุดติยะ ต่อมาในนิกายสัพพัตถิกะแตกแยกออกไปอีก 1 นิกาย คือ นิกายกัสสปิยะ และในนิกายกัสสปิยะ ได้แตกแยกออกไปอีก 1 นิกายคือนิกายสังกันติกะ ต่อมาในนิกายสังกันติกะได้แตกแยกออกไปอีก 1 นิกาย คือ นิกายสุตตวาทฝ่ายนิกายวัชชีปุตตะได้แตกแยก ออกไปอีก 4 นิกาย คือ 1. นิกายธัมมุตตริยะ 2. นิกายกัทรยานิกะ 3. นิกายฉันนาकरะ หรือฉันนา คาริกะ 4. นิกายสัมมิตติยะ (พระเทพเวที (ประยูร ชาญโต) และ ระวี ภาวิไล, 2542, หน้า 193-194)

การทำสังคายนาครั้งที่ 3 ประมาณ พ.ศ. 200 กว่าปี หรือประมาณ 300ปีในยุคสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ทรงปกครองแผ่นดินแคว้นมคธ มีเมืองหลวง อปาฐลิบุตร สมัยนั้นได้มีพระภิกษุผู้ปลอมบวชในบวรพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก เพราะเห็นแก่พวกอามิส ทานและวัตถุทาน จึงพากันปลอมบวชมากมาย เมื่อบวชแล้วก็พากันเทศนาสั่งสอนตามความเชื่อ ของตนเองแล้วอ้างว่าเป็นคำสอนของพระพุทธองค์ จนทำให้พระโมคคัลลิตตฺสสะเถระ ผู้ทรงความรู้ด้านพระไตรปิฎก ระอาแก่ใจที่เห็นพวกพระภิกษุอัคริยปลอมบวชเหล่านั้นย่ำยีพระพุทธศาสนา จึงหลีกหนีไปอยู่ที่โธคังคบรรพต เจริญวิปัสสนาอยู่ที่นั่นอย่างเงียบ ๆ เป็นเวลาถึง 7 ปี เป็นด้วยเหตุที่มีพระภิกษุผู้เป็นอัคริยปลอมมาบวชมาก พระเจ้าอโศกมหาราชไม่ทรงสบายพระทัยอย่างยิ่งในความแตกแยกของหมู่พระภิกษุ เพราะพระภิกษุผู้ทรงศีลก็ไม่ยอมทำสังฆกรรม ร่วมกับพวกภิกษุผู้ศีล จึงรับสั่งให้พวกเสนาอำมาตย์ช่วยประสานงานให้เหล่าพระภิกษุทั้งสองฝ่ายประสานความสามัคคี แต่พวกภิกษุทั้งสองฝ่ายไม่ยอมทำสังฆกรรมร่วมกัน จนทำให้พวกอำมาตย์ทั้งประหารตัดหัวพระภิกษุผู้ทรงศีลเป็นจำนวนมาก ข่าวดาราถึงพระเจ้าอโศกมหาราช ยิ่งทำให้พระองค์ไม่ทรงสบายพระทัยยิ่งขึ้น จึงเข้าขอโทษและไปถามพระภิกษุทั้งหลาย ว่าการที่พวกอำมาตย์ทำอย่างนั้นพระองค์เองจะเป็นบาปหรือไม่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ชาญโต), 2545, หน้า 133)

เหล่าพระภิกษุ ก็ตอบไม่เป็นเสียงเดียวกัน บ้างก็บอกเป็นบาปแน่ บางกลุ่มบอกว่าไม่เป็น เพราะพระองค์ไม่ได้ทำ ใครทำคนนั้นเป็นบาป เพราะความที่ไม่ทรงสบายพระทัยนั่นเอง ทำให้พระองค์ทรงส่งทูตไปนิมนต์พระโมคคัลลิตตฺสสะ มาเป็นผู้ถวายคำวิสาขนาให้หายข้องใจเมื่อพระโมคคัลลิตตฺสสะ ได้ถวายวิสาขนาให้หายข้องใจ ว่าการฆ่าฟันภิกษุเป็นบาปเฉพาะของอำมาตย์เท่านั้น เพราะทำเกินรับสั่งพระเจ้าอโศก ก็เลื่อมใสอาราธนาให้ท่านเป็นประธานสงฆ์ชำระพระศาสนาให้บริสุทธิ์ท่านพำนักอยู่ณ โสการามวิหาร และพระเจ้าอโศกมหาราชให้ประกาศชุมนุมสงฆ์จากทิศทั้ง 4 มารวมประชุมกัน ณ โสการามวิหาร โดยให้พระโมคคัลลิตตฺสสะถามธรรมกับคณะสงฆ์ทุกรูป แต่ผลปรากฏว่า พระภิกษุผู้เป็นอัคริยปลอมบวชก็ตอบไม่ได้หรือตอบได้ แต่ไม่ตรงกับความเป็นจริงแห่งพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ เมื่อความเป็นเช่นนั้น พระเจ้าอโศกมหาราช จึงได้มีพระราชดำรัสให้กำจัดบังคับพระภิกษุที่เป็นพวกอัคริยให้สึกทั้งหมด รวมประมาณหกหมื่นกว่ารูป หลังจากที่ได้กำจัดพวกพระภิกษุอัคริยปลอมให้สึกหมดแล้ว พระเจ้าอโศก

มหาราช จึงอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดทำอุโบสถสังฆกรรม และพระโมคคัลลีบุตรติสสะ จึงถือโอกาสดังกล่าวทำสังคายนาครั้งที่ 3 โดยมีพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นองค์ศาสนูปถัมภ์ และเลือกพระอรหันต์ทั้งหมด 1,000 รูป ทำ อโศการามนครปาฏิโกฏิ ทำอยู่ 9 เดือน พระโมคคัลลีบุตรติสสะได้ร้อยกรองคัมภีร์กถาวัตถุขึ้น เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ยังคงคลุมเครือให้แจ่มแจ้ง โดยได้ตั้งคำถามและคำตอบไปในตัวกถาวัตถุ ได้แก่ เรื่องที่กล่าวถึงบุคคลและวัตถุเป็นต้นประเด็นที่น่าสนใจในการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ได้แก่พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งสมณทูตไปประกาศพระพุทธศาสนาในต่างแดนเป็น 9 สาย คือ

1. คณะพระมัชฌันติกเถระ ไปแคว้นแคชเมียร์ และคันธาระอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย ซึ่งได้แก่แคว้นแคชเมียร์ในปัจจุบัน
 2. พระมหาเถระ ไปมหิสสกมณฑล ปัจจุบัน ได้แก่ แคว้นไมซอร์และดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโคธาวารีอยู่ทางภาคใต้ของอินเดีย
 3. คณะพระรักจิตะ ไปวนวาสีประเทศ ได้แก่ แคว้นโยนกเหนือทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดียแคว้นบอมเบย์
 4. คณะพระธรรมรักจิตะ ไปปรัตตกชนบทอยู่ริมฝั่งทะเลอาระเบียบน ทางทิศเหนือของบอมเบย์
 5. คณะพระมหาธรรมรักจิตะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นมหาราษฎร์ปัจจุบัน เป็นดินแดนแถบตะวันออกเฉียงเหนือห่างจากเมืองบอมเบย์
 6. คณะพระมหารักจิตะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ โยนกประเทศ ได้แก่ แคว้นของพวกเขาฝรั่งชาติกรีก ในทวีปเอเชียตอนกลางเหนือประเทศอิหร่านต่อขึ้นไปจนถึงเตอร์กิสถาน
 7. คณะพระมัชฌิม และพระมหาเถระอีก 4 รูป คือ พระกัสสปะ โคตตะ พระมุลกเทวีพระทูน ทภิสสระ และพระเทวะ ไปเผยแผ่ ณ แคว้นดินแดนแถบภูเขาหิมาลัย ได้แก่ เนปาลซึ่งอยู่ตอนเหนือของประเทศอินเดีย
 8. พระโสณะ และพระอุตตระ ไปเผยแผ่พระศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ได้แก่ ไทยพม่าและ มอญ ทุกวันนี้
 9. คณะพระมหินทเถระ ไปเผยแผ่พระศาสนา ณ เกาะลังกา จากการที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูตไปประกาศพระพุทธศาสนานั้น ทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่ขยายไปสู่นานาชาติโดยเฉพะอย่างยิ่งประเทศไทยได้รับอานิสงส์ของการกระทำสังคายนาครั้งที่ 3 เป็นอย่างมาก (พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2546, หน้า 101)
- สรุปว่า การปกครองหลังจากที่พระเจ้าทรงปรินิพพานแล้วได้มีการทำสังคายนา 3 ครั้งเป็นการทำสังคายนา พระธรรมวินัยนั้น เป็นการตรวจชำระรวบรวมพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งมีวิธีการ โดยอาราธนาพระอรหันต์ พระชีนาสพ และเชิญนักปราชญ์ราชบัณฑิต

มาร่วมในการทำสังคายนาตรวจทานหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ศาสนูปถัมภ์ การทำสังคายนาแต่ละครั้งนั้น มีประโยชน์ ต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทำให้พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่แน่นอนและสามารถตรวจทานได้ เป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชน ป้องกันอสังคหกรรมที่จะเกิดขึ้น นอกจากนี้การทำสังคายนาแต่ละครั้งนั้น ยังมีส่วนสำคัญในการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นสัดส่วนชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย

การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย

พระพุทธศาสนา ในสมัยกรุงสุโขทัยนี้ มีทั้งลัทธิหรือนิกายเถรวาทและมหายาน ตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ต้นราชวงศ์พระร่วง ที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงสุโขทัย ได้รับอิทธิพลจากคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ สืบเนื่องจากพระราหุลเถระ ได้มาประกาศพระพุทธศาสนาที่เมืองนครศรีธรรมราชตอนใต้ของประเทศไทย แรกเริ่มต้นพระพุทธศาสนาที่เมืองนครศรีธรรมราชประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง สร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้กับประชาชน จนเป็นที่รู้จักในนามพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ เจริญรุ่งเรืองอย่างมาก จนถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เสด็จขึ้นครองราชย์ ใน พ.ศ. 1822 พระองค์ทรงสดับกิตติศัพท์ของคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ที่เมืองนครศรีธรรมราช จึงโปรดให้พระมหาสังฆราชเจ้า คณะสงฆ์ลังกาวงศ์ขึ้นมาจากเมืองนครศรีธรรมราชมาตั้งสำนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ อรัญญิก เมืองสุโขทัย ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า เมื่อถึงตะวันตกเมืองสุโขทัยมีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหงทรงทำไอยทานแด่พระมหาเถรสังฆราช ปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรหลวง (รู้หลัก) ว่าปู่ครูในเมืองทุกคนลูก (จารึก) แต่เมืองนครศรีธรรมราช (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ชุมุมจิตฺโต), 2557, หน้า 6)

ตามศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งจารึกไว้ประมาณ พ.ศ. 1835 ว่า นครสุโขทัยมีปู่ครูมีพระมหาเถระและมีพระเถระ สมเด็จพระยาคำรกราชานุภาพได้ทรงให้ทัศนะว่า “สังฆราชเห็นจะเป็นตำแหน่งสังฆนายกชั้นสูงสุด (ปัจจุบันเรียกว่า สกคมหาสังฆปริณายก) ตำแหน่งปู่ครู ตรงกับที่เราเรียกพระครูทุกวันนี้ เป็นตำแหน่งของพระสังฆราช แต่พระมหาเถระที่กล่าวนั้น เห็นว่าเป็นพระที่มีอายุพรรษามาก และทรงคุณธรรมด้านศาสนาเท่านั้น มิใช่สมณศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้ง”(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรกราชานุภาพ, 2535, หน้า 7)

ในกรุงสุโขทัย ระยะเวลาเริ่มต้นคงมีพระสงฆ์ 2 คณะ คือ คณะสงฆ์ฝ่ายหินยาน ซึ่งมีอยู่เดิมตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ กับคณะสงฆ์ฝ่ายหินยานแบบลังกาวงศ์ที่จารึกมาจาก เมืองนครศรีธรรมราช ได้รวบรวมยุบนิกายเป็นคณะเดียวกันเมื่อคราวเป็นคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ และไม่ปรากฏว่ามีการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ปรากฏเป็นแบบแผนชัดเจน ในรัชสมัยพระธรรมราชาลิไท เพราะว่า พระองค์ทรงอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชจาก

เมืองนครพนม ชาวศรีลังกา ทำให้บทบาทของพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์มั่นคงขึ้น ที่เห็นได้ชัดคือ คณะสงฆ์ลังกาวงศ์นั้นนิยมอยู่ตามป่าเป็นพระนักปฏิบัติ คณะนี้ เรียกว่าคณะอรัญวาสี คือ กลุ่มพระสงฆ์ผู้จำวัดอยู่ในป่าหรือวัดป่า (วิปัสสนา) ส่วนพระสงฆ์นิคายเดิมที่ชอบอยู่บ้าน หรืออยู่วัดบ้านที่เรียกว่าคณะคามวาสี หมายถึง ที่พักอยู่ในบ้าน หรือวัดที่อยู่ใกล้ตัวเมือง ส่วนมากจะเป็นพระสายกลุ่มศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม คณะสงฆ์ ในสมัยกรุงสุโขทัยจะมี 2 คณะ คือ คณะคามวาสีคือคณะฝ่ายขวาและคณะอรัญวาสี คือ คณะฝ่ายซ้าย ทั้งสองฝ่ายปกครองแยกจากกัน คือ เป็นเหมือนองค์กร ที่ปกครองโดยอิสระจากกัน แต่ละคณะมีเจ้าคณะผู้ปกครอง บังคับบัญชาสูงสุด เป็นของตนเอง ที่เรียกว่า พระสังฆราช มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลฝ่ายของตน ดังนั้นกรุงสุโขทัยจึงมีพระสังฆนายกหรือประมุขสงฆ์ 2 รูป คือ พระสังฆราชคณะคามวาสี และพระสังฆราชคณะอรัญวาสี เช่น ใน พ.ศ. 1949 พระครูดิลกตรินสีลคันธรวราสีธรรมกิตติ สังฆราชมหาสามิเจ้า สถิต ณ วัดป่า แต่ทรงเป็นพระสังฆราชคณะอรัญวาสี อีกฝ่ายคือพระสังฆราชญาณรุจิรมหาเถร เป็นพระสังฆราชของคณะคามวาสี (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557, หน้า 8)

การปกครองคณะสงฆ์ ในหัวเมืองต่างๆ นอกจากกรุงสุโขทัย พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพระสังฆราชประจำแต่ละหัวเมือง ในลักษณะเดียวกัน ที่ทรงแต่งตั้งประเทศราชไปครองหัวเมืองใหญ่ในฝ่ายอาณาจักร จึงมีพระสังฆราชหลายพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้ว่า “ในประเทศสยาม เมื่อพระนครสุโขทัยเป็นราชธานี เห็นจะมีพระสังฆราชของค์เดียวด้วยวิธีปกครองพระราชอาณาจักรในตอนนั้น หัวเมืองใหญ่ที่ห่างไกลราชธานีเป็นเมือง ประเทศราชโดยมาก แม้เมืองที่อยู่ใกล้ราชธานีที่เป็นเมืองใหญ่ ที่ตั้งเจ้านายในราชวงศ์ออกไปปกครอง อย่างทำนองเจ้าประเทศราชเมืองใหญ่เมืองหนึ่ง น่าจะมีพระสังฆราชของค์หนึ่งเป็นสังฆปริณายกของสังฆบริษัทเขตเมืองนั้น” สมเด็จพระสังฆราช ได้รับการสถาปนาจากพระมหากษัตริย์ เท่านั้น มีหนังสือพงศาวดารเหนืออีกแห่ง 1 ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ ในกรุงสุโขทัย ฝ่ายขวาฝ่าย 1 ฝ่ายซ้ายฝ่าย 1 และมีราชทินนามสำหรับสังฆปริณายก (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2550, หน้า 65)

การปกครองคณะสงฆ์ในกรุงศรีอยุธยา

เมื่อกรุงสุโขทัยหมดอำนาจ พระเจ้าอู่ทองหรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1893 ซึ่งถือว่าเป็นราชอาณาจักรที่ 2 ของไทย และมีพระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นครองราชย์ติดต่อกันถึง 33 พระองค์ กล่าวด้านพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่สืบเนื่องจากกรุงสุโขทัย การปกครองคณะสงฆ์คงเป็นไปตามแบบอย่างการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสุโขทัย คือ เป็นคณะคามวาสีและคณะอรัญวาสี แต่ว่าความเลื่อมใสในพระสงฆ์ลังกาวงศ์ ยังมีความเจริญแพร่หลายมาตามลำดับ คณะของพระภิกษุสงฆ์คณะเดิม เริ่มมีน้อยลงเพราะพากันไปบวชอยู่ในคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ ปราบกฏตามหลักฐานพงศาวดารหนังสือตำนาน โยนกว่า เมื่อ พ.ศ. 1965 ซึ่งตรงกับรัชสมัย

สมเด็จพระอินทราชาธิราชที่ 6 ครองราชสมบัติ มีคณะพระภิกษุ จำนวน 10 รูป (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2550, หน้า 69) โดยแยกจากสายได้ ดังนี้

1. สายพระมหาเถระ จากเชียงใหม่ 7 รูป คือ 1. พระธรรมคัมภีร์ 2. พระเมธีกร
3. พระญาณมงคล 4. พระศีลวงค์ 5. พระสารีบุตร 6. พระธรรมรัตนกร 7. พระพุทธสาคร

2. สายพระมหาเถระจากกรุงศรีอยุธยา 2 รูป คือ พระพรหมมณี และพระโสมเถระ 3)

สายพระมหาเถระจากประเทศกัมพูชา 1 รูป คือ พระญาณสิทธิ ทั้ง 10 รูปได้พาพระภิกษุ อีกจำนวน มาก ไปประเทศศรีลังกาและได้อุปสมบทแปลงนิกายใหม่เป็นสิงหลนิกายณอุททุกเขปสีมา ณ แม่น้ำกัลยาณี โดยมีพระวันรัตนมหาเถระ เป็นพระอุปัชฌาย์ ใน พ.ศ. 1967 ทั้งคณะได้ศึกษา พระ ธรรมวินัยในประเทศศรีลังกาหลายปี เมื่อจะเดินทางกลับประเทศไทยจึงได้อาราธนา พระชาวลังกา 2 รูป คือ พระมหาวิกรมพาหุ และพระอุดมปัญญา ให้มาร่วมกันเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาในประเทศไทย โดยขึ้นไปที่กรุงศรีอยุธยาแล้วค่อยแยกย้ายกันไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนมีผู้เลื่อมใส ศรัทธาขออุปสมบทเป็นภิกษุ เกิดเป็นคณะใหม่ที่เรียกว่า คณะคามวาสี ฝ่ายขวา หรือคณะป่าแก้ว ที่ ชื่อว่าคณะป่าแก้วเพราะมีอุปัชฌาย์รูปเดียวกัน ที่ชื่อว่า วันรัตน์ ซึ่งแปลว่า ป่าแก้ว ดังนั้น วัดวา อารามที่มีคณะสงฆ์นี้พำนักอยู่ วัดจะมีชื่อว่าคณะป่าแก้ว เช่น วัดไตรภูมิคณะป่าแก้ว วัดเขียนป่าแก้ว เป็นต้น การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี คณะสงฆ์แบ่งเป็น 3 คณะ คือ

1. คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คือ คณะของพระสงฆ์ในกายเดิมที่มีมาตั้งแต่แรกสถาปนา กรุงสุโขทัย มีพระพุทธ โฆษาจารย์ เป็นเจ้าคณะฝ่ายคามวาสีฝ่ายซ้าย

2. คณะอรัญวาสี คือ คณะที่สืบต่อประเพณีพระสงฆ์ลังกาวงศ์ในกรุงสุโขทัยมีพระพุฒา จารย์ เป็นเจ้าคณะ

3. คณะคามวาสีฝ่ายขวา คือ คณะสงฆ์ในกายเดิมที่ไปศรีลังกาแล้วอุปสมบทใหม่ แล้ว กลับมาตั้งคณะใหม่ ในนามที่เรารู้จัก คือ คณะป่าแก้ว มีพระวันรัตน์ เป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา ตำแหน่งพระพุทธานุชาจารย์นี้ตั้งขึ้นใหม่ เป็นเจ้าคณะแทนพระวันรัตน์ ประมุขฝ่ายอรัญวาสีเดิม ซึ่ง เปลี่ยนไปเป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา ในรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตน โกสินทร์เปลี่ยนเป็นพระพุฒา จารย์ คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย มีสมเด็จพระอริยวงศาสังฆราชาธิบดี อยู่วัดมหาธาตุ เป็นเจ้าคณะมี ฐานานุกรม 10 รูป พระราชาคณะ 18 รูป มีพระพิมลธรรม เป็นต้น คณะอรัญวาสีมีพระพุทธานุชาจารย์ อยู่วัดโบสถ์ราชเดช เป็นเจ้าคณะบังคับบัญชาพระสงฆ์ฝ่ายสมถและวิปัสสนาทั้งหมด มีพระราชา คณะ 7 รูป มีพระญาณไตรโลก เป็นต้น คณะคามวาสีฝ่ายขวา มีพระวันรัตน์ อยู่วัดป่าแก้ว เป็นเจ้า คณะ มีฐานานุกรม 11 รูป มีพระราชาคณะ 17 รูป มีพระธรรมวโรดม เป็นต้นคำว่า “สมเด็จพระ” เป็น ภาษาเขมร เชื่อว่านำมาใช้นำหน้าพระราชาคณะ ตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา (นนท์ ธรรมสถิต, 2553, หน้า 71)

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี คณะสงฆ์แบ่งเป็น 3 คณะ คือ 1. คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คือ คณะของพระสงฆ์นิคายเดิมที่มีมาตั้งแต่แรกสถาปนา กรุงสุโขทัย มีพระพุทธรูปโฆษาจารย์ เป็นเจ้าคณะฝ่ายคามวาสีฝ่ายซ้าย 2. คณะอรัญวาสี คือ คณะที่สืบต่อประเพณีพระสงฆ์ลังกาวงศ์ในกรุงสุโขทัยมีพระพุทธรูปโฆษาจารย์เป็นเจ้าคณะ 3. คณะคามวาสีฝ่ายขวา

การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงธนบุรี

กรุงธนบุรี จัดได้ว่าเป็นราชอาณาจักรที่ 3 ของประเทศไทยโดยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ สืบเนื่องจากกรุงศรีอยุธยาแตกแพ้งองทัพพม่า ในปี พ.ศ. 2310 ช่วงนี้ทำให้คณะสงฆ์แตกกระจัดกระจายพากันหนีอย่างระส่ำระสาย จนสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชได้ ตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ทรงได้สืบเสาะหาพระมหาเถระผู้ใหญ่ในเมืองกรุงศรีอยุธยาผลปรากฏว่าพระผู้ใหญ่ชั้นนำในเมืองกรุงศรีอยุธยาไม่มี จึงมีพระราชประสงค์แต่งตั้งพระอาจารย์ดี ซึ่งเป็นพระธรรมคา ไม่มีสมณศักดิ์อะไรมาก่อนเลยจากวัดประดู่ อยุธยา เป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปแรก และทรงสถาปนาแต่งตั้งคณะอาจารย์ดี วัดพนัญเชิง อยุธยา เป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่สองในสมัยกรุงธนบุรีนี้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ทรงมีความวิริยะอุตสาหะที่จะฟื้นฟู ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เมื่อคณะสงฆ์รวมพลเป็นกลุ่ม แล้วทำให้การปกครองเหมือนยุคกรุงศรีอยุธยาได้แล้ว ก็ทรงให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น แต่การปกครองคณะสงฆ์ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทดและเสื่อมอีกครั้ง เป็นเพราะพระองค์ทรงวิปลาตสัญญาทรงตั้งปลดสมเด็จพระสังฆราช (ดี) ออกจากตำแหน่งแล้วตั้งพระครูธรรมธีรราชมหา มณี (ชื่น) ให้เป็นสมเด็จพระสังฆราชแทน (รูปสุดท้ายในสมัยกรุงธนบุรี) ส่วนตำแหน่งการปกครอง และการแต่งตั้ง สมณศักดิ์ สมเด็จพระมหาธรรมราชาญาณภาพ ทรงสันนิษฐานว่า “ในสมัยกรุงธนบุรี ดูเหมือนว่าจะไม่จัดให้มีทำเนียบสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับของพระเจ้าธนบุรี” การปกครองไม่แตกต่างจากกรุงศรีอยุธยา แต่ในยุคกรุงธนบุรีใช้ระยะเวลาแค่ 14-15 ปี เท่านั้น(พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557, หน้า 16)

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทดและเสื่อมอีกครั้งเป็นเพราะรูปแบบการปกครองมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย แต่พระองค์ทรงมีความวิริยะอุตสาหะที่จะฟื้นฟูทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เมื่อคณะสงฆ์รวมพลเป็นกลุ่มแล้วทำให้การปกครองเหมือนยุคกรุงศรีอยุธยาได้แล้ว ก็ทรงให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น

การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สืบเนื่องจากกรุงธนบุรีสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2325 ซึ่งถูกผนวกเข้าเป็น ดินแดนอาณาจักรของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสร้างกรุงเทพมหานครเป็นราชธานี ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดหลายแห่ง มีวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง วัดสุทัศนเทพวราราม วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร และวัดพระเชตุพนวิมลมัง

คณาราม ราชวรมหาวิหาร เป็นต้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 8) นับว่าเป็นปัญหาแรกที่พระองค์ทรงจัด คือเรื่องสังฆมณฑล ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนมาแต่ปลายรัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรีที่ทำให้เกียรติและฐานะของคณะสงฆ์มีแนวโน้มลงไป โปรดให้พระมหาเถระประชุมกันแล้ว ถอดถอนสมณศักดิ์ของสมเด็จพระสังฆราช (ชื่น) วัดหงส์ มาเป็นพระธรรมธีรราชมุณี (องค์ที่เป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่ 3 แห่งกรุงธนบุรี) แล้วทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช (สี) พระพุทธจารย์ พระพิมลธรรม ที่พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงถอดยศสมณศักดิ์กลับให้มีสมณศักดิ์ให้สมเด็จพระสังฆราช (สี) เป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ (มานพ พลไพรินทร์, 2550, หน้า 18)

สรุปการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย 2. ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ 3. ด้านการปกครองภายในวัด ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปเพื่อความดีงามของคณะสงฆ์ไทย ระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์แบบต่างๆ ที่ตั้งขึ้น โดยอาศัยหลักธรรมคำสอนนั้น และเพื่อทำให้คำสอนหรือหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้นำไปสู่จุดหมายของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์

ส่วนโครงสร้างรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ยังเป็นแบบกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์เป็นครั้งแรกรวม 10 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2325

ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2326

ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2326

ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2326

ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2326

ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2326

ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2326

ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2332

ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2337

ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2344

วัตถุประสงค์ของการออกกฎหมาย เพื่อการควบคุมดูแลหรือลงโทษแก่พระภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอยู่เป็นประจำ ถ้าคงอาศัยพระธรรมวินัย หรือที่เรียกว่าศีล 227 ข้อ ก็คงไม่เพียงพอสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ในปัจจุบันนี้ และทรงมีประสงค์ให้ พระภิกษุสงฆ์ปรับปรุงคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม สมัยรัชกาลที่ 1 ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

พระองค์ทรงปรารถนาให้กระทำสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้น เพราะว่าพระไตรปิฎก ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงรับสั่งให้รวบรวมจากหัวเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองนครศรีธรรมราช กัมพูชา เป็นต้น ยังมีความคาดเคลื่อนผิดบ้างบางประการ จึงเห็นสมควรให้ทรงทำการรวบรวมสังคายนาพระไตรปิฎกใหม่ (แสง อุดมศรี, 2553, หน้า 72) โดยทรงโปรดให้พระมหาเถระ 218 รูป และราชบัณฑิต 32 คน ประชุมการกระทำสังคายนาขึ้นเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ปีวอก พ.ศ. 2331 ณ วัดศรีสรรเพชญ์ (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์) สมัยรัชกาลที่ 2 ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับเป็นช่วงระยะเวลาสั้นมาก คือ 15 ปี เท่านั้นที่ทรงครองราชย์ ทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขึ้นถึง 3 พระองค์ คือสมเด็จพระสังฆราช (ศุก) วัดมหาธาตุ สมเด็จพระสังฆราช (มี) วัดราชบูรณะ และสมเด็จพระสังฆราช (ด่อน) วัดมหาธาตุ ทั้ง 3 พระองค์อยู่วัดมหาธาตุฯ จนถึงยุคนั้นกล่าวได้ว่าใครที่เป็นสมเด็จพระสังฆราชต้องอยู่วัดมหาธาตุฯ และในรัชกาลนี้ได้ส่งพระสงฆ์ไทย คุกิจการงานพระศาสนา ณ ประเทศศรีลังกา และในสมัยสมเด็จพระสังฆราช (มี) โปรดให้มีการบำเพ็ญกุศลวันมาฆบูชาเป็นกิจจะลักษณะสมัยรัชกาลที่ 3 การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ.2367 พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทรงมีความเคารพในองค์พระภิกษุสามเณรอย่างยิ่ง แม้พระภิกษุจะประพฤติชั่วอย่างไร ไม่ค่อยสนพระทัยนักจนเป็นที่มาของคำว่า “ชั่วชั่งชี ฉีชั่งสงฆ์” ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ ทรงโปรดให้ทรงสร้างวัดพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ในกรุงเทพมหานครเข้าด้วยกัน จัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เพิ่มอีก 1 คณะ จากรูปแบบเดิม คือ

1. คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคเหนือ
2. คณะอรัญญาวาสี ปกครองพระนักปฏิบัติที่วราชอาณาจักร
3. พระคามวาสีฝ่ายขวา ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคใต้
4. คณะกลาง ปกครองพระอารามหลวงกับวัดราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร จึงสรุปได้ว่าการปกครองในยุคนั้นปกครองตามภาค คือ 1. คณะกลาง กรุงเทพมหานคร 2. คณะเหนือ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3. คณะใต้ ภาคใต้ 4. คณะอรัญญาวาสี วัดป่าทั้งหมด สมัยรัชกาลที่ 4 ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ตำแหน่งสังฆปริณายกว่างลง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช แต่ทรงดำริแต่งตั้งพระพิมลธรรม (อยู่) วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นสมเด็จพระสังฆราช แต่ยังมีทรงได้แต่งตั้งตามพระราชประสงค์ พระองค์ก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน จึงเป็นเหตุให้ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลงอีก จนถึงรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษกสถาปนาพระเกียรติยศกรมหมื่นปรมาวุฒิชินโนรส ขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระปรมาวุฒิชินโนรส เป็นประธานปกครองสังฆมณฑลทั่วราชอาณาจักร ใน พ.ศ. 2394

และทรงตั้งพระพิมลธรรม (อยู่) วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณตามพระราชประสงค์สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แต่มิได้ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระ

พระสังฆราช ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะใหญ่หนเหนือเท่านั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 11)

และทรงแต่งตั้ง พระธรรมอุดม (เซ่ง) วัดอรุณราชวราราม เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนใต้ พระพุทธานจารย์ (สน) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นเจ้าคณะใหญ่รัฐอุบลราชธานี พระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดโมลีโลก เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ ดำรงตำแหน่งเจ้าใหญ่หนกลาง และต่อมาทรงสถาปนาพระองค์เจ้ากฤษ์ ขึ้นเป็นกรมหมื่นบวรรังษิสุริยพันธ์ เป็นเจ้าคณะธรรมยุติกนิกาย ปกครองดูแลสังฆมณฑลแห่งธรรมยุติกนิกายทั่วประเทศ สมัยรัชกาลที่ 5 การจัดโครงสร้างการบริหารและองค์กรการปกครองคณะสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้มีการปฏิรูประบบราชการทั้งด้านโครงสร้างและการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อรวมอำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลางสำหรับเสริมสร้างเอกภาพของชาติเอาไว้ต่อต้านภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก พระองค์ได้ปฏิรูปการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ควบคู่ไปกับการปฏิรูปการเมืองในฝ่ายบ้านเมือง ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างเอกภาพขึ้นภายในคณะสงฆ์ในด้านการบริหาร การศึกษา การปฏิบัติและการเผยแผ่ธรรม โดยยึดรูปแบบการปกครองแบบตะวันตก ที่พระองค์เองทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ใน พ.ศ. 2445 นับว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ที่มีกฎหมายกำหนดบังคับ และพระราชบัญญัติ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 74 -76)

สมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ พ.ศ. 2453 พระองค์ทรงโปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตตมาภิเษก ทรงเลื่อนพระเกียรติยศพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส พระบรมราชอุปัชยาจารย์ ขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตำแหน่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าเป็นมหาสังฆปริณายกทั่วพระราชอาณาจักร และเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกนิกาย การปกครองคณะสงฆ์ยังคงใช้พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 แต่เป็นอันงดใช้อำนาจจากมหาเถรสมาคม สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ยังคงเรียกประชุมและบัญชากิจการอันจะพึงทำเป็นการสงฆ์ในที่ประชุมนั้น ดังข้อความที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายเป็นเชิงอรรถในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติ มีความว่า “ในแดนดินปรตยุบัน โปรดให้ข้าพเจ้าเป็นผู้บังคับบัญชาการคณะสงฆ์โดยทั่วไป การประชุมตามพระราชบัญญัตินี้ก็ชื่อว่า เป็นอันงดชั่วคราวโดยนัย หรือกล่าวอีกโหวตหนึ่งว่า ยังไม่ถึงคราวเรียกประชุมตามพระราชบัญญัติ ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้ายังบัญชาการอยู่ ข้าพเจ้าปรารถนาจะให้มหาเถรสมาคม คงมีขึ้นอยู่ด้วยประการหนึ่ง จึงคงเรียกประชุมและบัญชากิจการอันจะพึงทำเป็นการกสงฆ์ในที่ประชุมนั้น”

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ ในสมัยรัชกาลที่ 6 พอสรุปได้ดังนี้ 1. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม โดยปกติ

ตัวอย่างเช่นที่ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ในยุคนี้จึงใช้ว่า “พระมหาสมณวินิจฉัย” ไม่ใช่คำว่า “มหาเถรสมาคมวินิจฉัย” 2. เจ้าคณะมณฑล 3. เจ้าคณะเมือง หรือจังหวัด 4. เจ้าคณะแขวง 5. เจ้าอาวาส ในวันที่ 2 สิงหาคม 2464 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสสิ้นพระชนม์ แล้วทรงโปรดสถาปนาพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ (สมณศักดิ์เสมอพระพุทฺธอาจารย์) เป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2464 (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 77-78)

สมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. 2468 นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้ไม่มีอะไรที่เปลี่ยนแปลงมาก เพราะรูปแบบการปกครองคลึงคล้ายในสมัยรัชกาลที่ 6 คือ มีสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองและมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้ให้คำปรึกษา จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. 2484 แต่ที่น่าสนใจคือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ทรงอาราธนาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวรสสิริวัฒน์ วัดราชบพิธพร้อมด้วยคณาจารย์ทั้งหลายประชุมสอบทานพระไตรปิฎก ฉบับรัชกาลที่ 5 ให้ละเอียดถี่ถ้วนอีกครั้งหนึ่ง แล้วโปรดประกาศชักชวนพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ประชาชน ช่วยกันออกทุนทรัพย์พิมพ์ร่วม พระราชกุศล พิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นใหม่ จำนวน 1,500 จบ จบละ 45 เล่ม เท่าพระชนม์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงธรรม โปรดสัตว์นับแต่กาลตรัสรู้แล้ว พระไตรปิฎกชุดนี้เรียกว่า "พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ" ซึ่งเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทยและอาจพูดได้ว่าสมบูรณ์ที่สุดในวงการพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท สมัยรัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระอานันทมหิดล พระองค์ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. 2477 ขณะนั้นทรงพระเยาว์มากอายุแค่ 9 พรรษา การปกครองประเทศไทย คงใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองฝ่ายอาณาจักรครั้งนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ไปด้วย นั่นคือให้มีรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับการปกครองของอาณาจักร คณะรัฐบาลจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. 2484 นับว่าเป็นจุดเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง โดยยกเลิกการปกครองที่ใช้พระราชบัญญัติฉบับเดิม คือ ฉบับ ร.ศ. 121 ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2484 คณะรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. 2484 ดังข้อความต่อไปนี้

1. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้รับความเห็นชอบของคณะสงฆ์และได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว โดยราบรื่น ความสำคัญในพระราชบัญญัติก็คือ ได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อุบลมระบอบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

2. สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์โดยที่พระองค์เองไม่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการบริหาร เพราะพระองค์ทรงบัญญัติสังฆาณัติโดยผ่านสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ผ่านสังฆมนตรี และทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ผ่านทางคณะวินัยธร โดยที่อำนาจทั้งหมดมีอำนาจหน้าที่ปกครอง สมัยรัชกาลที่ 9 การปกครองของคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลปัจจุบันนี้ ยังถือว่าเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุข มีการบังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอน นับตั้งแต่มหาเถรสมาคมถึงเจ้าอาวาส เป็นการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีเจตนารมณ์ในการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของรัฐบาล ที่เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจ แท้จริงคือความล่าช้าขาดประสิทธิภาพในการบริหารการปฏิบัติงานกว่าพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ความวุ่นวายทั้งภายในและภายนอกของคณะสงฆ์ และรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยการนำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาใช้อย่างเป็นทางการพอสรุปเนื้อหาสาระได้ดังนี้

1. ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งหมายถึง การยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี คณะวินัยธร อำนาจทั้งหมดมอบให้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมใช้แทน

2. สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์ไทยและเป็นประธานมหาเถรสมาคม และมหาเถรสมาคมนั้น ประกอบด้วยสมเด็จพระราชาคณะจำนวน 8 รูป เป็นโดยตำแหน่งโครงสร้างของคณะสงฆ์สองส่วนนี้ เป็นองค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้านเฉก เช่นเดียวกับหัวหน้าและรัฐบาล เผด็จการที่รวบรวมอำนาจไว้กับตน (สมบุญ สุธำราญ, 2547, หน้า 70)

ดังนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งมีผลใช้บังคับเป็นเวลานานถึง 30 ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2535 โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐบาลและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนักเพราะว่าโครงสร้างบริหารและการปกครองยังอยู่เหมือนเดิม ดังที่ข้อความปรากฏชัดเจนอยู่ในเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ว่า “โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนา สมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติแทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด ศาสนสมบัติกลาง และการดูแลรักษาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

พระราชบัญญัติคณะ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระ

พระราชกฤษฎีกาผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ และกรรมการมหาเถรสมาคมมี 21 รูป เหมือนเดิมแต่
ว่าอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าฉบับ 2505 คือ

1. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
2. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
3. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการ
สาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
4. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
5. ปฏิบัติหน้าที่
อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นกรณี ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎ
มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับ
กฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือ
คณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้อำนาจหน้าที่มหาเถร
สมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุม และส่งเสริม
กิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะ
สงฆ์ พ.ศ. 2484 ในปัจจุบันนี้ อาจกล่าวได้ว่ามหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์
6 ประเภท คือ 1. การปกครอง 2. การศึกษาสงเคราะห์ 3. การสาธารณูปการ 4. การศาสนศึกษา
5. การเผยแผ่ 6. การสาธารณสงเคราะห์ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552, หน้า 54)

มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ทั้งด้านอำนาจนิติบัญญัติ ซึ่งมีหน้าที่ในการตรากฎหมายมหา
เถรสมาคม ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม วางระเบียบมหาเถรสมาคม ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม มี
มติมหาเถรสมาคม และออกประกาศมหาเถรสมาคม และด้านอำนาจบริหารของมหาเถรสมาคมมี
อำนาจหน้าที่บริหาร คือจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วน
ภูมิภาค จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และแต่งตั้งถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์
และในนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคมนั้น จะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคม แต่งตั้งอีก
หลายคณะ คือ คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ คณะกรรมการอำนวยการพระธรรมทูต
คณะกรรมการร่างกฎนิคหกรรม คณะกรรมการจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์
คณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ (ศ.ต.ภ.) การปกครองคณะสงฆ์ไทย
ปัจจุบันนี้ มีการแบ่งเขตปกครองตามลำดับชั้นคือ ตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด
เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส โดยแบ่งสายการปกครอง ดังนี้ 1. เจ้าคณะใหญ่หน
กลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค 1, 2, 3, 13, 14 และ 15 2. เจ้าคณะ
ใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค 4, 5, 6 และ 7 3. เจ้าคณะใหญ่
หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค 8, 9, 10, 11 และ 12
4. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค 16, 17 และ 18
5. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายทุกภาค
เขตการปกครองคณะสงฆ์แบ่งตามภาค 18 ภาค ประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 เขตการปกครองคณะสงฆ์แบ่งตามภาค

ภาค	จำนวน	จังหวัด
1	4	กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ
2	3	พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี
3	4	ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท อุทัยธานี
4	4	นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์
5	4	พิษณุโลก สุโขทัย ตาก อุตรดิตถ์
6	5	ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ น่าน
7	3	เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน
8	5	อุดรธานี หนองคาย เลย สกลนคร หนองบัวลำภู
10	6	อุบลราชธานี ยโสธร มุกดาหาร ศรีสะเกษ นครพนม อำนาจเจริญ
11	4	นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์
12	4	ปราจีนบุรี สระแก้ว นครนายก ฉะเชิงเทรา
13	4	ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด
14	4	นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร
15	4	ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์
16	3	นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ชุมพร
17	5	ภูเก็ต ตรัง พังงา กระบี่ ระนอง
18	6	สงขลา พัทลุง สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวถึงการปกครอง ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกาย และเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ โดยมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนี้ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมีมหาเถรสมาคม เป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครอง และกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครอง และเจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง โดยกำหนดเขตปกครองได้แก่ เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน มี 4 หน คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออก และหนใต้” ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคและวัดธรรมยุตทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกันการปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้า

คณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัด ในส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มี มหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานในส่วนกลางและ ประสาน งานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติ หน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตนเรียกว่า หน มี เจ้าคณะใหญ่ 5 หน คือ 1. เจ้าคณะใหญ่หน กลาง 2. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ 3. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก 4. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ 5. เจ้าคณะใหญ่ คณะธรรมยุต (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), 2550, หน้า 3-5)

ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย

พระธรรมวินัย ในช่วงต้นสมัยพุทธกาล ยังไม่มีการบัญญัติวินัย เพราะจำนวนพระภิกษุ สงฆ์มีน้อย และทุกรูปต่างก็ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ต่างสำนึกดีว่า อะไรเป็นสิ่งที่ ควรทำหรือไม่ควรทำ แต่เมื่อมีจำนวนพระภิกษุเพิ่มมากขึ้น การอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะใหญ่ ๆ ไม่ว่าจะ เป็นสังคมคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ดี ซึ่งมีพื้นฐานแตกต่างกันถ้าไม่ได้ฝึกฝนตนเองให้อยู่ใน ประเพณีวัฒนธรรมที่สังคมนั้นๆ กำหนดไว้ ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้ เพราะต่างคน ต่างคิดต่างคนต่างทำ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกาที่คนส่วน ใหญ่ยอมรับมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งสามารถควบคุมความประพฤติของสมาชิกในหมู่คณะให้ เป็นไปในทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในสังคมนั้น ๆ พระธรรมวินัย คือระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับหรือข้อบัญญัติสำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา และใจ ของสังคม สงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอย่างเดียวกัน เพราะว่าการอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ ถ้า ขาดระเบียบวินัย ความขัดแย้งและถกเถียงก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็มากเรื่อง ไม่มีความสุข โดยเฉพาะสังคมของพระสงฆ์ที่มาจากพื้นฐาน วรรณะ และสังคมที่แตกต่างกัน พระสงฆ์จึงถือเป็น กลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ เพราะเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พึงสังวรอย่างยิ่ง ใน ฐานะเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ และเป็นทีคาดหวังเคารพของประชาชน เมื่ออยู่รวมเป็นหมู่คณะ เดียวกัน โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นสังฆบิดร การบัญญัติพระธรรมวินัย หรือสิกขาบท พระพุทธเจ้าทรง บัญญัติหลังจากที่มีพระภิกษุจำนวนมากขึ้น

เพราะมีผู้ประพฤติไม่เหมาะสม ประพฤติผิดนอกกริตนอกทาง ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณากำหนดขอบเขตข้อวัตรปฏิบัติสำหรับเหล่าพระอริยสงฆ์และสมมุติสงฆ์ ได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนหรือสั่นคลอนให้คนนอกศาสนาติเตียนได้ พระพุทธเจ้าอาศัยผลแห่งการกระทำของพระภิกษุผู้ประพฤติผิดนั้น แล้วนำมาเป็นข้อบัญญัติเพื่อ ป้องกันมิให้ใครต่อใครประพฤติผิดเช่นนั้นอีก ในการบัญญัติแต่ละครั้งล้วนเป็นมติคณะสงฆ์เห็น ร่วมด้วยทุกครั้งไป และสิกขาบทเหล่านั้น มีทั้งหนักและเบาตามแต่โทษานุโทษนั้นๆ เป็นที่น่า สังเกตว่าการบัญญัติ พระธรรมวินัยของพระพุทธองค์มิได้บัญญัติเป็นหมวด ๆ หมู่ ๆ หรือเรียงตาม มาตราหรือข้อหนักเบา แต่เป็นการบัญญัติตามความผิดที่พระภิกษุประพฤติผิด และการบัญญัติพระ ธรรมวินัยหรือสิกขาบท พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติล่วงหน้า และพระธรรมวินัยหรือกฎ

ข้อบังคับที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมานั้น สามารถนำไปใช้ได้ตลอดกาล และไม่มี การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้คล้อยตามโลกหรือตามสถานการณ์บ้านเมือง จึงนับได้ว่าพระธรรมวินัยของ พระพุทธเจ้านั้นเป็นธรรมเนียมแห่งชีวิตของพระภิกษุสงฆ์อย่างแท้จริง กล่าวให้เหตุผลในการบัญญัติ สิกขาบทไว้ดังนี้ 1. เมื่อใดความเสียหายเกิดขึ้น เมื่อนั้นพระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามประพฤติ เช่นนั้นเป็นอย่างไร 2. ตั้งแล้วไม่เลิกถอน แต่จะเพิ่มหรือแก้ไขให้เหมาะแก่ที่จะประพฤติได้ ถ้า ยังหลวมอยู่ ไม่พอจะห้ามความเสียหายนั้นเด็ดขาดทรงบัญญัติรัดซ้ำเข้าไปอีก ถ้าตึงนักก็แก้ไข หย่อนลงมา 3. ตั้งแล้วไม่เลิกถอนแต่เพิ่ม อนุบัญญัติพระบัญญัติที่ตั้งไว้ครั้งแรก เรียกว่า มূলบัญญัติ ข้อที่ทรงบัญญัติเพิ่มเติมทีหลัง เรียกว่า อนุบัญญัติ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ วโรรส, 2547, หน้า 9-10)

วินัย คือ ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์แบบต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยอาศัยหลักธรรมคำสอนนั้น และเพื่อทำให้คำสอน หรือหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้นั้น ให้เกิดผลเป็นจริงเป็นจังขึ้น มาแล้วก็เกื้อกูลการนำสู่จุดหมายของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และวินัย คือ การจัดตั้งวาง ระบบและระเบียบแบบแผน กับทั้งบทกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกา ที่เป็นข้อกำหนดในการ จัดตั้งรวมทั้งการจัดการให้คนประพฤติปฏิบัติ หรือให้กิจการดำเนินไปตามด้วยบทกฎหมาย เมื่อคน ตั้งอยู่ในวินัยโดยปฏิบัติตามสิกขาบท ก็เป็นผู้มีศีล ศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคน เป็นสภาพการฝึกฝน พัฒนาที่อยู่ในตัวคน พระพุทธองค์ และคณะสงฆ์ในสมัยนั้นบัญญัติวินัย หรือสิกขาบท เพื่อ ประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552, หน้า 61-64) คือ

พระพุทธเจ้าวางกรอบพระธรรมวินัย เพื่อเป็นแบบแผนข้อวัตรปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่คณะ และทรงป้องกันภัยอันตราย อสังฆธรรมที่จักเกิดขึ้นกับพุทธศาสนา พระธรรมวินัย เป็นกรอบและแนวการปฏิบัติดำรงตนให้อยู่ในขอบเขตอันเหมาะสมในสมณภาวะ เพื่อความผาสุก และความเรียบร้อยในหมู่คณะ อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์นั่นเอง และ การบัญญัติพระธรรมวินัย หรือข้อสิกขาบทแต่ละข้อนั้น ล้วนมีเหตุผลแห่งการบัญญัติ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะ สิกขาบทเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ตาม การยอมรับแห่งคณะสงฆ์เป็นเสียงข้างมาก พระพุทธเจ้าบัญญัติพระ วินัยโดยผ่าน มติการยอมรับจากคณะสงฆ์ร่วมกัน โดยกำหนดกฎเกณฑ์ในการถือปฏิบัติ คือ ภิกษุ ถือข้อวัตรศีลสิกขาบท 227 ข้อ ภิกษุณี ถือข้อวัตรสิกขาบท 311 ข้อ สามเณร ถือข้อวัตรสิกขาบท 10 ข้อ ชีพราหมณ์ถือข้อวัตรสิกขาบท 8 ข้อ และอุบาสก-อุบาสิกา ถือข้อวัตรสิกขาบท 5 ข้อ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาทุกคน เป็นหนึ่งในองค์กรของพระพุทธศาสนา เมื่ออยู่ร่วมกันแล้ว ย่อมจะมีแนวทางการปฏิบัติการศึกษาเหมือนกัน และการศึกษาในพระพุทธศาสนา ถือเป็นบรรทัด ฐาน การรองรับพระธรรมวินัยอีกอย่างหนึ่ง

สรุปได้ว่า การปกครองสมัยพุทธกาล เป็นการบัญญัติพระธรรมวินัย เพื่อความสวยงามของหมู่สงฆ์ แต่จะมุ่งเน้นการบัญญัติหลังจากที่เกิดเหตุการณ์ และพระพุทธเจ้าทรงให้สงฆ์เป็นใหญ่ และปกครองโดยหลักการมีส่วนร่วม เพื่อต้องการได้รับการยอมรับจากหมู่สงฆ์

ด้านการปกครองภายในวัด

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน) (2556, หน้า 52-53) กล่าวว่า การปกครองหมายถึง การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณร ในเขตปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่าการควบคุมดูแล รักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรอยู่ด้วยเหตุนี้ พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้พระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์วินิจฉัยการลงนิคหกรรม การวินิจฉัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง ตลอดจนการควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่เขตปกครองของตนชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจตรา การประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่และละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็จะดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน ผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ อันดับที่ 9 เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะจะต้องปกครอง คำว่า “วัด” มีความหมาย 2 ประการ คือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งศาสนาทั้งปวง และหมายถึง แหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา 5 ประการ คือ

1. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งของวัด และบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะสมที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ
2. ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่าง ๆ เป็นปูชนียวัตถุปูชนียสถาน ที่แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อยนำไปสู่ความสงบสุข
3. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ใน ศีลจารวัตรบำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบสุข บำเพ็ญสังคมสงเคราะห์ตามสมณวิสัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนทายาททายิกาที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสกอุบาสิกา มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

4. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนถึงคำสั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชู ศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่า เป็นที่พึงพอใจ

5. ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่าง ๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแผ่ หรืองานเสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคง ของสังคมชนชาติ เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา

พระไพศาล วิสาโล (2556, หน้า 275-277) กล่าวว่า เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหาร ส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง 5 นี้ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบโดยใช้นโยบายที่ สุขุมรอบคอบ เหมาะกับกาลเทศะและสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความ สนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือการบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มจากงานปกครองพระภิกษุสามเณรใน วัดพื้นที่เป็นเบื้องต้น นอกจากนั้นจากภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง 5 ประการ ดังกล่าวแล้ว เจ้า อาวาสยังมีภาระหน้าที่สำคัญ ตามพุทธประสงค์ คือ การช่วยพัฒนาท้องถิ่นด้วย เพราะปัจจุบัน ประชาชนนับถือพระภิกษุที่ประพฤติถูกต้องมีน้อย นับที่พระที่ผิดมากกว่า การนับถือพระถูกต้องต้อง นับถือที่ท่านใช้ชีวิตของท่านตามพุทธบัญญัติการที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของ พระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมาก ปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติ และ ความสามารถในการสอนการเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรม และด้านสติปัญญาและสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารปกครอง และการดูแล พระสงฆ์เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้อง อาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความ ประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรอง และกล่อมเกลาระบบ กลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกลาลำหรับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่ จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้มอบหมายให้ทำหน้าที่ นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่ กลั่นกรอง และกล่อมเกล่า การกลั่นกรอง เป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ขั้นต้นสำคัญกว่านั้น คือ การกล่อมเกล่าในด้าน ความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงามทั้งในคุณธรรมและปัญญา แม้คณะ สงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมี หลักประกันว่าผู้ที่จะเข้ามาบวชเป็น พระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้ทั้งนี้คณะสงฆ์ จะต้องสร้างระบบกล่อมเกล่าที่ดี ได้แก่ ระบบกล่อมเกล่าที่ไม่เป็นทางการก็คือการดูแลเอาใจใส่ที่ อุปัชฌาย์อาจารย์พึงมีต่อศิษย์ ส่วนระบบที่เป็นทางการก็คือระบบการศึกษาด้านปรีชาธรรมของ พระสงฆ์

พระมหาธรรมาธิปไตย (2557, หน้า 21) กล่าวว่า การศึกษาโดยใช้พระธรรมวินัย เป็น เครื่องฝึกฝนพัฒนาจิตที่เรียกว่า ปรีชาธรรม และปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในชุมชนสงฆ์ วัดได้

กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยจนเป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติอยู่ใน สังคมที่งดงาม และมีความสามารถในการอบรมประชาชนให้มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการ ดำเนินชีวิตนับว่ามีความสำคัญมาก พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสต้องช่วยพัฒนาวัดให้เป็น ศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้ วัดกับบ้าน พระกับชาวบ้าน เป็นของคู่กันมาช้านานแล้ว โดยที่วัดต้อง เป็นแหล่งให้วิทยากรแก่ชาวบ้านทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรม และ ประเพณี ประชาชนก็จะหันหน้าเข้ามาสู่วัดวาอารามกันมากขึ้นซึ่งในอดีตที่ผ่านมา บทบาท และ กิจกรรมต่างๆที่วัดจัดทำก็พบว่า วัดมีความหมายที่สำคัญ ๆ อยู่ 5 ประการดังนี้

1. วัดเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสามเณร
2. วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน
3. วัดเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านรอบวัด
4. วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน บทบาทของวัดได้ถูกทำผิดเพี้ยนไปจากเดิม กรมการศาสนาจึง ได้รวบรวมโครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่สะอาด เรียบร้อย รื่นรม เพื่อจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามาสู่ วัดมากขึ้น

2. มุ่งในการปกครอง ศาสนนุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ภายในวัดให้อยู่ด้วยความเรียบร้อย สงบสุข มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่าง เกร่งกรัด เพื่อก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน

3. มุ่งให้วัดได้จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ได้แก่ การอบรมสั่งสอน ศีลธรรมแก่ประชาชน และช่วยอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากขึ้น ดังนั้น การพัฒนาวัด ให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนก็คือ การพัฒนาวัดตามหลักการ 3 ข้อ คือ

1. การพัฒนาวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น เป็นสัดส่วน
2. การจัดปกครองพระภิกษุ สามเณร และผู้อยู่ในวัดให้เรียบร้อยดีงาม
3. การจัดอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้ใช้ชีวิตเป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศลและร่วม

ประกอบกิจกรรมทางสังคมประเพณีไทยได้อย่างเต็มที่นอกจากหลักการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลาง ของชุมชนดังกล่าวแล้ว วัดยังจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ชุมชน ให้ประชาชนในชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี

นำทรัพย์ จันทรหอม (2546, หน้า 53-56) กล่าวว่า เจ้าอาวาสจะต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของ ตนเองเสียก่อน ให้พร้อมที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งมีประเด็นดังนี้ ได้เสนอแนะว่า วัดจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้น ต้องประกอบไปด้วย

1. พระภิกษุ สามเณร ของวัดจะต้องเป็นผู้นำของชุมชนทุกค้ำ เป็นที่พึ่งของประชาชน สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนอยู่ดีกินดีหรือ สอนให้ประชาชนมีความศรัทธา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ได้ ทำให้ชีวิตเขามีความสุข จิตใจสงบ มีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพ

2. สงบ ร่มรื่น วัดต้องสงบร่มรื่น มีต้นไม้

3. สะอาด วัดจะต้องสะอาด บริเวณวัดจะต้องไม่มีสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ

4. สวยงาม วัดจะต้องมีสิ่งก่อสร้างสวยงาม เหมาะกับเศรษฐกิจชุมชน

5. เสนาสนะ การปลูกสร้างเสนาสนะเป็นระเบียบ มีแบบแปลนแผนผังที่ดี

6. ถูกสุขลักษณะ วัดควรจัดระเบียบให้ถูกสุขลักษณะ มีระบบการจัดเก็บขยะกำจัดขยะมูลฝอย มีทางระบายน้ำ

7. สิ่งแวดล้อม วัดไม่ควรปล่อยปละละเลยให้บ้านเรือนของประชาชนล้ำเข้ามาในเขตวัด

8. สะดวก วัดควรให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่จะเข้าไปในวัด

9. สัตว์ส่วน วัดควรมีแผนผังบริเวณที่ดี กำหนดสัดส่วนที่เป็นพุทธาวาสเขตสังฆาวาส

10. สร้างศรัทธา วัดควรเสริมสร้างศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด 11. ความสามัคคีใน

หมู่พระภิกษุ และสามเณรภายในวัด

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺ โฉ) (2550, หน้า 13-14) การปกครอง หมายถึง การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครอง ดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุม ดูแล รักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรจะอยู่ ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ พระสังฆาธิการ จึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัยก ฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นพระสังฆาธิการ ยังจะต้องทำหน้าที่ ระวัง อธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม การวินิจฉัยลงข้ออุทธรณ์ คำสั่งตลอดถึง การควบคุม บังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้เขตปกครองของตน ซึ่งเจเนาะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจตราการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

เจ้าอาวาสยังมีภาระหน้าที่สำคัญตามพุทธประสงค์ คือ การช่วยพัฒนาท้องถิ่นด้วย เพราะปัจจุบันประชาชนนับถือพระภิกษุที่ประพฤติถูกต้องมีน้อย นับที่พระที่ผิดมากกว่าการนับถือพระถูก จะต้องนับถือที่ท่านใช้ชีวิตของท่านตามพุทธบัญญัติ การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้น คุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมากปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติ และความสามารถในการสอนการเผยแผ่ธรรมจึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำใน

ด้านคุณธรรม และด้านสติปัญญา และสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้น การบริหารปกครอง และการดูแลพระสงฆ์ เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้น ได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้ หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรอง และกล่อมเกลาระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกลาร สำหรับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้น มีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้มอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์อุปัชฌาย์ จะต้องมีหน้าที่กลั่นกรองและกล่อมเกล่าการกลั่นกรองเป็นขั้นแรก สำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนสำคัญกว่านั้น คือการกล่อมเกล่าในด้านความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจ ในทางธรรมให้เจริญอกงาม ทั้งในคุณธรรม และปัญญา แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรอง แต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดี ก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระ จะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้ ทั้งนี้ คณะสงฆ์จะต้องสร้างระบบกล่อมเกล่าที่ดี ได้แก่ ระบบกล่อมเกล่าที่ไม่เป็นทางการ ก็คือ การดูแลเอาใจใส่ที่อุปัชฌาย์ อาจารย์ พี่มีต่อศิษย์ส่วนระบบที่เป็นทางการก็คือระบบการศึกษาด้านปริยัติธรรมของพระสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก เป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์ และสามเณร ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการ โดยตำแหน่งและกรรมการ โดยแต่งตั้งในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนหลัก กำหนดหน่วยงานเขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงาน หรือคณะผู้รับมอบงานในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อยได้แก่ แบบแผน กำหนดอำนาจหน้าที่การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทนและการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคนทุกชั้นที่อยู๋ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม บทบาทของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองนั้น ยังได้มีการตั้งความคาดหวังถึงการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการไว้ว่า

1. รัฐและมหาเถรสมาคมควรร่วมกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์ เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรม และสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้

2. สถาบันผลิตพระสังฆาธิการควรกำหนดนโยบาย แผนและมาตรการในการพัฒนา ศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่ง ฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลูกฝังและฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการ ดำรงชีวิต

3. วัดควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการและกิจกรรมที่ เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม และมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยคิงสา สนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด และพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและ ชุมชน มีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

4. มหาเถรสมาคมควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพาณิชย์ อันเป็นการลดความศรัทธาของสา สนิกชน

5. พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิด ขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

6. ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ ทุกระดับ ควรให้ความสำคัญแก่วัด และพระสงฆ์ที่มีบทบาท ให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาเยาวชน และศาสนิกชนในแต่ละบทบาท หน้าที่ ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การ พัฒนาศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์

ได้กล่าวถึงระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกาย และเจ้าคณะ ธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัด และพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ โดยมีระเบียบการปกครอง คณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนี้

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์รวมอำนาจการ ปกครองและกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครองและเจ้าคณะใน ส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยกำหนดเขตปกครองได้แก่เขตปกครองบังคับ บัญชา เจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการ ปกครองเป็น คณะมหานิกายเรียกว่า “หนมี 4 หนคือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออก และหนใต้” ในส่วนของคณะธรรมยุตเรียกว่าคณะธรรมยุตจะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัด ธรรมยุตทั้งหมด เป็นเขตเดียวกัน การปกครองสงฆ์ในส่วนกลางได้แก่เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระ สังฆาธิการสังกัด ในส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราชมีมหาเถรสมาคมเป็น หน่วยงานในส่วนกลาง และประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาคปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์

ในเขตของตน เรียกว่า หน มีเจ้าคณะใหญ่ 5 หน คือ 1. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง 2. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ 3. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก 4. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ 5. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 3 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ มาตรา 3 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

1. บำรุงรักษาวัดจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎหมายและเทศมณฑลข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
3. เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวมานี้เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะอย่างกว้าง ๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใดเพราะวิธีปฏิบัตินั้นได้กำหนด หรือจะกำหนดไว้ในกิจการประเภทนั้น ๆ แต่พอกำหนดได้โดยลักษณะงานเป็น หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

1. บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี
2. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี
3. จัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การบำรุงรักษาวัด คือ การก่อสร้างการบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุง ตกแต่งการกำหนดแบบแปลน แผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงาน ที่ต้องทำด้วยแรงงาน แรงงาน และแรงความคิด อันเป็นส่วนสร้างสรรค์ และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรมศาสนสถาน และศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่าง ๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ข้อนี้ การจัดการกิจการของวัด คือการจัดการกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดการแทนวัด ในฐานะผู้แทนนิติบุคคลกิจการของวัดโดยซึ่งหมายถึงกิจการ 5 ประเภท คือ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ซึ่งวิธีปฏิบัตินั้นมหาเถรสมาคมได้กำหนดขึ้น หรือที่จะกำหนดขึ้นในกาลต่อไปหรือที่ต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณีอันดีงาม ส่วนกิจการที่ต้องจัดการแทนวัดในฐานะผู้แทนเช่น การรับทรัพย์สินการอรรถคดีกิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปได้ด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบ แบบแผนหรือจารีตว่าด้วยเรื่องนั้นการจัดการศาสนสมบัติ หมายถึง การดูแล และรักษาการใช้จ่ายการจัดหาทรัพย์สินของวัดตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาสให้เป็นไปด้วยดีคือให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

1. ปกครองบรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัด

2. สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัย และปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ด้วยพรหมวิหารธรรม ตามควรแก่เหตุ สอดส่อง หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแล การประพฤติปฏิบัติ ของบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดึงมารวมถึงควบคุม และบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวและนำชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนา อันเป็นส่วนรวม (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ กงคปญฺโญ), 2550, หน้า 66-58)

ปกป้องคุ้มครองบรรพชิต และคฤหัสถ์ คือการคอยปกป้องผองภัย อันตรายทั้งหลายภายนอกไม่ให้เข้ามาเบียดเบียน ทำร้ายพระภิกษุ สามเณร หรือคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดของตน ให้มีความปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลายเปรียบเสมือนแม่ไก่กางปีกป้อง คุ้มครองลูกของตน ให้มีความปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงนั่นเอง ค. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม 1. ในการจัดการศาสนศึกษา 2. ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรงได้แก่การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกบาลี และแผนกธรรมหรือการให้พระภิกษุสามเณร ไปเรียนที่วัดใกล้เคียงการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรม สั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิต ตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียน พระธรรมวินัย พ.ศ. 2520 และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรม และพิธีกรรมทางพระศาสนาตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติ การปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ (พระมหาบุญมี ปุณฺณวฑฺฒโน, 2552, หน้า 69)

หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้นเป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัดและเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

1. การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

2. การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเองทั้งที่เป็นการประจำ และเป็น การจร

3. การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษา และความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาส หรือจากวัด

4. การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถานมีเมรุเผาศพศาลาพักรศพ หรือศาลาบำเพ็ญกุศล และที่เก็บศพเป็นต้น หน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้มีคำที่ต้องพิเคราะห์ก็คือ คำว่า “ตามสมควร” คือ ต้องให้การบำเพ็ญกุศลที่เกิดจากการอำนวยความสะดวกนั้นเป็นไปตามระเบียบแบบแผน ไม่มีสิ่งที่เป็นพิสัย เช่น อบายมุขแฝงอยู่ เป็นต้น

กนก แสนประเสริฐ (2550, หน้า 9) กล่าวว่า หน้าที่ของเจ้าอาวาสตามที่ระบุไว้ 4 ประการข้างต้นนี้ ทำให้เจ้าอาวาสต้องมีอำนาจ เพื่อใช้ในการควบคุมดูแล และบริหารสั่งการตามความในมาตราที่ 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 อันเป็นกฎหมายสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยให้อำนาจเจ้าอาวาสไว้ว่า 3 ประการ คือ มาตรา 3 เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

1. ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
2. สั่งบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
3. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่ง เจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัยกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม อนึ่งในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ คือพระสงฆ์ที่ได้รับแต่งตั้งจากมหาเถรสมาคมให้ดำรงตำแหน่ง ดูแลความเรียบร้อยภายในวัด หรือเขตรับผิดชอบให้เกิดความสงบ เป็นสุข เป็นที่พึ่งของอุบาสกอุบาสิกา พร้อมให้ความช่วยเหลือและดำเนินงานตามงานคณะสงฆ์ ทั้ง 6 งาน

แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนความหมาย ของพระสังฆาธิการ ของนักวิชาการหลากหลายท่านได้ให้ความหมายของพระสังฆาธิการไว้ดังนี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ จากเอกสาร และบทความทางวิชาการต่าง ๆ ดังนั้น จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพระสังฆาธิการไว้ดังต่อไปนี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ (2547, หน้า 8) กล่าวว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มหาเถรสมาคม ได้อาศัยอำนาจดังกล่าวออกกฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความเรียบร้อยดียิ่งขึ้น เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีกฎหมายมหาเถรสมาคมรวมทั้งสิ้น 24 ฉบับในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) หมวด 1 ข้อ 4 ได้ให้ความหมายพระสังฆาธิการไว้

ว่า พระสังฆาธิการ คำว่า พระสังฆาธิการ มาจากคำว่า“สังฆะ”และ“อธิการ”เป็นพระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ว่า ภิกษุผู้ทำงาน โดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์ โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์จากความหมายข้างต้น พระสังฆาธิการ จึงเป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายอาญาฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้ง ถอดถอนพระสังฆาธิการ โดยกำหนดตำแหน่ง พระภิกษุดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นไว้ ได้แก่ ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว จะมีอำนาจเต็มตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครอง หรือในวัดพระสังฆาธิการจึงมีลักษณะความเป็นผู้นำในการพัฒนาพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดในหมู่บ้านและในชุมชนโดยใช้หลักธรรม ในพระพุทธศาสนา

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2552, หน้า 169) กล่าวว่า ความสำคัญของพระสังฆาธิการ ว่าพระสังฆาธิการ เป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ ในเขตปกครอง และวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศและพระบัญชา สมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุม และส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม ของคณะสงฆ์จัดการและพัฒนาศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปด้วยดีพระสังฆาธิการ จึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้ภิกษุสามเณร มีจริยาวัตรงดงาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการ เป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติ ของพระภิกษุ สามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยปกครอง และสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ให้ความสะดวก ตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

พระสังฆาธิการ หรือพระภิกษุ ผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์นี้กำหนดตามอำนาจปกครองตามลำดับชั้น คือ

1. เจ้าคณะใหญ่
2. เจ้าคณะภาครองเจ้าคณะภาค
3. เจ้าคณะจังหวัดรองเจ้าคณะจังหวัด
4. เจ้าคณะอำเภอรองเจ้าคณะอำเภอ
5. เจ้าคณะตำบลรองเจ้าคณะตำบล

6. เจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสจึงเป็นพระสังฆาธิการในลำดับที่ 6 ซึ่งการตำแหน่งพระสังฆาธิการของเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ จะมีอำนาจเต็มตามกฎหมายคณะสงฆ์กมตาคำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด วิธีการที่ใช้งานสำเร็จ โดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จมี 5 ประการตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้คือ

1. P คือ Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

2. O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กรเป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กรมีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

3. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากรเป็นการสรรหาบุคลากรใหม่การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

4. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการเป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผนผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และต้องมีภาวะผู้นำ

5. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันถือว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราช เป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไป จนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

การปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

คณะสงฆ์อำเภอเมือง อยู่ในจังหวัดระยอง ปัจจุบัน มีพระโบราณพิทักษ์ เจ้าอาวาสวัดลุ่ม (พระอารามหลวง) เป็นเจ้าคณะอำเภอ และมีพระครูโสภิตปัญญากร เจ้าอาวาสวัดป่าประดู่ (พระอารามหลวง) เป็นรองเจ้าคณะอำเภอ มีวัดอยู่ในเขตการปกครองจำนวน 50 วัด มีพระสงฆ์ จำนวน 881 รูป โดยแบ่งเป็นเขตการปกครองคณะสงฆ์ 10 ตำบล ได้แก่ 1. ตำบลท่าประดู่ 2. ตำบลเชิงเนิน 3. ตำบลตะพง 4. ตำบลบ้านแลง 5. ตำบลเพ 6. ตำบลท่าเรือ 7. ตำบลกะเจ็ด 8. ตำบลเนินพระ 9. ตำบลทับมา และ 10. ตำบลมาบตาพุด โดยได้มีการดำเนินกิจการงานกิจการคณะสงฆ์ดังเช่นในหลาย ๆ อำเภอและการดำเนินการนั้นมี 6 งาน ดังต่อไปนี้คือ

ด้านการปกครอง

1. พระมหาบุญแก้ว ฐานงฺกโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดลุ่ม (พระอารามหลวง) ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลท่าประคู้ มี วัดที่อยู่ภายใต้การดูแล จำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดป่าประคู้ (พระอารามหลวง) มีพระครูโสภิตปัญญากร เป็นเจ้าอาวาส 2. วัดลุ่มชัยชุมพล มีพระโบราณพิทักษ์ เป็นเจ้าอาวาส 3. วัดปากน้ำมีพระมหาสมคิด คุณชมุโม เป็นเจ้าอาวาส 4. วัดโชคทิฆาราม มีพระครูศรีปริยัติโกวิท เป็นเจ้าอาวาส และ 5. วัดเนินพุทรา มีพระครูขันติพลาทร์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

2. พระครูประสูตศาสนกิจ เจ้าอาวาสวัดปลวกเกตุ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลตาดเชิงเนิน มี วัดที่อยู่ภายใต้การดูแล จำนวน 4 วัด ได้แก่ 1. วัดเกาะกลอย มีพระอธิการกอบเกียรติ มงคลิโก เป็นเจ้าอาวาส 2. วัดน้ำคอก มีพระใบฎีกาชลอ สุขุมโม ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 3. วัดปลวกเกตุ มีพระครูประสูตศาสนกิจ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 4. วัดบ้านดอน มีพระใบฎีกาชวน รักษาการแทนเจ้าอาวาส

3. พระปลัดบำเพ็ญ กิตติปาโล วัดช้างชนศิริราษฎร์บำรุง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลตะพง มี วัดที่อยู่ภายใต้การดูแล จำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดช้างชนศิริราษฎร์บำรุง โดยมีพระปลัดบำเพ็ญ กิตติปาโล รักษาการแทนเจ้าอาวาส 2. วัดตะพงนอก โดยมีพระครูปัญญารัตนวัฑฒ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 3. วัดตะพงใน มีพระครูใบฎีกาละมัย นรินโท ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 4. วัดยายดา มีพระครูสถิตวุฒิกุล ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 5. วัดเขาพระบาท มีพระอธิการจกกล จกกวโร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

4. พระมหายุทธนา ทุมมวโธ ป.ธ.9 เจ้าอาวาสวัดหนองสนม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลบ้านแลง มี วัดที่อยู่ภายใต้การดูแล จำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดแลง มีพระครูวิเวกธรรมมาภิราม ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 2. วัดตรีมิตรประดิษฐาราม มีพระครูพินิจกิตติคุณ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 3. วัดนาตาขวัญ มีพระอธิการสำรวม โชติโก ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 4. วัดชะวีก มีพระครูกิตติสาร สุทธิ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 5. วัดเขาวังม่าน มีพระอธิการจรัญ วิโรจโน ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

5. พระครูวิจิตรศีร์รีรักษ์ เจ้าอาวาสวัดเขายายชุม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลเพ มี วัดที่อยู่ภายใต้การดูแล จำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดเกษตราสุขารมย์ มีพระครูพรหมจริยานุวัฒน์ รักษาการแทนเจ้าอาวาส 2. วัดเขาส่าเกาทอง มีพระครูโสภาสนุญวัฒน์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 3. วัดในไร่พระครูวิริยานุรักษ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 4. วัดบ้านเพพระอธิการณรงค์ มหาวิโร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 5. วัดเขายายชุมพระครูวิจิตรศีร์รีรักษ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

6. พระครูพรหมจริยานุวัฒน์ วัดเกษตราสุขารมย์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลท่าเรือ มีวัดที่อยู่ภายใต้การดูแลปกครอง จำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดท่าเรือ มีพระครูวินัยธรจ่านงค์ อุดตสาโร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 2. วัดตะเคียนทอง มีพระครูบูรพาวัชรภรณ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 3. วัดเขาแก้ว พระอธิการทองหล่อ ปญญาทิโป ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 4. วัดมาบจันทร์ มีพระครู

ปลัด อนันต์ อภิญาโน ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 5. วัดแกลงบน มีพระครูกิตติชยาภรณ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

7. พระครูวุฒิชรรมรัตน์ เจ้าอาวาสวัดชงหงส์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลกะเจ็ด มีวัดที่อยู่ภายใต้การดูแลปกครอง จำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดชงหงส์ มีพระครูวุฒิชรรมรัตน์ ดำรงตำแหน่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 2. วัดตะพุนทอง มีพระครูสุทธาสมชาติวัตร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 3. วัดโสภาสี มีพระอธิการนิวัติ ปริสุทฺโธ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 4. วัดสำนักทอง มีพระปลัดทองใบ ชินวิโส ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 5. วัดยายจั่น มีพระสมุห์ คมสันต์ จิตฺตมฺโม ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

8. พระครูขันติธรรมภิกษุ เจ้าอาวาสวัดกรอกยายชา ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลเนินพระ มี วัดที่อยู่ภายใต้การดูแล จำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดเนินพระ มีพระราชาสีทนิยาภรณ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 2. วัดโขดไต้ มีพระครูวิสุทฺธิ์คุณากร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 3. วัดกรอกยายชา มีพระครูขันติธรรมภิกษุ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 4. วัดหนองสนม โดยมีพระมหาพุทธนา ธรรมวิโส ป.ธ. 9 ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 5. วัดโขดหิน มีพระมหานักรบ อุกฤษฏมฺโม ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

9. พระมหาประภาส จนฺทวณฺโณ วัดทับมา ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลทับมา มี วัดที่อยู่ภายใต้การดูแล จำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดทับมา มีพระมหาประภาส จนฺทวณฺโณ 2. วัดเขาโบสถ์ มีพระครูปลัด อภิหัชย์ อภิขโย ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 3. วัดเขาไผ่ มีพระครูวิศาลธรรมประภาส ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 4. วัดตากวน มีพระครูวิเศษศีลาจาร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 5. วัดหนองแปมมีพระครูรัตนกรวิสุทฺธิ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

10. พระครูปัญญาารวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดห้วยโป่ง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลมาบตาพุด มี วัดที่อยู่ภายใต้การดูแล จำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดซากลูกหญ้า มีพระครูประดิษฐ์สารคุณดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 2. วัดห้วยโป่ง มีพระครูปัญญาารวัฒน์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 3. วัดมาบตาพุด มีพระครูสุขุมธรรมธาดา ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 4. วัดมาบชลูคมีพระอธิการวิรัตน์ รัตนวณฺโณ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส และ 5. วัดชอยคีรี มีพระปลัด ถวิล สมาจาโร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

ด้านศาสนศึกษา

คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีสำนักศาสนศึกษาแผนกพระปริยัติธรรมแผนกธรรมทั้งหมด 10 สำนัก และมีสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 2 สำนัก มีพระสอนพระปริยัติธรรม จำนวน 88 รูป มีพระสอนบาลี 16 รูป และมีครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 59 รูป

ด้านการเผยแผ่

คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) 3 แห่ง

มีพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ 2 รูป มีพระวิปัสสนาจารย์ที่ผ่านการอบรมแล้วจำนวน 8 รูป พระนักเทศน์ 31 รูป จัดให้มีการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามองค์กรต่างๆ เช่น โรงเรียน เรือ่นจำประจำจังหวัดระยอง และศูนย์ราชการ เป็นต้น

สาธารณูปการ

คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีแผนการดำเนินการพัฒนาวัดจัดสร้างเสนาสนะภายในวัดให้เป็นระเบียบแบบแผน และจัดบริเวณวัดให้สะอาดเหมาะสม สำหรับเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชน โดยมีการแบ่งให้เป็นเขตพุทธาวาสคัมภีร์มาส ตั้งฆราวาส ให้ทุกวัดจัดทำป้ายวัดป้ายประวัติวัดป้ายสำนักศาสนศึกษาของวัด ป้ายหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล และสมุดเยี่ยมวัดตาม โครงการของคณะสงฆ์จังหวัดระยอง

ด้านสาธารณสงเคราะห์

คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ได้ระดมทุนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ และประชาชนทั่วไปเพื่อขอรับรับเครื่องอุปโภคเพื่อนำไปช่วยเหลือช่วยเหลือวัดที่ประสบอุทกภัยและสงเคราะห์แก่ชาวบ้านพ่อค้าประชาชนที่ประสบอุทกภัย วาดภัย และอัคคีภัยในสถานที่ต่าง ๆ

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ได้ดำเนินการระดมทุน และรณรงค์ให้พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ให้แก่เด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจนในเขตปกครองของตน และมอบทุนทรัพย์สมทบการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ในโรงเรียนต่างๆ ทั้งในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งมอบเงินสนับสนุนการศึกษาสงฆ์ ให้แก่หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดป่าประดู่ (พระอารามหลวง) จังหวัดระยอง เป็นประจำทุกปี ได้ดำเนินการจัดหานิตยภัตรถวายพระภิกษุ-สามเณร ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ที่มาอบรมก่อนสอบที่วัดเนินพระ จังหวัดระยองทุกปี (กองเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ, 2559, หน้า 20-22)

สรุปได้ว่าจากการศึกษาการดำเนินงานทางคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ดำเนินกิจการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ ตามกฎระเบียบข้อคำสั่งต่าง ๆ ของเถรสมาคมอย่างเคร่งครัดในส่วนงานกิจการคณะสงฆ์ทุก ๆ ด้านมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับเป็นที่น่าพอใจและมีวัดในเขตปกครองอำเภอท้องถิ่นอื่น ๆ สามารถนำไปปรับใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของตนได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

บุญมี ธิดู (2551) ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสงฆ์ระดับการปกครอง จังหวัดลำปาง พบว่า ขาดการแนะนำให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด และการให้บริการประชาชน พระสงฆ์ขาดความสามารถในการวางแผนการอบรมสั่งสอนประชาชนหรือนักเรียน เพื่อให้ประชาชนและนักเรียนได้ค้นคว้าจากห้องสมุดขาดการศึกษาดูงานจากแหล่งวิทยาการอื่น ๆ ขาดอุปกรณ์ โสตทัศนูปกรณ์

ศิริธร สุขโขใจ (2549) ได้วิจัยเรื่องศึกษาเรื่องการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ระดับการปกครอง ในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ส่วนใหญ่สรุปได้ว่าเกิดจากการขาดงบประมาณ บุคลากร แหล่งวิชา การวางแผน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน การประสานงานความร่วมมือ และการติดตามประเมินผล

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติคุณโร สังกวาลย์สวय) (2554) ได้วิจัย เรื่อง บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี ตามกฎหมายมาตรา 15 ข้อที่ 5 ว่าด้วยเรื่อง การ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี 6 ฝ่าย คือ 1. การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม 2. การศาสนศึกษา 3. การศึกษาสงเคราะห์ 4. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5. การสาธารณูปการ และ 6. การสาธารณสงเคราะห์การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.91$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัย และกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางการปกครอง แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และมีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม รวมทั้งมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบกิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ

พระครูปลัดวิริยะชัย วิริยสมฺปนฺโน (ประพาพสุข) (2554) ได้ทำวิจัย เรื่องประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.34 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง ด้านการบริหาร และด้านบุคลากร อยู่ในระดับ

น้อยทุกด้าน 2. ผลการเปรียบเทียบ ระหว่างสถานภาพส่วนบุคคล กับประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจกรรมสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจกรรมสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอ ปากท่อ จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ทุกด้าน 3. ปัญหา และอุปสรรคของประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจกรรมสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี พบว่า มีปัญหาการกระจายตัวของบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพ มีปัญหาเกี่ยวกับข้อมูลในการทำงานค่อนข้างล่าช้า ทำให้นโยบายไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมในแต่ละพื้นที่ มีปัญหาด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างพระสังฆาธิการ และจุดศูนย์รวมอำนาจอยู่กับผู้นำสงฆ์เพียงรูปใดรูปหนึ่ง สำหรับข้อเสนอแนะ และแนวทาง คือ ด้านการปกครอง ควรมีการกำหนดคนนโยบายที่ชัดเจน จากข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ด้านการบริหาร ควรทำงานอย่างบูรณาการ โดยให้บุคลากรรุ่นใหม่ได้มีส่วนร่วมเรียนรู้หลักการทำงาน ด้านบุคลากร ควรเน้นศักยภาพการปฏิบัติงานด้วยการพัฒนาการศึกษา โดยมีการประเมิน และติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ

พระมหาไพบุลย์ จิตฺตมฺโฆ (อยู่มีทรัพย์) (2555) ได้ทำวิจัย เรื่องความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่าพระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.50$) ด้านมีการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่าง ๆ ที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 2.49$) ด้านมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ / กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยได้พบว่าข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ควรปกครองด้วยพระธรรมพระวินัย และมีมาตรการกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ร่วมกันและปฏิบัติตามมติของมหาเถรสมาคม และต้องมีบทลงโทษผู้ที่ละเมิดพระธรรมพระวินัย และกฏมหาเถรสมาคม

กฤศดา มตะขบ (2555, หน้า 162) ได้วิจัยเรื่อง “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อโครงสร้างอำนาจ การปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505” ผลการวิจัยพบว่าทัศนคติของพระสงฆ์โดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจเห็นว่า โครงสร้าง

อำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากขึ้นไปควรรำพระธรรมวินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจปัญหา ควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ภูมิภาคในทุกขั้นตอนของการบริหาร การแต่งตั้งและถอดถอน รัฐควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสถาบันศาสนามากขึ้น และนอกจากนี้ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจในระดับที่เหมาะสม

พระมหามงคล ธิรณาโณ (ชินะเกิด) (2555, หน้า 132) ได้วิจัยเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปรพบว่า อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม มีผลให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้

3. ผลการสัมภาษณ์ พบว่า พระสงฆ์ที่มีหน้าที่ด้านการปกครองนั้นต้องปฏิบัติหน้าที่โดยเล็งเห็นความสำคัญของส่วนรวม ในส่วนการปกครองของพระสงฆ์ผู้ที่ทำหน้าที่ปกครอง โดยหลักต้องปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีการบังคับใช้ในปัจจุบัน ประกอบกับกฎหมายธรรมนูญว่าด้วยเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนต่าง ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็นสาระสำคัญแห่งการปกครองคณะสงฆ์ 2 ประการใหญ่ คือ 1. การปกครองพระสงฆ์ สามเณร ที่อยู่ภายใต้การบังคับ 2. การปกครองฆราวาส ศิษย์วัดที่อยู่ในวัด 3. ปัญหา อุปสรรค คือ พระสังฆาธิการขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการในองค์กร พระสังฆาธิการขาดความเป็นธรรม ต่อพระภิกษุสามเณรได้ปกครอง ควรแต่งตั้งมอบหมายงานให้กับบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานในคณะสงฆ์และใช้พระคุณในการปกครองมากกว่าพระเดช ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไข ควรออกกฎระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัด และผู้อาศัยอยู่ในวัด พร้อมกับบทลงโทษเมื่อทำผิดอย่างชัดเจน ควรจะดูแลพระภิกษุสามเณรได้ปกครองอย่างเป็นธรรม, ควรให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อย ๆ ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และควรเพิ่มบทลงโทษให้สมเหตุสมผลเมื่อเกิดกรณีพระภิกษุสามเณรไม่เชื่อฟังหรือไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ

พระครูปลัดสมชาย วรมุณี (แก้วโกมุท) (2555, หน้า 165) ได้ทำวิจัย เรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1. พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. พระสงฆ์ที่มี อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม ความรู้ทางบาลี และวุฒิ

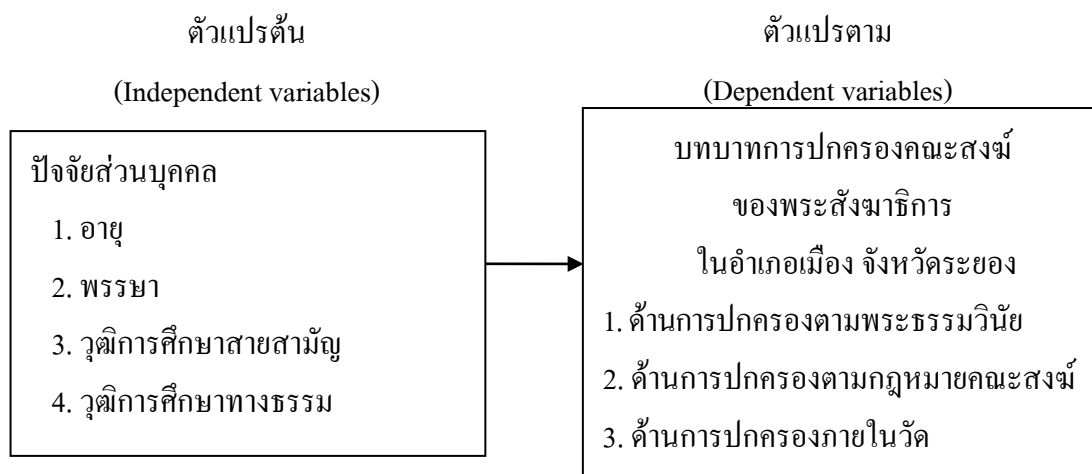
การศึกษา ทางสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐมไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทุกข้อ 3. ปัญหาอุปสรรค บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐมนั้น ส่วนมากอยู่ที่ตัวผู้นำ หรือ พระสังฆาธิการเนื่องจากพระสังฆาธิการนั้นยังมีการปกครองแบบเดิม ๆ บางครั้งละเลย การออกกฎระเบียบ ยังไม่ชัดเจนซึ่งจะทำให้ชาวบ้าน หรือสังคม ได้เข้าใจ ซึ่งด้านการปกครองมีความสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วย แต่พระสังฆาธิการบริหารงานด้านเดียวไม่นำมาประยุกต์กับด้านอื่น ซึ่งการปกครองควรนำไปประยุกต์การด้านการศึกษามากกว่านี้ เพื่อความก้าวหน้าขององค์กร

สรุปได้ว่าจากงานวิจัยที่ค้นพบ ส่วนให้จะเป็นการปกครองตามหลักพระธรรมพระวินัย และมีมาตรการกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ร่วมกันและปฏิบัติตามมติของมหาเถรสมาคม และต้องมีบทลงโทษผู้ที่ละเมิดพระธรรมพระวินัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษารุ่นนี้ เป็นการศึกษา บทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง เอกสาร ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ 2505 และ 2535 และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent variables) และตัวแปรตาม (Dependent variables) ดังนี้

1. ตัวแปรต้น (Independent variables) ปัจจัยส่วนบุคคล 1. อายุ 2. พรรษา
3. วุฒิการศึกษาสายสามัญ 4. วุฒิการศึกษาทางธรรม
2. ตัวแปรตาม (Dependent variables) ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ดังนี้ 1. ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย 2. ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ 3. ด้านการปกครองภายในวัด ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

รูปแบบการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การหาคุณภาพเครื่องมือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
จังหวัดระยอง ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิง
สำรวจ (Survey research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรจากการให้ตอบ
แบบสอบถาม คือ พระภิกษุที่สังกัดอยู่ในอำเภอเมือง จำนวน 881 รูป

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample size) และวิธีการ
สุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) ดังนี้

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample size) กลุ่มตัวอย่างได้จากพระสงฆ์จำนวน 881 รูป ที่ได้
จากสูตรของ ยามานะ (Yamane, 1973) ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ 0.05 ดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{[1+Ne^2]}$$

เมื่อ n คือ จำนวนตัวอย่างหรือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ จำนวนหน่วยทั้งหมด ขนาดของประชากรซึ่งเท่ากับ 35,916 คน

E คือ ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่าง [Sampling error] ในที่นี้จะกำหนดเท่ากับ ± 0.05 ภายใต้ความเชื่อมั่น 95 %

$$\text{แทนค่าสูตร} \quad n = \frac{881}{[1+881 (0.05)^2]}$$

$$n = 274.56$$

ดังนั้นจึงควรใช้จำนวนตัวอย่างในครั้งนี้อย่างประมาณ 275 รูป จึงจะยอมรับได้

วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้หลักการสุ่มแบบแบ่งชั้น ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นสัดส่วน โดยพิจารณาจากจำนวนประชากร เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจาย ให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร โดยทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) โดยใช้พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง เป็นระดับในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นสัดส่วน โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{จำนวนตัวอย่างในแต่ละชั้น} = \frac{\text{จำนวนตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรในแต่ละชั้น}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}}$$

จากสูตรจะได้ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง รวม 275 รูป รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

ตำบล	จำนวนวัด	ประชากร (รูป)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
ท่าประคู้	5	95	30
เชิงเนิน	5	73	23
ตะพง	5	64	20
บ้านแลง	5	54	16
เพ	5	91	28
ท่าเรือ	5	154	48
กระเจด	5	78	24
เนินพระ	5	122	39
ทับมา	5	73	23
มาบตาพุด	5	77	24
รวม	50	881	275

จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

แบบสอบถาม

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย เรื่องบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของ

พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบ
ปลายปิดให้เลือกตอบ 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. อายุ
2. จำนวนพรรษา
3. วุฒิการศึกษาสายสามัญ
4. วุฒิการศึกษาทางธรรม

2. แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการใน
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำนวน 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย

2. ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์
3. ด้านการปกครองภายในวัด

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

งานวิจัย เรื่องบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

1. ศึกษาบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

3. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษางานนิพนธ์

4. สร้างเครื่องมือการวิจัย สร้างแบบสอบถามตามกรอบที่กำหนดไว้ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบปลายปิดให้เลือกตอบ ประกอบด้วย 1. อายุ 2. จำนวนพรรษา 3. วุฒิการศึกษาสายสามัญ 4. วุฒิการศึกษาทางธรรม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำนวน 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย

2. ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์

3. ด้านการปกครองภายในวัด

5. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษางานนิพนธ์นิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

6. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้เครื่องมือ (Try out) จากประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง

7. นำเครื่องมือที่ได้จากการไปทดลองแจก (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 ชุด มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

8. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 275 ชุด และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

9. รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

10. แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) มีเกณฑ์ดังนี้ (พิชิต ฤทธิจัญญ, 2545, หน้า 150)

ระดับ 5 หมายถึง มากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มาก

ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง น้อย

ระดับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด

ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณาระดับคุณภาพ แบบประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ซึ่งมีเกณฑ์ (พิชิต ฤทธิจัญญ, 2545, หน้า 151) ดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง มาก

2.51 – 3.50 หมายถึง ปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง น้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

การหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

1. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปฏิบัติงานนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้าง

2. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปฏิบัติงานนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน 3 ท่าน

แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของแต่ละข้อ (Index of item objective congruence: IOC) ได้ค่าความเชื่อมั่นมากกว่า 0.5 ขึ้นไปทุกข้อ

3. หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้เครื่องมือ (Try out) จากกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ

0.934

4. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษางานนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ในการนำไปใช้แจกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัย เรื่องบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 275 ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 275 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด
2. นำข้อมูลที่ได้อภิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัย เรื่องบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

1. สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาบทบาทการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)
2. สถิติอนุมาน (Inferential statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least significant difference) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษางานวิจัย เรื่องบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากพระภิกษุที่สังกัดอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำนวน 275 รูป ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ดังนี้

สถานภาพส่วนบุคคลของตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง

ผลการทดสอบสมมติฐาน

สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม ตำแหน่งรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1. อายุ		
20 - 30 ปี	67	23.40
31-40 ปี	57	20.70
41-50 ปี	77	28.00
51-60 ปี	61	22.20
61 ปีขึ้นไป	13	4.70
ภาพรวม	275	100

ตารางที่ 2 (ต่อ)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
2. จำนวนพรรษา		
1-10 พรรษา	80	29.10
11- 20 พรรษา	119	43.30
21 พรรษาขึ้นไป	76	27.60
ภาพรวม	275	100
3. วุฒิการศึกษาสามัญ		
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	51	18.55
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	115	41.82
อนุปริญญา	15	5.45
ปริญญาตรีขึ้นไป	94	34.18
ภาพรวม	275	100
4. วุฒิการศึกษาทางนักรรรม		
ไม่มีนักรรรม	63	22.91
นักรรรมชั้นตรี - เอก	188	68.36
ประโยค 1, 2 - 9	24	8.73
ภาพรวม	275	100

จากตารางที่ 2 พบว่า ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามสามารถอธิบายได้แต่ละประเด็นดังนี้

ด้านอายุ พบว่า มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 77 คิดเป็นร้อยละ 28.00 รองลงมาได้แก่ 20 - 30 ปี จำนวน 67 คิดเป็นร้อยละ 23.40 และอันดับสุดท้าย ได้แก่ อายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 13 รูป คิดเป็นร้อยละ 4.70 ตามลำดับ

ด้านจำนวนพรรษา พบว่า มีจำนวนพรรษาระหว่าง 11 – 20 พรรษา จำนวน 119 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.30 รองลงมา จำนวน 1 – 10 พรรษา จำนวน 80 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.10 น้อยที่สุด จำนวน 21 พรรษาขึ้นไป จำนวน 76 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.60 ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาสามัญ พบว่า มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน 115 รูป คิดเป็นร้อยละ 41.82 รองลงมา ได้แก่ ระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 94 คิดเป็นร้อยละ 34.18 และอันดับสุดท้าย ได้แก่ อนุปริญญา จำนวน 15 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.45 ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาทางธรรม พบว่า มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นเอก จำนวน 188 รูป คิดเป็นร้อยละ 68.36 ไม่มีมัธยมศึกษา จำนวน 63 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.91 และอันดับสุดท้าย ได้แก่ ไม่มีมัธยมศึกษา จำนวน 24 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.73 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระภิกษุที่สังกัดในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยภาพรวมและจำแนกตามรายด้าน ได้แก่ 1. ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย 2. ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ 3. ด้านการปกครองภายในวัด รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยภาพรวม

ที่	บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	SD	แปลผล
1	ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย	3.56	0.86	มาก
2	ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์	3.49	0.62	ปานกลาง
3	ด้านการปกครองภายในวัด	3.42	0.57	ปานกลาง
	เฉลี่ย	3.49	0.68	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 พบว่า พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ทั้ง 3 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป ซึ่งอันดับที่ 1 ได้แก่ ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย รองลงมา ได้แก่ ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ และอันดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านการปกครองภายในวัด (\bar{X} = 3.56, 3.49 และ 3.42) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้าน การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย

ที่	ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	SD	แปลผล
1	พระสังฆาธิการมีการจัดประชุมพระภิกษุ สามเณร เพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย	3.92	0.77	มาก
2	พระสังฆาธิการมีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มี สมณะสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี	3.59	0.94	มาก
3	พระสังฆาธิการ มีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย ปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม	3.24	0.93	ปานกลาง
4	พระสังฆาธิการ มีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมใน การปกครองคณะสงฆ์อย่างเหมาะสม	3.54	0.92	มาก
5	พระสังฆาธิการ มีการกำกับดูแล และจัดศาสนสมบัติ ของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีความมั่นคงแข็งแรง	3.51	0.81	มาก
6	พระสังฆาธิการมีการปกครองภิกษุ สามเณร ตาม หลักพระธรรมวินัย โดยไม่เลือกปฏิบัติ และยอมรับ ฟังความคิดเห็นของผู้ได้บังคับบัญชา	3.53	0.89	มาก
7	พระสังฆาธิการมีการปกครองภิกษุ สามเณรและ บุคลากร โดยไม่มีอคติ 4	3.58	0.80	มาก
8	พระสังฆาธิการ มีการปกครองภิกษุ สามเณร และ บุคลากร โดยยึดหลักพรหมวิหาร 4	3.54	0.78	มาก
เฉลี่ย		3.56	0.86	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า พระภิกษุที่สังกัดในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีความคิดเห็นต่อ บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ด้านการ ปกครองตามพระธรรมวินัยโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 และเมื่อพิจารณา เป็นรายชื่อ อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป โดยอันดับที่ 1 ได้แก่ข้อที่ 1 พระสังฆาธิการมีการจัด ประชุมพระภิกษุ สามเณร เพื่ออบรม สั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย รองลงมาได้แก่ข้อ

ที่ 2 พระสังฆาธิการมีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และอันดับสุดท้าย ได้แก่ข้อที่ 3 พระสังฆาธิการมีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง หรือลงนิกกรรม (\bar{X} = 3.92, 3.59 และ 3.24) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์

ที่	ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	SD	แปลผล
1	พระสังฆาธิการ มีการปกครองโดยยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นที่ตั้ง	3.46	0.84	ปานกลาง
2	พระสังฆาธิการ มีการประชุมเจ้าคณะปกครอง และ ทำรายงานการประชุมทุกครั้ง	3.23	0.89	ปานกลาง
3	พระสังฆาธิการ เข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่าง ๆ ที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม	4.34	0.59	มาก
4	พระสังฆาธิการ มีแนวคิดและวิธีการที่เป็นแบบอย่างในการปกครองคณะสงฆ์	3.22	0.59	ปานกลาง
5	พระสังฆาธิการมีการดูแลพระภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครองอย่างทั่วถึงเท่าเทียมและเป็นธรรม	3.19	0.57	ปานกลาง
6	พระสังฆาธิการ รับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครอง มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรม	3.36	0.49	ปานกลาง
7	พระสังฆาธิการมีการวินิจฉัยการโทษของภิกษุสามเณร และผู้ใต้ บังคับบัญชาโดยการว่ากล่าวตักเตือนก่อน หรือจากเบาไปหาหนัก	3.58	0.46	มาก
8	พระสังฆาธิการให้ความสำคัญต่อกฎระเบียบทางการปกครองของคณะสงฆ์	3.56	0.49	มาก
	เฉลี่ย	3.49	0.62	ปานกลาง

จากตารางที่ 5 พบว่า พระภิกษุที่สังกัดในอำเภอเมือง จังหวัดระยองมีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.49 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป ซึ่งอันดับที่ 1 ได้แก่ ข้อที่ 3 พระสังฆาธิการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆ ที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม รองลงมา ได้แก่ ข้อที่ 7 พระสังฆาธิการมีการวินิจฉัยการโทษของภิกษุ สามเณร และผู้ได้บังคับบัญชาโดยการว่ากล่าวตักเตือนก่อน หรือจากเขาไปหาหน้า และอันดับสุดท้าย ได้แก่ ข้อที่ 5 พระสังฆาธิการมีการดูแลพระภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครองอย่างทั่วถึงเท่าเทียมและเป็นธรรม (\bar{X} =4.34, 3.58 และ 3.19) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ด้านการปกครองภายในวัด

ที่	ด้านการปกครองภายในวัด	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	SD	แปลผล
1	พระสังฆาธิการมีการควบคุมดูแลพระภิกษุ สามเณร ในการ ปกครองให้สงบเรียบร้อย	3.51	0.57	มาก
2	พระสังฆาธิการมีการจัดให้มีผู้รับผิดชอบดูแล รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ เป็นสัดส่วน	3.13	0.51	ปานกลาง
3	พระสังฆาธิการมีการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	3.52	0.33	มาก
4	พระสังฆาธิการ มีการแต่งตั้งไวยาวัจกร เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	3.56	0.54	มาก
5	สังฆาธิการมีการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ แก่ พุทธ ศาสนิกชน เช่น ห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรา ภายในบริเวณวัด	4.04	0.39	มาก
6	พระสังฆาธิการมีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจง	3.52	0.75	มาก
7	พระสังฆาธิการมีการยกย่องและชมเชยพระภิกษุ สามเณร ที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และทำกิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ	3.05	0.69	ปานกลาง

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ที่	ด้านการปกครองภายในวัด	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	SD	แปลผล
8	พระสังฆาธิการมีการเปิดโอกาสให้ภิกษุ สามเณรได้แสดงความคิดเห็น โดยยึดเสียงข้างมากในการออกกฎระเบียบการปกครองภายในวัด	3.00	0.74	ปานกลาง
	เฉลี่ย	3.42	0.57	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 พบว่า พระภิกษุที่สังกัดในอำเภอเมือง จังหวัดระยองมีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ด้านการปกครองภายในวัด ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.42 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป ซึ่งอันดับที่ 1 ได้แก่ ข้อที่ 5 สังฆาธิการมีการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธ ศาสนิกชน เช่น ห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรา ภายในบริเวณวัด รองลงมา ได้แก่ ข้อที่ 4 พระสังฆาธิการ มีการแต่งตั้งไวยาวัจกร เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และอันดับสุดท้าย ได้แก่ 8. พระสังฆาธิการมีการเปิดโอกาสให้ภิกษุ สามเณรได้แสดงความคิดเห็น โดยยึดเสียงข้างมากในการออกกฎระเบียบการปกครองภายในวัด (\bar{X} = 4.04, 4.57 3.56 และ 3.00) ตามลำดับ

ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง แตกต่างกัน

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบความคิดความเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครอง
คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามอายุ

ที่	เปรียบเทียบระดับ ความคิดเห็น	อายุ										F	Sig.
		อายุ 20-30 ปี		อายุ 31-40 ปี		อายุ 41-50 ปี		อายุ 51-60 ปี		61 ปีขึ้นไป			
		\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
1.	ด้านการปกครองตาม พระธรรมวินัย	3.98	0.36	3.05	0.33	3.16	0.26	4.16	0.26	4.29	0.13	0.228	0.500
2.	ด้านการปกครองตาม กฎหมาย คณะสงฆ์	3.25	0.31	3.05	0.33	3.16	0.26	3.91	0.22	4.29	0.13	0.149	0.980
3.	ด้านการปกครอง ภายในวัด	3.97	3.60	3.05	0.33	3.16	0.26	3.91	0.22	4.29	0.13	0.311	0.900
	เฉลี่ย	3.73	1.42	3.05	0.33	3.16	0.26	3.9	0.2	4.29	0.1	0.229	0.796

จากตารางที่ 7 พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาท
ด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามอายุ โดย
ภาพรวมค่า Sig = 0.796 ไม่มีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติ 0.05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน
พบว่า ทุกด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติ 0.05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครอง
คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง แตกต่างกัน

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่สังกัดอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง
 ที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
 จังหวัดระยอง จำแนกตามพรรษา

ที่	ความคิดเห็น	พรรษา						F	Sig.
		1-10 พรรษา		11-20 พรรษา		21 ขึ้นไป			
		\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
1.	ด้านการปกครองตามพระ ธรรมวินัย	3.35	0.72	3.47	0.39	3.48	0.91	0.228	0.501
2.	ด้านการปกครองตาม กฎหมายคณะสงฆ์	3.15	0.92	3.34	0.89	3.78	0.62	0.149	0.980
3.	ด้านการปกครองภายในวัด	3.36	0.27	3.48	0.97	3.40	0.72	0.311	0.906
	เฉลี่ย	3.29	0.82	3.23	0.75	3.72	0.75	0.229	0.795

จากตารางที่ 8 พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาท
 ด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามพรรษา
 โดยภาพรวมค่า Sig = 0.795 ไม่มีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติ 0.05 และเมื่อพิจารณาเป็นราย
 ด้าน พบว่า ทุกด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติ 0.05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
 ที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 3 พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาท
 ด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง แตกต่างกัน

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

ที่	ความคิดเห็น	วุฒิการศึกษาสามัญ								F	Sig.
		ต่ำกว่า		มัธยมศึกษา		อนุปริญญา		ปริญญาตรี			
		มัธยมศึกษา	หรือ เทียบเท่า	หรือ เทียบเท่า	หรือ เทียบเท่า	หรือ เทียบเท่า	หรือ เทียบเท่า	หรือ เทียบเท่า	หรือ เทียบเท่า		
		\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
1.	ด้านการปกครอง ตามพระธรรมวินัย	3.57	0.95	3.41	0.68	3.46	0.65	3.23	0.64	1.129	0.097
2.	ด้านการปกครองตามกฎหมาย คณะสงฆ์	3.42	0.97	3.97	0.95	3.49	0.63	3.15	0.69	1.402	0.243
3.	ด้านการปกครอง ภายในวัด	3.24	0.91	3.45	0.87	3.24	0.89	3.42	0.94	1.057	0.368
	เฉลี่ย	3.41	0.94	3.61	0.83	3.39	0.72	3.27	0.76	1.526	0.249

จากตารางที่ 9 พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาท
ด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาทางสายสามัญ โดยภาพรวมค่า Sig. = 0.249 ไม่มีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติ 0.05
และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติ 0.05 จึงไม่
เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 4 พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้าน
การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง แตกต่างกัน

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม

ที่	ความคิดเห็น	วุฒิการศึกษาทางธรรม						F	Sig.
		ไม่มีนักรธรรม		นักรธรรมชั้นตรี - เอก		ประโยค 1, 2 - 9			
		\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
1.	ด้านการปกครองตามพระ ธรรมวินัย	3.77	0.90	3.51	0.78	3.64	0.52	1.029	0.197
2.	ด้านการปกครองตาม กฎหมายคณะสงฆ์	3.43	0.96	3.47	0.85	3.90	0.93	1.202	0.543
3.	ด้านการปกครองภายในวัด	3.54	0.95	3.50	0.67	3.41	0.94	1.057	0.468
	เฉลี่ย	3.58	0.94	3.49	0.77	3.65	0.80	1.096	0.333

จากตารางที่ 10 พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาท
ด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาทางธรรมโดยภาพรวมค่า Sig = 0.333 ไม่มีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติ 0.05 และ
เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติ 0.05 จึงไม่
เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 11 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง

สมมติฐาน	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	F	Sig	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
					ยอมรับ	ไม่ยอมรับ
1	อายุ	การปกครองทั้ง 3 ด้าน	0.229	0.796	-	✓
2	พรรษา	การปกครองทั้ง 3 ด้าน	0.229	0.795	-	✓
3	วุฒิการศึกษา สายสามัญ	การปกครองทั้ง 3 ด้าน	1.526	0.249	-	✓
4	วุฒิการศึกษา ทางธรรม	การปกครองทั้ง 3 ด้าน	1.096	0.333	-	✓
	เฉลี่ย		0.770	0.543	-	✓

จากตารางที่ 11 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล โดยภาพรวม มีผลทำให้บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายค่า พบว่า

ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ มีผลทำให้บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ปัจจัยส่วนบุคคลด้านพรรษา มีผลทำให้บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาสายสามัญ มีผลทำให้บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม มีผลทำให้บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง 2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยองโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้สรุป และอภิปรายผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ด้านอายุ มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 77 คิดเป็นร้อยละ 28.00 รองลงมาได้แก่ 20 - 30 ปี จำนวน 67 คิดเป็นร้อยละ 23.40 และอันดับสุดท้าย ได้แก่ อายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 13 รูป คิดเป็นร้อยละ 4.70 ด้านจำนวนพรรษา พบว่า มีจำนวนพรรษาระหว่าง 11 - 20 พรรษา จำนวน 119 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.30 รองลงมาจำนวน 1 - 10 พรรษา จำนวน 80 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.10 น้อยที่สุด จำนวน 21 พรรษาขึ้นไป จำนวน 76 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.60 วุฒิการศึกษาสามัญ พบว่า มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน 115 รูป คิดเป็นร้อยละ 41.82 รองลงมา ได้แก่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 94 คิดเป็นร้อยละ 34.18 และอันดับสุดท้าย ได้แก่ อนุปริญญา จำนวน 15 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.45 วุฒิการศึกษาทางธรรม พบว่า มีวุฒิการศึกษาระดับนักธรรมชั้นเอก จำนวน 188 รูป คิดเป็นร้อยละ 68.36 ไม่มีนักธรรม จำนวน 63 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.91 และอันดับสุดท้าย ได้แก่ไม่มีนักธรรม จำนวน 24 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.73 ตามลำดับ

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง พบว่า พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ทั้ง 3 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป ซึ่งอันดับที่ 1 ได้แก่ ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย รองลงมาได้แก่ ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ และอันดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านการปกครองภายในวัด (\bar{X} = 3.56, 3.49 และ 3.42) ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล โดยภาพรวม มีผลทำให้บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ไม่แตกต่างกัน

กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ทั้ง 3 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป โดยอันดับที่ 1 ได้แก่ข้อที่ 1 พระสังฆาธิการมีการจัดประชุมพระภิกษุ สามเณร เพื่ออบรม สั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย รองลงมาได้แก่ข้อที่ 2 พระสังฆาธิการมีการอบรมพระภิกษุ สามเณรให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และอันดับสุดท้าย ได้แก่ข้อที่ 3 พระสังฆาธิการมีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง หรือลงนิกหกรรม ($\bar{X} = 3.92, 3.59$ และ 3.24) ตามลำดับ

ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.49 และเมื่อพิจารณารเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป ซึ่งอันดับที่ 1 ได้แก่ ข้อที่ 3 พระสังฆาธิการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่าง ๆ ที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม รองลงมา ได้แก่ข้อที่ 7 พระสังฆาธิการมีการวินิจฉัยการโทษของภิกษุ สามเณร และผู้ได้บังคับบัญชาโดยการว่ากล่าวตักเตือนก่อน หรือจากเขาไปหาหน้า และอันดับสุดท้าย ได้แก่ ข้อที่ 5 พระสังฆาธิการมีการดูแลพระภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครองอย่างทั่วถึงเท่าเทียมและเป็นธรรม ($\bar{X} = 4.34, 3.58$ และ 3.19) ตามลำดับ และด้านการปกครองภายในวัด ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.42 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป ซึ่งอันดับที่ 1 ได้แก่ ข้อที่ 5 สังฆาธิการมีการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น ห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรา ภายในบริเวณวัด รองลงมา ได้แก่ ข้อที่ 4 พระสังฆาธิการ มีการแต่งตั้งไวยาวัจกร เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และอันดับสุดท้าย ได้แก่ ข้อที่ 8. พระสังฆาธิการมีการเปิดโอกาสให้ภิกษุ สามเณร ได้แสดงความคิดเห็น โดยยึดเสียงข้างมากในการออกกฎระเบียบการปกครองภายในวัด ($\bar{X} = 4.04, 4.57, 3.56$ และ 3.00) ตามลำดับ

ซึ่งจากผลการวิจัย ทำให้ทราบว่าบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ อยู่ในระดับที่น่าพอใจ เนื่องจากพระสังฆาธิการ ให้ความสำคัญต่อพระธรรมวินัย และยึดมั่นใน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พร้อมทั้งปฏิบัติตามพระราชบัญญัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติคุณโร สังวาลย์สววย) (2554) ได้วิจัย เรื่อง บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 15 ข้อที่ 5 ว่าด้วยเรื่อง กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี 6 ฝ่าย คือ 1. การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม 2. การศาสนศึกษา 3. การศึกษาสงเคราะห์ 4. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5. การสาธารณูปการ และ 6. การสาธารณสงเคราะห์การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (3.91) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายวางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางการปกครอง แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และมีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน และเป็นธรรม รวมทั้งมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดวิริยะชัย วิริยสมฺปนฺโน (ประพาฬสุข) (2554) ที่ได้วิจัยเรื่องประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.34 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครองด้านการบริหาร และด้านบุคลากร อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไพฑูลย์ ฐิตธมฺโม (อยู่มีทรัพย์) (2555, บทคัดย่อ) ที่ได้ทำวิจัย เรื่องความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่าพระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.50$) ด้านมีการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่าง ๆ ที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 2.49$) ด้านมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ/ กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ

และยังมีความสอดคล้องกับกฤษฎา มตะขบ (2555, หน้า 162) ที่ได้วิจัยเรื่อง ทักษะคติของ พระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อ โครงสร้างอำนาจ การปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ผลการวิจัย พบว่าทักษะคติของพระสงฆ์โดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้าง อำนาจเห็นว่า โครงสร้างอำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของ ประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไปควรนำพระธรรมวินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจหา ควร มีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ภูมิภาคในทุกขั้นตอนของการบริหาร การแต่งตั้งและถอดถอน รัฐ ควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสถาบันศาสนามากขึ้น และนอกจากนี้ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจใน ระดับที่เหมาะสม และยังสอดคล้องกับพระมหามงคล ธิรณาโณ (ชินะเกิด) (2555, หน้า 132) ที่ได้ ทำวิจัยเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัด สุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในอำเภอ สองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ใน อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ผลการเปรียบเทียบบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอ เมือง จังหวัดระยอง จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล โดยภาพรวม มีผลทำ ให้บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ไม่แตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อแยกพิจารณาเป็นราย ค่าย พบว่า ด้านอายุ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้านการ ปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง พบว่า ทุกด้านไม่มีความ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ด้านพรรษา พบว่า ทุกด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ด้านวุฒิ การศึกษาสายสามัญ พบว่าทุกด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 จึงปฏิเสธ สมมติฐานที่ตั้งไว้ และด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม พบว่า ทุกด้านไม่มีความแตกต่างอย่างมี นัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งจากผลการวิจัยด้านการเปรียบเทียบ ทำให้ทราบว่า พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านการ ปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัย ของพระครูปลัดวิริยะชัย วิริยสมฺปนฺโน (ประพาฬสุข) (2554) ได้ทำวิจัย เรื่องประสิทธิภาพการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

ผลการวิจัย พบว่า ผลการเปรียบเทียบ ระหว่างสถานภาพส่วนบุคคล กับประสิทธิภาพ การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอปากท่อ จังหวัด ราชบุรี พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิกการศึกษาสามัญ วุฒิกการศึกษาทางธรรม และตำแหน่งพระสังฆาธิการต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

ของพระสังฆาธิการในอำเภอ ปากท่อ จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสชนมตฐานที่ตั้งไว้ทุกด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไพฑูริย์ จิตฺตมฺโฆ (อยู่มีทรัพย์) (2555) ได้ทำวิจัยเรื่องความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสชนมตฐานที่ตั้งไว้

และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหามงคล ธิรณา โณ (ชินะเกิด) (2555, หน้า 132) วิจัยเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปร พบว่า อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม มีผลให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสชนมตฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดสมชาย วรรณิ (แก้วโกมุท) (2555, หน้า 165) วิจัย เรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มี อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม ความรู้ทางบาลี และวุฒิการศึกษา ทางสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสชนมตฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทุกข้อ

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองจังหวัดระยอง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. พระสังฆาธิการควรมีแนวคิดและรูปแบบอย่างในการปกครองคณะสงฆ์ เช่น จัดให้มีผู้รับผิดชอบดูแลรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ เป็นสัดส่วน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
2. พระสังฆาธิการ รับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครอง มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรม โดยยึดเสียงข้างมากในการออกกฎระเบียบการปกครองภายในวัด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. พระสังฆาธิการ ควรศึกษาหรือวิจัยเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์ให้มีความสอดคล้องกับคณะสงฆ์อย่างแท้จริง
2. ควรวิจัยเปรียบเทียบการบริหารงานของคณะสงฆ์ ทั้ง 6 งาน เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยมีพัฒนาองค์กรสงฆ์ ให้มีประสิทธิภาพอย่างถาวร

บรรณานุกรม

- กนก แสนประเสริฐ. (2550). *การจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2540ก). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2540ข). *แนวทางการพัฒนาพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของ คณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กรรณิกา ขวัญอารีย์. (2535). *บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับ การพัฒนาต่างกัน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- กฤศดา มตะขบ. (2555). *ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครอง วัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กฤษณี มหาวิรุฬห์. (2553). *แนวคิดการบริหารแบบ Balanced Scorecard*. เข้าถึงได้จาก www.geocities.com/vichakarn2002/scorcard.doc
- กองทุนเพื่อกิจกรรมของคณะสงฆ์. (2545). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิกจำกัด.
- กองเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ. (2559). *เอกสารประกอบการประชุม ใน การประชุมพระสังฆาธิการ 2559*. (หน้า 36). ระยอง: สำนักงานพระพุทธศาสนา.
- ขนิษฐา วิเศษสาทร และมุกดา ศรีขงค์. (2548). *จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- งามตา สุขประเสริฐ. (2542). *การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี*. งานนิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จ่านง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2555). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำเรียง ภาวิจิตร. (2556). *พระพุทธบาทสี่รอย*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- จิตรจ่านง สุภาพ. (2554). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- ชาติชาย โทสทิทธิ. (2555). *มนุษย์: ชีวิตในโลกล้านปีแรก (มานุษยวิทยาเบื้องต้น)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2535). *ตำนานปกครองคณะสงฆ์*.

กรุงเทพฯ: สามมิตร.

เดโช สวานานนท์. (2550). การยกระดับคุณภาพครู. ใน *การประชุมคณะกรรมการปฏิรูประบบผลิตและพัฒนาคู ครั้งที่ 2/2550 วันที่ 24 มกราคม 2550* (หน้า 13-18). กรุงเทพฯ:

กระทรวงศึกษาธิการ.

ดิน ปรัชญพฤษ์. (2552). *หลักการจัดการ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทิตยา สุวรรณชฎ. (2547). *พัฒนาการ ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล: ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

นนท์ ธรรมสถิตย์. (2553). *พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: เอดิสัน.

นนท์ ธรรมสถิตย์. (2555). *พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: เอดิสัน.

นวม สงวนทรัพย์. (2554). *สารัตถจิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้า,

นำทรัพย์ จันทร์หอม. (2546). *การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

บุญมี ธิอุค. (2551). *ปัญหาการบริหารงานของพระสงฆ์ระดับการปกครองจังหวัดลำปาง*.

กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ประกอบ มีโคตรกอง. (2551). *บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.

ประภาพิศ สัญชาติเจตน. (2549). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

ประภาพัญญ์ สุวรรณ. (2552). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ประภาพัญญ์ สุวรรณ. (2554). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ประสาท หลักศิลา. (2558). *ครูเพื่อศิษย์*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟุ้ง และคณะ. (2546). *สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟุ้ง. (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สยามกัมมาจล.

ปราชญา กล้าผจญ. (2550). *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เปลี่ยน ปากเพียร. (2557). *บทบาทหน้าที่ของศึกษาริการอำเภอตามความคิดเห็นของหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอและผู้บริหาร โรงเรียน จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น*.

- พระครูปลัดวิริยะชัย วิริยสมฺปนฺโน (ประพาฬสุข). (2554). *ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี*. งานนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดสมชาย วรรณณี (แก้วโกมุต). (2555). *บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม*. งานนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโณ). (2550). *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺฐโร สังวาลย์สวຍ) (2554). *บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี*. งานนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยูร ฺพยุตฺโต) และ ระวี ภาวิไล. (2542). *พุทธบริษัทกับพระธรรมวินัย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ปัญญา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2552). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2557). *พระสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน ป.ธ.9). (2550). *คู่มือพระอุปัชฌาย์*. กรุงเทพฯ: สหภาพพัฒนาการพิมพ์.
- พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล. (2548). *บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). *ตำนานพระพุทธสาวก*. กรุงเทพฯ: อักษรสยาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล*. กรุงเทพฯ: เอราวิ้นการพิมพ์.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2554). *พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน). (2556). *ธรรมญาณนิพนธ์: 100 ปีพระพุทธวรญาณ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระไพศาล วิสาโล. (2556). *พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ*.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสตรี-ศฤงคาร์.
- พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม. (2553). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก*.
กรุงเทพฯ: สุรวัดน์.
- พระมหาบุญมี ปุณฺณโก. (2552). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี:
พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย.
- พระมหาไพฑูริย์ ฐิตธมฺโม (อโยมัทธพย์). (2555). *ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการ
ปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี*. งานนิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- พระมหามงคล ธีรณาโณ. (ชินะเกิด). (2555). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของ
พระสงฆ์ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธรรมากรณ (ประยูร ธรรมจิตฺโต). (2557). *พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, การแสวงหาเส้นทางการพัฒนา
ชนบทของพระสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตฺโต). (2546). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
พุทธธรรม.
- พจน์ี วรกวิน. (2546). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิชย์.
- พิทยา สายหู. (2549). *กลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิทยา สายหู. (2558). *กลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชิต ฤทธิจรรณ. (2545). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: เฮ้าส์ ออฟ เคอร์มิส.
- ไพฑูริย์ ช่างเรียน. (2546). *สารานุกรมศัพท์ทางสังคม*. กรุงเทพฯ: แพรววิทยา.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2556). *ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มานพ พลไพรินทร์. (2550). *คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- รัชณี พิทักษ์ญาติ. (2556). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- เรื่องวิทย์ แสงรัตน์. (2554). *ความคิดเห็นและความสนใจของนักเรียนเตรียมทหารเกี่ยวกับอัตรา
เพิ่มประชากรของประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
ประชากรศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วราคม ทีสุกะ. (2548). *สังคมวิทยาสำหรับผู้เรียน*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

- วิทย์ เทียงบุญธรรม. (2552). *การจัดการสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- ศิริธร สุขโขใจ. (2549). *การปฏิบัติงานของพระสงฆ์ระดับการปกครองในจังหวัดฉะเชิงเทรา*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สงวนศรี สุทธิเลิศอรุณ. (2555). *จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษาศึกษา*. กรุงเทพฯ: เกรียงศักดิ์การพิมพ์.
- สงวนศรี สุทธิเลิศอรุณ. (2558). *จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษาศึกษา*. กรุงเทพฯ: เกรียงศักดิ์การพิมพ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2547). *วินัยมุข เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2547). *พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงการเมืองและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2550). *พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงการเมืองและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2556). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานพระพุทธศาสนา. (2550). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดระยอง. (2559). *ข้อมูลทะเบียนวัดของจังหวัดระยอง ปี พ.ศ. 2559*. ระยอง: สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดระยอง.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. (2547). *การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนาโครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- สุชา จันท์ธอม. (2550). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: แพรววิทยา.
- แสวง อุดมศรี. (2553). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โสภา ชูพิกุลชัย. (2552). *จิตวิทยาสังคมประยุกต์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- อนันต์ เกตุวงศ์. (2553). *บทบาทของผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- อรุณ รักธรรม. (2554). *การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อรุณ รักธรรม. (2556). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอ เอส พรินติ้ง เฮ้าส์.
- อุทัย หิรัญโต. (2553). *การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Best, J. W. (1981). *Research in education*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Best, J. W. (2002). *Management*. New Jersey: Practice - Hall.
- Best, J. W. (2002). *Ogranization behavioral*, 7th ed., Singapore: McGraw-Hill.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. New York: Harper Collins.

- Engle, T. L. & Snellgrove, L. (1969). *Farewell to schools*. Ohio: C.A. Jones.
- Freeman, R. E. (2001). *Organization behavioral*. New York: McGraw-Hill.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of education*. New York: McGraw-Hill.
- Good, C. V. (2006). *Integrating the individual and the organization*. New York: John Wiley & Sons.
- Hurlock, E. (1995). *Test and measurements assessment and prediction*. New York: McGraw-Hill.
- Isaak, A. C. (1981). *Scope and methods of political scienc: An introduction to the methodology of political inquiry*. Illinois: The Dorsey.
- Jum, C. (1950). *Integrating the individual and the organization*. New York: John Wiley & Sons.
- Kolesnik, W. L. (1970). *Education psychology industry*. Boston: Houghton Mifflin.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1971). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30. 607-610.
- Miller, R. K. et al. (1999). *Major American higher education and challenges in the 21st century*. London: Jess Kingsley.
- Mintzberg, H. (1971). *Leadership: Theory application and skill development*. Ohio: South-Western College.
- Oskamp, A. (2006). *Organization and management*. New Jersey: Prentice Hall.
- Parsons, R. W. (1967). *Understanding behaviors for effective leadership*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Remmers, H. H., Gage, N. L., & Rummel, J. F. (1965). *A practical introduction to measurement and evaluation*. New York: Harper & Row.
- Shaw, M. E., & Wright, J. M. (1967). *Organizational behavior: Concepts, controversies, and applications*. New Jersey: Allyn and Bacon.
- Yamane, T. (1973). *Statistics an introductory analysis*. New York: Harper & R.

ภาคผนวก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง และเพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล อันจะเป็นประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคและเป็นการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดสืบต่อไป ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น จะไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จาก พระภิกษุในอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณและขออนุ โมทนามา ณ โอกาสนี้

นายสุเทพ เชื้อสมุทร

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขารัฐศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้ตอบ

1. อายุ

- (1) 20 - 30 ปี (2) 31 - 40 ปี (3) 41 - 50 ปี
 (4) 51 - 60 ปี (5) 61 ปีขึ้นไป

2. พรรษา

- (1) 1 - 10 พรรษา (2) 11 - 20 พรรษา (3) 21 พรรษาขึ้นไป

3. วุฒิการศึกษาสายสามัญ

- (1) ต่ำกว่ามัธยมศึกษา (2) มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า
 (3) อนุปริญญา (4) ปริญญาตรี ขึ้นไป

4. วุฒิการศึกษาทางธรรม

- (1) ไม่มีนักธรรม (2) นักธรรมชั้นตรี - เอก (3) ประโยค 1, 2 - 9

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการใน
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

คำชี้แจง : ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง ตามความเป็นจริง

ที่	บทบาทด้านการปกครอง	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย						
1	พระสังฆาธิการมีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย					
2	พระสังฆาธิการมีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี					
3	พระสังฆาธิการมีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม					
4	พระสังฆาธิการมีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปกครองคณะสงฆ์อย่างเหมาะสม					
5	พระสังฆาธิการมีการกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีความมั่นคงแข็งแรง					
6	พระสังฆาธิการมีการปกครองภิกษุ สามเณร ตามหลักพระธรรมวินัย โดยไม่เลือกปฏิบัติ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา					
7	พระสังฆาธิการมีการปกครองภิกษุ สามเณรและบุคลากร โดยไม่มีอคติ 4					
8	พระสังฆาธิการมีการปกครองภิกษุ สามเณร และบุคลากร โดยยึดหลักพรหมวิหาร 4					

ที่	บทบาทด้านการปกครอง	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์						
1	พระสังฆาธิการ มีการปกครองโดยยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นที่ตั้ง					
2	พระสังฆาธิการมีการประชุมเจ้าคณะปกครองและทำรายงานการประชุมทุกครั้ง					
3	พระสังฆาธิการเข้าร่วมประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆ ที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม					
4	พระสังฆาธิการมีแนวคิดและวิธีการที่เป็นแบบอย่างในการปกครองคณะสงฆ์					
5	พระสังฆาธิการมีการดูแลพระภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครองอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม					
6	พระสังฆาธิการ รับผิดชอบความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครองมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบ และการดำเนินกิจกรรม					
7	พระสังฆาธิการมีการวินิจฉัยการโทษของภิกษุสามเณร และผู้ได้บังคับบัญชาโดยการว่ากล่าวตักเตือนก่อน หรือจากเขาไปหาหน้า					
8	พระสังฆาธิการให้ความสำคัญต่อกฎระเบียบทางการปกครองของคณะสงฆ์					

ที่	บทบาทด้านการปกครอง	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการปกครองภายในวัด						
1	พระสังฆาธิการมีการควบคุมดูแลพระภิกษุ สามเณรในการ ปกครองให้สงบเรียบร้อย					
2	พระสังฆาธิการมีการจัดให้มีผู้รับผิดชอบดูแลรับผิดชอบ ในด้านต่างๆ เป็นสัดส่วน					
3	พระสังฆาธิการมีการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับในการ อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ					
4	พระสังฆาธิการ มีการแต่งตั้งไวยาวัจกร เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย					
5	สังฆาธิการมีการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น ห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุราภายในบริเวณวัด					
6	พระสังฆาธิการมีการจัดประชุมพระภิกษุ สามเณรเพื่อชี้แจง กฎ ระเบียบตามวาระต่างๆ					
7	พระสังฆาธิการมีการยกย่องและชมเชยพระภิกษุ สามเณร ที่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และทำกิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ					
8	พระสังฆาธิการมีการเปิด โอกาสให้ภิกษุ สามเณร ได้แสดงความคิดเห็น โดยชี้แจงข้อขัดแย้งมากเป็นหลักในการออกกฎระเบียบการปกครองภายในวัด					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ข้อมูล